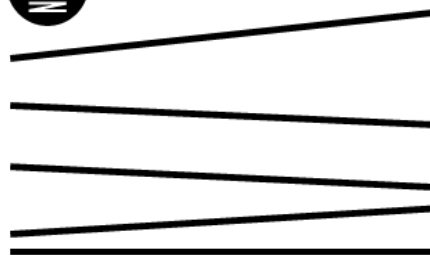

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Udgivet år og sted | Publication time and place:

Fysiske størrelse | Physical extent:

Schiern, Frederik.; af F. Schiern.

Bidrag til Oplysning af Katastrophen den 17.
Jan. 1772

Kjøbenhavn : Bianco Lunos Bogtrykkeri ved F.
S. Muhle, 1871

162 s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

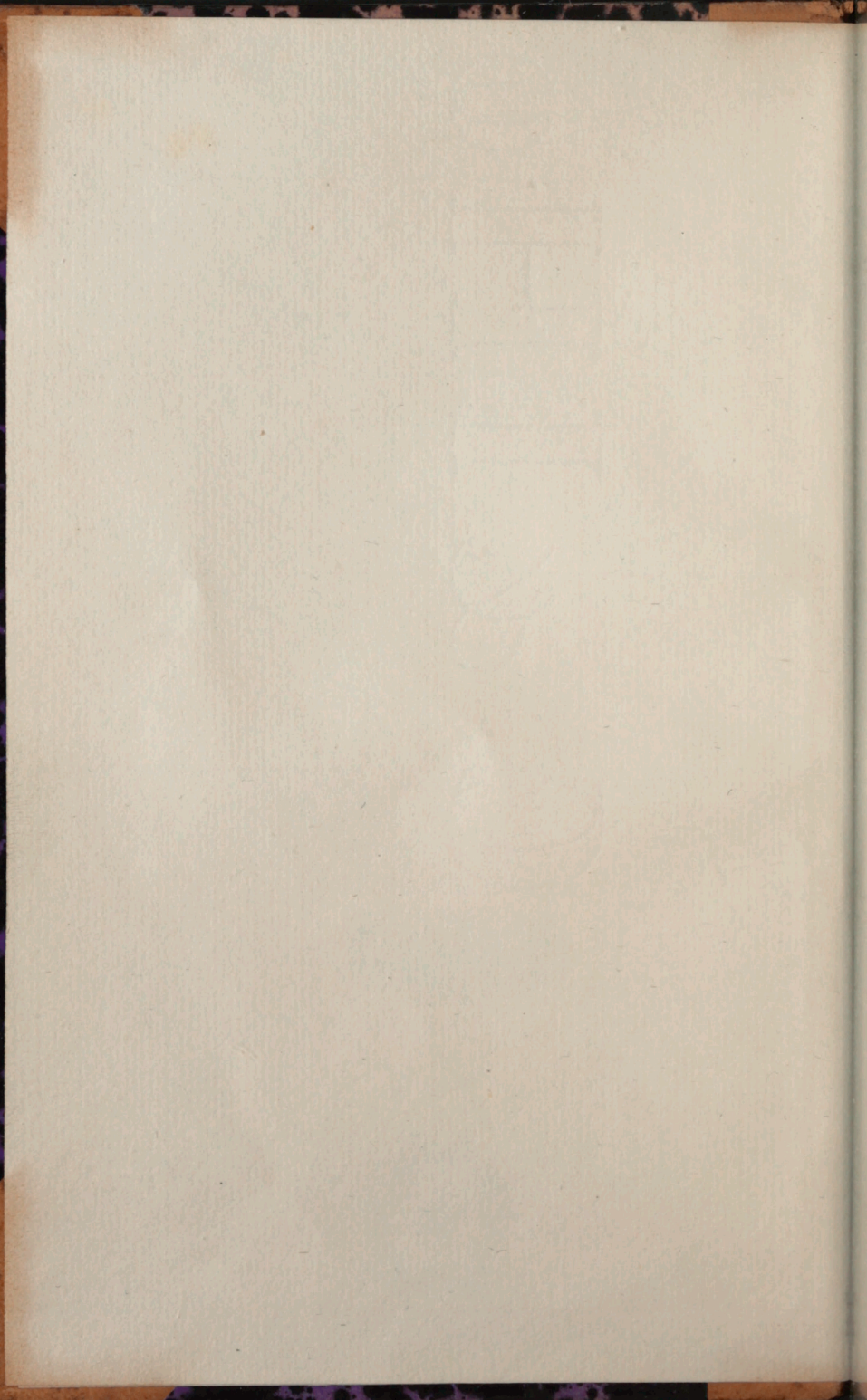
37.-51.-8°

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130020335301

Bidrag

til

Oplysning af Katastrophen

den 17de Januar 1772.

Af

F. Schiern.

Kjøbenhavn.

Bianco Lunos Bogtrykkeri ved F. S. Muhle.

1871.

Aftryk af Historisk Tidsskrift. 4de Række. II.

I.

Den første af de her følgende Beretninger er skrevet af Esaias Fleischer. Hans Oldefader var den bekendte Mag. Esaias Fleischer, Sognepræst til Helligaandskirken i København, som Bircherod har betegnet som «en passioneret Patriot»; det var ham, som ved den Kirkefest, der i Anledning af Freden i Lund i Aaret 1679 blev befalet afholdt i alle Landets Kirker, tillod sig at nævne Freden som «en skiden og skammelig Fred», hvorfor han efter kongelig Befaling blev suspenderet fra sit Embede*). I Eggersløvmagle paa Sjælland, hvor Sønnesønnen Hans Fleischer var Præst, er den yngre Esaias Fleischer født i Aaret 1732. Efter i Aaret 1749 at være bleven dimitteret til Universitetet fra Roskilde latinske Skole, gjorde han i flere Aar som Hører Tjeneste ved den samme Skole, indtil han,

*) Molbech, Uddrag af Biskop Bircherods historisk-biographiske Dagbøger. København. 1846. S. 261. Ordene: «Nobili inter Silesios natus prosapia», hvormed et Universitetsprogram har nævnet denne ældre Esaias Fleischer, skriver sig efter den yngres Tradition derfra, at Familien nedstammede fra en under Religionskampen i Tydskland udvandret, schlesisk Adelsslægt.

da hans theologiske Attestats, trods gjentagne Ansøgninger, ikke havde skaffet ham noget Præstekald, og han var træt af den utaaelige Skoletjeneste, i Aaret 1764 opnaaede at ansættes som Regimentskvartermester ved det sjællandske Dragonregiment. For denne Ansættelse kunde han især takke en Anbefaling af Oberst Eickstedt i Nestved, som dengang kommanderede Regimentet, og hvis Yndest han havde vundet. I Perioden 1772—1784, eller under det saakaldte Guldbergske Ministerium, hvorunder Eickstedt selv løftedes saa høit, blev hans Regimentskvartermester heller ikke glemt. Da Eickstedt i Aaret 1772 afgik som Chef for det sjællandske Dragonregiment, bevilligedes der Regimentskvartermesteren en ansøgt Afsked med Løfte om at faae Ansættelse i Civil-Etaten. I Aaret 1773 blev Esaias Fleischer «titulær» Justitsraad og i Aaret 1774 af Arveprindsen beskikket til «Inspecteur» ved Jægerspris Slot og Gods; medens han havde denne Stilling og i den viste megen Virksomhed*), blev han i Aaret 1776 forfremmet til «virkelig» Justitsraad, i Aaret 1779 udnævnt til Etatsraad, fik i det følgende Aar, under den 26de Januar, Bestalling til tillige at være Overforst-Inspektør over Sorø Akademies Skove, og strax efter, den 3die Mai 1780, Tilsagn om Antvorskovs og Korsørs Amtmandskab, naar dette blev ledigt; Bestallingen som Amtmand over Antvorskov og Korsør Amter kom ogsaa allerede den 15de Januar 1781, blev to Dage derefter ledsaget af en Udnævnelse til Konferentsraad og fulgtes den 23de Januar af en naadig Skrivelse fra Arveprindsen, hvori denne, da Regimentskvartermesteren fra Aaret 1772 nu ogsaa udtræder af hans Tjeneste, selv lod ham vide, at

*) Wegener, Historiske Efterretninger om Abrahamstrup Gaard i ældre og nyere Tid. København. 1856. II, 168—181.

den nye Forfremmelse var sket «efter mit Önske og til min synderlige Fornøjelse». Men nu var det ogsaa forbi med Fleischers Stigen, nu havde «hans Stjerne kulmineret»; med Aaret 1784 kom den store Omvæltning ved Hoffet, der gav Arveprindsen en anden Stilling end tidligere, og i Aaret 1785 gav et Sammenstød mellem General-Vei-Kommissionen og den nye Amtmand Anledning til dennes Afskedigelse. Sine senere Aar tilbragte Konferentsraad Esaias Fleischer i Slagelse, hvor han døde den 18de Januar 1804.

Esaias Fleischer var en flersidig dannet Mand og har udgivet Skrifter i meget forskellige Retninger*). Hans første Skrift var en Oversættelse af nogle af Ovids Forvandlinger, og han viste som Yngre saa megen Interesse for de orientalske Sprog, at Johan Christian Kall, Orientalisten, fandt sig opfordret til advarende at kalde ham i Erindring, at der i Danmark kun var een eneste offentlig Stilling, der tillod at leve for et saadant Studium. Om hvorledes Fleischer oprindeligt var bestemt til at være Geistlig, minde, saavel fra hans tidligere som hans senere Aar, forskellige Skrifter af kirkehistorisk og theologisk Indhold, og ogsaa paa et andet Omraade af Literaturen fandt han sig kaldet til at optræde. Af hans ringe Løn som Hører ved Roskilde Skole, der var ansat til hundrede og tredive Rigsdaler, vare otte beregnede at skulle indkomme ved Bortleie af et Stykke Jord («otte Tønder Udsædsland») paa Roskilde Mark, og da han havde Vanskelighed ved at faae samme bortleiet til den beregnede Priis, besluttede han selv at drive Jorden, var derfor om Morgenens ved Solens Opgang i Marken, indtil

*) Nyerup og Kraft, Almindeligt Litteratur-Lexicon for Danmark Norge og Island. Kjøbenhavn. 1820. S. 169—170.

han skulde læse for Disciplene, og vendte om Aftenen, naar Skoletiden var forbi, igjen tilbage til den. I denne Anledning havde han heller ikke forsømt at læse, hvad han havde kunnet overkomme af franske og engelske Skrifter om Agerdyrkning, og hans Studier i denne Retning gjorde ham da senere ogsaa til en i sin Tid bekjendt Forfatter baade om Agerdyrkning og Landvæsen, om Biavl eller Forstvæsen. Hans Strid med Inspektør Torkild Basen, i Anledning af Udviisningen i de Vordingborgske Skole, blev Anledningen til en af det forrige Aarhundredes heftigste litterære Feider; det er blevet antaget, «at der bag denne lidet interessante Feide ligger noget høiere og nogle høiere: Bernstorff, Badens Patron, og Guldberg, Fleischers, Forsvarerne og Modstanderne af Bondens Frihed»^{*)}. Det Skrift, hvorved han nu er nærmest kjendt i Litteraturen, hans «Forsøg til en Naturhistorie», ti Dele i sex og tyve Bind, der udkom i Tiden 1786—1804, var Frugten af det ufrivillige Otium efter hans Afskedigelse.

Allerede i det samme Aar, hvori han blev afskediget, har han ogsaa udgivet sin Autobiographi, og heri berører han Katastrophen den 17de Januar 1772, men uden at han dog har givet mindste faktiske Oplysning om sit Forhold til denne. Her træffes nemlig kun disse Ord: «Og her forefaldt en Casus, hvorved gaves mig Leilighed til at vise Prøve paa den uforsagte Troskab, som enhver redelig Undersaat, endog med sit Livs og Blods Hazard, er det Kongelige Huus skyldig. Hvad jeg vovede og gjorde, er de Høikongelige Personer selv bekjendt, her er det nok at sige: at Begrebet om mine Pligter, min Handling efter

^{*)} N. M. Petersen, Bidrag til den danske Litteraturs Historie. Kjøbenhavn 1853—1860. V, 2, 32.

samme, og min Samvittigheds strengeste Bedømmelse derved, ernære min Egenkjærlighed saa meget, at jeg troer derved at have vandret paa en Bane, som var Gud behagelig og intet Menneske fornærmende. Men hvad derudi endnu er mig det kiereste, og maa glæde mig og ethvert rettænkende Menneske i lige Tilfælde, det er, at jeg gjorde og fandt mig villig til alt, uden derfor at have begiert eller faaet Løfte om den allermindste Belønning, ligesom jeg og med en frelst Samvittighed herved offentlig kan bevidne, at jeg ikke derfor har faaet nogen Skilling eller Skillings Værdi. Det var, og det er mig nok, at jeg i den reeneste og mest uegennyttige Hensigt havde, saavidt det stod til mig, opfyldt en imod det Kongelige Huus redelig og troesindet Undersaats Pligt, og derved fik Leilighed til det, som min Stand og Fødsel ellers ikke kunde have givet mig Haab om, nemlig af det Kongelige Huus endog personlig at blive kiendt, hvorved endel af Grunden og blev lagt til min paafølgende Skjebne, som jeg nu videre skal lægge for Dagen*).

Efter disse Ord fortsættes Fleischers Autobiographi, uden at han senere med et eneste Ord vender tilbage til Katastrophen i Aaret 1772. Han har imidlertid efterladt en Beretning om sit Forhold til denne, som han upaatvivlelig havde paatænkt at meddele som et Afsnit af Autobiographien fra Aaret 1785, men som man maa antage, at Hensynet til Stemningen paa høiere Steder dengang har bevæget ham til at lade bortfalde.

*) Conference-Raad og forhenværende Amtmand over Corsøer og Antvorschou Amter, Esaias Fleischers Liv og Levnets-Beskrivelse, af ham selv skrevet og udgivet. Kjøbenhavn. 1785. S. 40—41.

Denne Beretning, der ikke tidligere har været trykt*), følger her:

«Da det saakaldte flyvende Corps, som i Aaret 1771 ved Hirschholm havde været forsamlet, blev dissolveret og ophævet, fik daværende Generalmajor Eickstedt Ordre med sit underhavende Siellandske Dragoner-Regiment at komme ind til Kjøbenhavn og der at gjøre Tjeneste som Livgarde.

Ved den Leilighed maatte jeg, som Regimentsquarteer-mester og følge med, hvor jeg logerede i min Svoger Hr. Abildgaards Huus, som da var Capellan til Holmens Kirke**).

Jeg blev der bekjendt med den brave Hofpræst, siden Biskop i Christiania, Hr Schmidt, som var en Ven af min Vært***).

*) En Afskrift af den findes i den Bülowske Manuskriptsamling i Sorø, Nr. 87. VII. γ.

**) Peder Hersleb Abildgaard, født den 12te December 1727 i Röraas ved Throndhjem, hvor hans Fader Peder Abildgaard var Præst; hans Moder var Anna Sophie Hersleb, en Søster til Biskop Hersleb. Han blev sendt til Helsingørs Skole, da hans Farbroder, den bekjendte Mag. Christian Ulrich Abildgaard var bleven Rektor ved denne Skole (Hundrup, Lærerstanden ved Helsingør lærde Skole. Roskilde. 1860. S. 11.), og derfra i Aaret 1746 dimitteret til Universitetet. Hans Morbroder, Biskop Hersleb, kaldte ham til anden Hører ved Roeskilde Skole, og han var derpaa Sognepræst til Vor Frue Kirke i Roeskilde, indtil han i Aaret 1766 blev den yngste Kapellan ved Holmens Kirke; han var bleven anden Kapellan, da Fleischer i Aaret 1772 boede hos ham under Forberedelse af den store Katastrophe. Allerede Aaret efter denne udnævntes Abildgaard til Sognepræst ved Vor Frelsers Kirke (Bloch Suhr, Vor Frelsers Kirkes og dens Geistligheds Historie. Kjøbenhavn. 1853. S. 42); han gik senere i Aaret 1788 over til at være Sognepræst ved Nikolai Kirke og døde i dette Embede den 2den Marts 1799. Hans Hustrus Navn var Abalone Marie Gamborg.

***) Christen Schmidt, der var født i Norge, var, efter som Skibspræst at have gjort to Chinareiser og efter senere at have været Præst

I Begyndelsen af Aaret 1772 hændte det sig, at Hans Høiærværdighed en Eftermiddag kom for at besøge Hr. Abildgaard, og som jeg i Huset havde de underste Værelser, og min Dør, da han gik forbi, stod aaben, saa at han saa mig siddende ved Bordet at skrive, gik han ind for at hilse paa mig, førend han vilde gaae til min Vært.

Heel bestyrtet og angstfuld forekom han mig strax, saa at jeg spurgte: om noget fortrædeligt var ham arri-
veret? hvortil han svarede: at han og enhver Undersaat vel havde Aarsag at være bekymret for den Fare, man frygtede for at forestaae det Kongelige Huus: og da jeg atter spurgte: hvori sligt vel skulde bestaae? fik jeg til Giensvar: Om jeg var fremmed i Israel — saaledes var just Mandens Ord — og vidste ikke, hvad i disse Dage foregik, da al Byen talede om, at Struensee havde i Sinde at lade sig udraabe som Vicekonge, og nøde alle til at sværge sig Huldskab og Troskab, til hvilken Ende Kanonerne paa Tøihuset skulde være tillavede for at fyre paa Byen, ifald den viiste Modstand derudi; og, lagde han til, det som mest bedrøver enhver Retsindig, det er, man frygter for, at han lader ombringe de af det Kongelige Huus, som han maatte troe at ville sætte sig imod hans Forehavende, eller i det mindste, at han bemægtiger sig deres Personer, og disse dyrebare Siele skulde da blive et Offer for hans rasende Stolthed og Ondskab*).

først paa Lolland, siden i Fyen, i Aaret 1770 bleven Præst i Asminderød (Provst Frederik Schmidts Dagbøger, udgivne i Ud-
drag af N. Hancke. Kjøbenhavn. 1868. S. V). Med Sognekalder
i Asminderød var Tjenesten ved Fredensborg Slotskapel forenet.

*) Varianter af det for Fleischer omtalte, meget udbredte Rygte forekomme paa forskjellige Steder. Reverdil har saaledes erin-
dret, at det hed sig, at den 28de Januar 1772 var bestemt til
den Dag, hvorpaa Kongen skulde bringes til at abdicere, Dron-

Disse Ord, der udtalede med en Hefthighed og Gebærder, der viiste en Hierte nagende Sorg og næsten Fortvivelse,

ning Caroline Mathilde erklæres for Regentinde og Struensee for Protector (*Mémoires de Reverdil*, publiées par Alexander Roger. Paris 1858. p. 232, 328, 329, 353, 372, 383). Ifølge Charlotte Dorothea Biehls Historiske Breve (*Historisk Tidsskrift*, Tredie Række IV, 411) vilde Rygtet endog vide, at det var paa selve Slotsaltanen, at den tvungne Konge skulde frasige sig Regjerinden, inden Dronningen derpaa udraabtes til Regentinde, og eftersom Rygtet blev berettet Landgrev Carl af Hessen (*Mémoires de mon Temps*. Dictés par S. A. le Landgrave Charles, Prince de Hesse. Copenhagen. 1861. p. 61) skulde Kongen senere holdes indelukket. I et Brev til Priorinden i Vemmetofte Kloster, Katharina Vincentina von der Osten, der er blevet skrevet paa Christiansborg Slot Fredag Aften den 10de Januar 1772, taler Fru Margrete Linstov, hvis Mand, Geheimeraad Eggert Christopher Linstov, var Hofmester hos den gamle Prindsesse Charlotte Amalie, Kong Frederik den Fjerdes endnu levende Datter, om hvorledes man nu befandt sig i den «allerbedrøveligste» Sindsstemning fordi Rygtet gik, at Dronning Caroline Mathilde næste Tirsdag den 14de Januar, som var Frederik den Femtes Dødsdag, eller paa Kongens Fødselsdag den 29de Januar vilde lade sig udraabe til Regentinde med Struensee som Medhjælper; det tilføies, at der nu gjøres et prægtigt Seletøi til Struensee, ligesom Kongens, af Fløil og med stærk Forgyldning, og at En om Formiddagen havde mødt Dronningen spadserende med Struensee i dennes Gang paa Slottet, begge iførte Peltse af Hermelin. (Brasch, *Vemmetoftes Historie*. Kbhvn. 1859—1863. III, 123—124). Dagen efter, at Struensee og hans Tilhængere allerede vare fængslede, sender en af Officererne ved Oberst Køllers Regiment, der havde været saa virksomt ved denne Leilighed, i et Brev af 18de Januar 1772, Underretning om det Forefaldne, og endnu her træffer man Troen paa hiint almindelige Rygte: «Vistnok», udbryder Brevskriveren, «har man Aarsag til at være glad, naar man hører de frygtelige Anslag, der vare gjorte, den Høieste har, Gud være lovet, gjort dem til Skamme» (Slesvigske Provinsialefterretninger. Ny Række. Haderslev. 1860 —1863. IV, 338). Baade Landgrev Carl, Reverdil og C. D. Biehl have med Rette betegnet hele dette Rygte om det herskende Parties Planer som blottet for al Grund — Reverdil kalder det «en Chimære» —, men det var netop, fordi det nye Parti, som kom til Roret den 17de Januar, ikke saa sig istand til at godtgjøre en saadan Ankepost, at det bragtes til i alle andre Retninger at

rørte mig emfintlig, da jeg hidtil kun havde tænkt paa mine Regiments-Regnskaber, som jeg arbeidede udi, og saare lidt kom i Byen, eller hørte hvad der foregik, saa at jeg svarede ham: det er forfærdeligt; men kunne da de Kongelige Personer ikke gaae til Side saa længe, medens denne Fare gaaer over? Ja, var hans Giensvar, vidste de kun, naar Ulykken skulde skee; men man veed ikke, enten den gaaer for sig ved Nat eller Dag, og enten Tragoedien skal spilles paa Teihuset eller paa Slottet, hvor en af Stederne Cheferne saa vel for den civile som militære Etat formodentlig vil blive sammenkaldte.

Da jeg ikke før i dette Øieblik havde tænkt paa denne Affaire — thi jeg havde stedse kun beskjæftiget mig med mine egne Forretninger, og ved den Flid, jeg havde anvendt paa aleene at efterkomme, hvad mig var befalet, havde jeg sielden og næsten aldrig brudt mig om fremmede Sager —, saa svarede jeg hertil ganske uden Eftertanke: *Det var dog vel ikke saa umuelig en Sag at faae det at vide.*

Neppe havde jeg udtalt Ordene, førend Manden reiste sig i en Heftighed, tog mig i Haanden og sagde: *Opfyld De denne Post, og saa har vi Spillet vundet.*

Jeg vaagnede herved som af en Drøm, indsaar, hvor umuligt sligt var for mig, som hidtil var uden al Connexion i denne Affaire, og derfor, som Sandhed i sig selv var, forsikrede, at jeg uden nogen Betænksomhed havde ladet disse Ord falde.

Men da jeg saa denne redelige Mand at græmme sig over denne min Erklæring og igjen at beklage de Kongelige

lede efter politiske Forbrydelser af de Styrtede og til som saadanne at stemple forskellige Handlinger, der i Virkeligheden ei kunde kaldes saaledes.

Personers Skiebne, anspændte jeg alle Indbildningskraftens Ævner, da jeg nu selv syntes og troede — Gud veed, med hvad Ret eller ikke —, at her var Fare paa Færde, og det faldt mig ind, at da jeg havde den Lykke at være yndet af Hr. General Eickstedt, og jeg deals troede, at om noget sligt skulde foretages, han da, som den, man supponerede, at Struensee i sin Blindhed satte Tillid til, først maatte faae sligt at vide, deals og vidste, at han til sidste Blods Draabe vilde sætte sig mod alt, hvad der kunde geraade det Kongelige Huus til Skade, og, aleene for at være allerhøiestsamme til desto større Gavn, forstille sig som en Tilhænger af hiin, hvilket han i den Affaire med Livgardien til Fods i Fortrolighed havde aabenbaret mig, saa faldt det mig ind, siger jeg, at jeg af ham mueligt kunde faae at vide, naar og hvor det fatale og befrygtede Optrin skulde skee, og jeg gav Biskopen Løfte — skönt uden at sige ham Middelet — at ville anvende al Umage derudi.

Saa snart var han ikke gaaet fra mig, førend jeg gik for at opvarte Generalen, sagde ham i Fortrolighed, hvad der laae mig paa Hierte, og hvor høilig bekymret jeg var bleven for de kongelige Personer, jeg nu troede at være i Fare.

Denne Herre svarede mig: at han ikke kunde vide, om Ondskaben kunde gaae saa vidt; dog meente han, at man ikke kunde være sikker derfor; bevidnede mig atter med dyre Forsikringer, at han, hvad Fare der end blev paa Færde, vilde vove Liv og Blod til det yderste, for at forsvare det Kongelige Huus; men efter at han atter havde taget Eed af mig, at holde alt hemmeligt, paa det Struensee ei skulde fatte Mistanke om ham, sagde han ei aleene, at han og vel troede, at om noget sligt skulde prøves paa, han da jo blev een af de første, som fik det at vide, men lovede mig og paa en imellem os aftalt Maade strax at ville lade

mig det vide, efter at jeg havde sagt ham, hvad Brug jeg deraf vilde gjøre, nemlig: ved List eller Magt at vove mig ind paa Slottet for at give Arveprints Friderich Efterretning derom.

Han forundrede sig over min Resolution, spurgte, om jeg havde Mod nok til at udføre den, ifald jeg traf Vanskeligheder? og da jeg dertil havde sagt Ja, og at jeg, naar Casus gaves, deels vilde betiene mig af Snildhed, deels og stole paa mit Legems Kræfter, og i Forveien under en anden Dragt end Regimentets Uniform vilde gjøre mig alle Gangene til Printsens Værelser bekjendte, saa igientog han sit Løfte, ifald det befrygtede Tilfælde indtraf, at give mig den forlangte Underretning derom, samt sin Forsikring om at vove Liv og Blod til det Kongelige Huses Conservation, og efter fornyet Løfte om Taushed paa begge Sider skiltes vi ad.

I Følge den med Biskop Schmidt tagne Aftale løb jeg glad for at søge ham hos da værende Provst, nu Biskop Hee, hvor han samme Aften skulde spise*). Jeg fandt ham der og aleene, sagde ham, at jeg nu troede mig i Stand, om det befrygtede Overfald skulde arrivere, at kunne i Forveien angive Tiden og Stedet.

Dagen efter kom denne redelige Mand til mig, og forlangte, at jeg om den Affaire vilde tale med da værende Etatsraad, nu Geheimeraad Guldberg; jeg vægrede mig derved, saasom jeg aldrig tilforn havde seet eller kiendt

*) Jørgen Hee, født den 18de November 1714 i Odense, hvor Faderen var Præst, var i Aaret 1764, efter tidligere at have havt andre Præstekald, bleven Sognepræst ved Holmens Kirke og Provst ved Søetaten og Garnisonen. Af hans Skrifter er han især bekjendt ved «Paalidelig Underretning om den henrettede Enevold Brandts Forhold og Tænkemaade i hans Fængsel. Kjøbenhavn. 1772». Hee blev i Aaret 1777 udnævnt til Biskop i Aarhus og døde i Aaret 1788.

denne Herre, og forestillede, hvor yderlig vigtig Taushed var, da her ved den mindste Mistanke kunde voves mit Liv, men maaskee og al den Hielp spildes, som de Kongelige Personer ved den tagne Beslutning og det fattede Raad kunde faae, og min Paastand var, ikke at aabne Sagen eller at tale med nogen derom uden Hans Kongelige Høihed Selv allene. Men man blev ved at drive paa mig, at jeg skulde indlade mig med Guldberg, man forsikrede mig om hans ubrødelige Troskab mod Printsen og deraf flydende Taushed i saa betydelig en Affaire.

Jeg gav efter og tillod, at Etatsraad Guldberg følgende Morgen tidlig kom til mig, og dette var første Gang, at jeg har seet eller talt med ham. Efter besvaret Taushedslofte, sagde jeg ham, hvorledes jeg meente at komme efter, hvor og naar den befrygtede Rolle skulde spilles, og iligemaade, hvorledes jeg da vilde vove alt for at give Printsen Underretning derom.

Vi bleve da enige om, at jeg skrev en Seddel med mit Navn under, og som iøvrigt indeholdt de Characterer, der skulde betegne saa vel Stederne — enten Slottet eller Tøihuset —, som og Tiden — Nat eller Dag —, og det tilføiede Tal Klokkeslettet, saa at, naar Printsen blev leveret en anden Seddel med samme Navn og Haand, kunde han af de derpaa satte Characterer vide alt.

Hiin min første Seddel har Hans Kongelige Høihed selv bevidnet mig, at han fik, og med blandet Frygt og Haab i nogen Tid bar hos sig, ligesom jeg og Dagen derpaa fik Ordre end videre ei alene selv at tale med General Eickstedt, men og at skaffe Etatsraad Guldberg Adgang til ham, hvortil denne Herre dog var vanskelig at overtale, saa som han kiendte sin egen Ærlighed og var forsikret om min, men endnu paa den Tid lige saa lidet som jeg

kiendte Etatsraad Guldberg; dog, da jeg allerede med denne sidste havde indladt mig, lod han sig og overtale dertil.

Jeg gjorde mig derpaa i adskillig Dragt Gangene til Hans Kongelige Høiheds Arveprintsens Værelser paa Slottet saa nøie som muligt fra alle Sider bekiendt.

Men imidlertid indtraf den til en Skiftesamling efter Salig Hr. Baron og Obriste von Weittersheim i Slagelse bestemte Dag, hvori jeg tillige med Hr. Generalmajor v. Roepstorff længe havde været ansatte som Skiftecommissairer*). Herfra kunde jeg ikke blive borte.

Uvis om den omtalte betydelige Affaires Udfald, samt min egen og Medvideres Skiebne, maatte jeg altsaa med et ængstet Sind reise bort, og enhver, som vil sætte sig i mit Sted, begriber da lettelig en Deel af min Siels Tilstand. Lad Faren være saa stor, som den vil, naar man er nærværende og seer alle Omstændighederne, skrækker den dog ikke nær saa meget, som naar man er fraværende og maae udstaae alle de gyselige Forestillinger, som Indbildningskraften, der i slige Tilfælde er frugtbar nok, kan frembringe.

Men imedens jeg paa Reisen og i Slagelse maatte kiempes hermed, gik den 17de Januarii for sig paa en Maade, som sandelig var mig ubekiendt, da det Overlæg,

*) Den her anførte, i Aaret 1785, hvori Fleischer skrev, som Generalmajor afgaaede Gotfred Christopher v. Roepstorff stod i Begyndelsen af Aaret 1772 som Major ved det sjællandske Dragonregiment. Han var, da Oberst Carl Eugenius Weittersheim, Chef for Jydske Kyradseerregiment, døde i Aaret 1767, bleven Skiftekommissær i dennes Sted tillige med Oberst Otto Detlev Kaas; da den Sidstnævnte afskedigedes tre Aar derefter, var efter en kongelig Resolution af 31 Octbr. 1770 Fleischer indsat i hans Sted. Det jydske Kyradserregiments Stabs-Kvarter var i Slagelse. (Efter Oplysninger i Krigsministeriets Arkiv).

hvorudi jeg var deelagtig, og som ved min Afreise stod ved Magt, ikkun var defensiv.

Jeg kan altsaa i det, som skeede, ikke tillægge mig nogen Andeel, men det troer jeg med Sandhed at kunne paastaae, at saa vidt Sagen gik, medens jeg var nærværende, gjorde jeg alt, hvad der af en tro og redelig Under-
saat kunde kræves, og lad end den omtalte Frygt have været Chimære — jeg kan deri hverken sige fra eller til —, nok at Frygten var der, og man troede den da grundet, og saa kan ingen, som vil eftertænke Sagen, nægte mig, at jeg jo ligesaa fuldkomment, som den, der havde fuldbragt Gierningen, exponerede mig for Faren.

Hans Kongelige Højhed Arveprintsen har og nogle Gange, strax efter at denne befrygtede Tid var forbi, udtalt sig for mig derom i de naadigste Udtryk og lovet mig, at den Troskab, jeg derudi mod det Kongelige Huus havde viist Prøve paa, aldrig skulde blive forglemt.

Denne Deel af mit Levnets-Historie havde jeg aldrig tænkt at gjøre bekiendt, medens jeg levede, og var ei heller skeet, naar ikke mine Fiender i denne Tid havde ube-
foiet ved deres Bagvadskelse bragt det saa vidt, at jeg har mistet mit Embede og derved givet Publicum Anledning til at troe, at jeg maatte være et slet og uværdigt Menne-
ske. Som en ærekier Mand maae jeg da, for at betage Verden den Tanke om mig, lægge alle mine Handlinger for Dagen. Dog, naar jeg vidste, at denne Historie skulde være noget, som det Kongelige Huus ei vilde have bekiendt, skulde det være mig nok, naar alene Hans Kongelige Høi-
hed, min naadigste Kronprints, vilde have den Naade at lade sig samme forelæse; thi af Høistsamme ønskede jeg umaadelig gjerne denne og alle mine Handlinger at være

kiendte, og jeg er da forvisset om, at Hans Skarpsindighed vil indse, at jeg ikke er den onde Mand, som mine Fjender vist nok have afmalet mig.»

II.

Med Fleischers Fremstilling af sit Forhold til Katastrophen den 17de Januar 1772 fortjene nogle Optegnelser at jevnføres, der ere blevne efterladte af den som Etatsraad og Kæmmereer ved Øresundstolkammer afdøde Jacob Henric Schou*). Schou, der er det store Publicum bedst bekjendt som Udgiveren af «Schous Forordninger», var født i Kippinge Præstegaard paa Falster den 10de Juli 1745 og havde, efter i Aaret 1762 fra Vordingborg latinske Skole at være bleven dimitteret til Universitetet, allerede i Aaret 1769 taget theologisk Attestats, inden han flere Aar senere ogsaa underkastede sig den juridiske Examen. Paa Borchs Kollegium, hvor han var bleven Alumnus i Aaret 1770, boede han endnu, da den 17de Januar 1772 frembrød; heller ikke han forsømte om Aftenen at forlade Kollegiet, for at blive Øienvidne til de Uroligheder, hvorfor Byen dengang blev Skueplads, eller Dagen efter med en af sine Venner, Nicolai Christoffer Kall, Orientalistens Søn og senere Efterfølger, at gaae om og optælle alle de som «Jomfruhuse» betegnede Steder, der i Anledning af Struensees Fald vare blevne stormede og plyndrede om Natten. I det følgende Aar 1773 blev han ansat som Hovmester og Informator for Enkedronning Juliane Maries Pager; hvad han

*) Det Hefte med Schous Optegnelser, der i sin Tid har tilhørt afdøde Konferentsraad Kolderup-Rosenvinge, og hvoraf denne gjerne tillod at tage Afskrift, findes nu blandt det store kongelige Bibliotheks Haandskrifter.

i denne Stilling enten selv iagttog eller hvad den gav ham Leilighed til at erfare af andre Personer i Dronningens Hofstat, har fra en anden Side kunnet yde ham Stof for de Erindringer og Bemærkninger angaaende Struensees Ministerium, som han senere i sin høie Alder har nedskrevet. Til at indhente Oplysninger fra Personer, der maatte have nøie Kjendskab til den struenseeske Periodes Begyndelse og Ophør, og som hans kortfattede Optegnelser ogsaa et Par Steder have anført, gav dog især hans senere Embedsstilling ham en god Leilighed, som man vel kunde ønsket mere fyldestgørende benyttet. Efter i Aaret 1778 ogsaa at have underkastet sig den latinske juridiske Examen ved Universitet og i et Par Aar at have gjort Tjeneste som surnumerair Assessor i Københavns Hof- og Stads-Ret, opnaaede Schou i Aaret 1781 at ansættes som en af Kæmmereererne ved Øresunds Toldkammer, et Embede, som han, skjønt allerede siden Aaret 1805 paa Grund af svaagelig Helbred fritagen for dets Forretninger, med den største Deel af Indtægterne beholdt lige indtil sin Død i København den 10de Februar 1840. I de Aar, hvor Schou selv havde opholdt sig i Helsingør, havde han over sig som Directeur for Øresunds Toldkammer Geheimekonferentsraad Christian Friderich Numsen, Ridder (Storkors) af Dannebrog og senere Ridder af Elefanten — født i Aaret 1741, død i Aaret 1811 —, og denne var gift med en Datter af Generallieutenant, Grev Christian Christopher Holck til Orebygaard, Comtesse Margrethe Holck, Enke efter den i Aaret 1778 afdøde Geheimeraad og Overpræsident Volrath August von der Lühne, og en Søster til Christian den Syvendes bekendte Yndling. Ligesom Numsen selv i tidligere Dage havde kjendt Hofferholdene nøie, saaledes havde navnlig hans Frue havt god Leilighed

til at iagttage baade Dronning Caroline Mathilde og Dronning Juliane Marie. Dengang man hensynsløst havde berøvet Dronning Caroline Mathilde hendes første Overhofmesterinde Grevinde Louise Plessen, født Berkentin, for hvem hun nærede saa megen Hengivenhed*), havde den unge Dronning paa ingen Maade villet taale den Dame i sin Nærhed, som man først havde villet gjøre til Grevinde Plessens Efterfølgerske; derimod havde hun fundet sig i af flere andre hende foreslaaede Damer som sin nye Overhofmestinde at modtage den unge Fru von der Lühe. Allerede dengang Caroline Mathilde, under Christian den Syvendes Udenlandsreise opholdt sig paa Frederiksborg og herfra foretog de Spadseretoure, hvorpaa hun venlig og nedladende tiltalte Bønderkoner og andre af ringe Stand, især dem, som havde Børn med sig, og dengang endnu vandt Hjerterne for sig, saa man gjerne den unge Overhofmesterinde ved Dronningens Side. Fru von der Lühe be-

*) Grevinde Louise Plessen var den 26de April 1725 født i Wien, hvor Faderen Kammerherre Christian August Berkentin dengang var dansk Minister ved det keiserlige Hof; hendes Moder var Susanne Margaretha Boineburg. Deres Datter var, dengang hun blev Overhofmesterinde hos den unge Dronning Caroline Mathilde, siden Aaret 1755 Enke efter Deputeret i Rentekammeret, Grev Christian Siegfred Plessen til Hockendorf og Fusingø. Da Grevinde Plessen i Aaret 1768 blev forviist fra Hoffet, tog hun først til Kokkedal paa Strandveien; hendes Fader, der i Aaret 1758 var død som dansk Greve og en af Ministrene i Geheime-Conseillet, havde af Sophie Magdalene, Christian den Sjettes Enkedronning, der eiede det Hørsholmske Gods, faaet sig hiin skønne Plet overladt paa det Vilkaar, at han her skulde opføre en ny smuk Bygning, hvad han ogsaa havde gjort. Senere, da Grevinde Plessen ogsaa var bleven viist ud af Landet, tog hun Ophold i Celle, hvor hun længe overlevede Caroline Mathilde og døde i høi Alder den 14de September 1799. Jvnfr. Heimbürger, Caroline Mathilde, Königin von Dänemark, nach ihrem Leben und Leidem aus zum Theil ungedruckten Quellen. Celle 1851. S. 187.

holdt ogsaa sin Plads hos Dronning Caroline Mathilde indtil Katastrophen den 17de Januar 1772 og blev derefter i længere Tid ogsaa Overhofmesterinde hos Enkedronningen, indtil hun, der i Aaret 1778 var bleven Enke, sex Aar senere ægtede Geheimeraad Numsen, og ved denne Leilighed forlod Hoffet. En anden Personlighed, hvormed Schou ligeledes maatte komme i Berøring under sit Ophold i Helsingør, og som ogsaa har kunnet meddele interessante Minder, var hans daværende Kollega og umiddelbare Formand, Etatsraad Nicolai Jacob Jessen, der et Par Aar førend Schou var bleven Toldkammereer. Ogsaa Jessen havde spillet en Rolle ved Forberedelsen af den Omvæltning, der gjorde Ende paa den Struenseeske Styrelse, han havde Natten til den 17de Januar været Veiviser paa Christiansborgs labyrinthiske Gange*), og fra denne Kilde stamme især de Erindringer, som Schou senere har meddeelt om Oprindelsen til hiin navnkundige Katastrophe.

De Ord af hans Optegnelser, hvorpaa det kommer an, ere disse:

«Følgende haaber jeg, vil vise, at Beringschiold var den første Ophavsmand til Partiet mod Struensee. Eickstedt yndede Regimentsquarttermesteren ved det sjællandske Dragonregiment, Fleischer. Denne havde overtalt ham til at gaae paa Jagt og nyde frisk Luft, hvorved han blev helbredet for den Hypochondrie, som havde angrebet ham ved hans retskafne og meget lovende Søns Død. Denne tjente i Faderens Regiment, saavidt jeg erindrer, som

*) «Partikulærkassens Regnskab» har for Aaret 1780 en Post saalydende: «Etatsraad og Toldkammereer Jessen med Hensigt til hans Tjeneste den 17de Januar 1772 aarlig efter allerhøieste Ordre af 22de Okt. 1779: 400 Rd.» (Efter en Meddelelse af Docent F. Didrichsen).

Secondritmester*). Fleischers Frue var i Familie med Beringschiold. Det kan da med temmelig Sikkerhed antages, at denne ved Fleischer har formaaet Eickstedt, der desuden, som alle uinteresserede Danske, ei kunde lide Struensee, til at være i Selskab med dem, der vilde styrte denne æspotiske Minister. Om Beringschiold ogsaa har vundet Køller eller andre, veed jeg ikke.

Etatsraad Jessen har mere end een Gang fortalt mig denne Sag, og hvad jeg har anført efter hans Fortællinger er for det Meste ordret, og i det Mindste anført saaledes, at det væsenlig stemmer overeens dermed. Sagen forholder sig nemlig saaledes: Nicolai Jacob Jessen, der døde 1800 som Etatsraad og Toldkammerer**), havde i en Deel Aar været Kammer-tjener hos Frederik den Femte. Efter dennes Død den 14de Januar 1766 levede han af den Pension, ham som Kammer-tjener var tillagt. Dronning Juliane Marie agtede og yndede

*) Hans Henrick v. Eickstedt havde i sit Ægteskab med Marie Julie von Krackwitz kun Sønnen Henrick Christopher Valentin v. Eickstedt, født den 1ste Juni 1749, død i Marts 1770 som »Second-Capitain» ved det sjællandske Dragonregiment. Med Hensyn til, at Faderen efter Omvæltningen i Aaret 1772 blev udnævnt til Kronprindsens Overhofmester, har Johan Bülow i sin, paa det kongelige Bibliothek bevarede Fremstilling af Hoffets Historie for 1773—76 (Ny Kgl. Samling. N. 716) udtrykt sig saaledes: »Som Grund og Aarsag til dette ganske besynderlige Valg anførte man den fortræffelige Opdragelse, han havde givet sin afdøde Søn, men den 17de Januar var endnu i altfor frisk Minde til at nogen kunde tvivle om, at det var en Virkning af Enkedronningens Erkjendtlighed for de hende paa denne mærkelige Dag beviste Tjenester, og hvorpaa de 24,000 Rd., han samme Aften modtog af hendes Haand, vare et altfor svagt Beviis». I Bülow's Fodspor nævner derefter ogsaa Ch. D. Biehl i sin Fremstilling af Regjeringsforandringen den 14de April 1784 (Historisk Tidsskrift, Tredie Række, V, 305) som »Paaskuddet til hans Valg den herlige og ypperlige Opdragelse, som han havde givet sin eneste Søn».

**) N. J. Jessen, der døde i Helsingør den 16de August 1800, var født den 1 Januar 1718 i Neümünster, hvor Faderen var Diaconus.

ham meget, dels for hans retskafne Forhold og tro Tjeneste hos Kong Frederik den Femte, til hvilken en af hans Kammertjenere — saavidt det almindelige Rygte gik, Kammerlaquai Kaas*) — indsmuglede stærke Drikke, hvilket Jessen søgte at afværge saa vidt muligt var, dels fordi han var gift med en Datter af Dronningens meget yndede Kammerfrue Jacobi**). Hun havde derfor, saasom Jessen havde mange Børn, for at skaffe ham en liden Indtægt som Tillæg til hans Pension, overdraget ham Viinleverancen til hendes Hofstat. Hans Viinlager havde han enten i Hoibro- eller i Færge-Stræde, hvilket af dem kan jeg ikke erindre***).

Herhen kom Beringschiold til ham i Efteraaret 1771, ontrent i October, og begyndte heftigt at dadle den nærværende Regjering og Struensees mod Kongeloven og Landets Love stridende Herredømme, hvilket han paa en saa despotisk og skammelig Maade misbrugte. Jessen, der havde Mistilid til Beringschiold, svarede, at han ikke fandt sig kaldet til at undersøge Regjeringens Foranstaltninger, men fulgte nu som stedse det Princip, med undersaatlig Hørsomhed at adlyde de kongelige Befalinger. Beringschiold vedblev at yltre sin Uvillie mod Regeringens Forhold og forsikkrede, at Struensee skulde og burde berøves sin Magt, hvori saadanne Mænd vare enige, som nok vare istand til at ud-

*) Julius Koss anføres som Kammerlakai hos Kong Frederik den Femte i Statskalenderne for Aarrækken fra 1758 til 1766.

**) Elisabeth Charlotte Jacobi, født Schäffer, Enke efter Peder Jacobi, der i Aaret 1738 var død som Sognepræst i Asminderød (Wiberg, Personallistoriske, statistiske og genealogiske Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie. 1ste Bind. Odense. 1870. S. 109). Datteren Marie Christine Jacobi var siden Aaret 1758 gift med Jessen.

***) «Kjøbenhavns politiske Veyviser for 1772. Tredie Aargang. Udgiven fra Adresse-Contoirtet» (S. 222) nævner «Justitsraad Jessen» som boende paa Amagertorv Nr. 60.

føre det. Jessen gav omtrent det forrige Svar, hvorpaa Beringschiold sagde: «De troer mig ikke, De har ingen Tillid til mig; kom derfor til mig i Morgen noget før Klokken 10, til hvilket Klokkeslet General Eickstedt kommer til mig. De kan da sidde bag mit Skjærmbærd, høre vor Samtale og derved blive overbevist om, at der er lagt en saa god Plan, at Struensees Fald vil blive uundgaaeligt»^{*)}). Jessen kom da til ham til den bestemte Tid og hørte, at foruden Eickstedt var Oberst Køller ogsaa bestemt paa at styrte Struensee, hvori de ogsaa vare sikre paa Medvirkning af deres Corpser, ligesom de ogsaa vare sikre paa Artillericorpsets Understøttelse. Nogle Dage derefter lod Eickstedt Jessen bede om en Sammenkomst. Formodentlig skete denne paa Beringschiolds Værelse, og denne var nok ogsaa den, der bragte Eickstedts Indbydelse til Jessen: om disse to Punkter mindes jeg ikke, at Jessen talte noget. Saasnart Jessen var kommen til Eickstedt, sagde denne, at Aarsagen, hvorfor han havde udbedet sig denne Sammenkomst, var, at han ønskede, han vilde reise til Fredensborg, hvor Enkedronning Juliane Marie og Arveprinds Frederik da opholdt sig, og sige dem Tingenes sande Tilstand i Kjøbenhavn, at en Opstand mod Struensee ufeilbarligen vilde bryde løs, at han, Køller og Flere havde lagt en saadan Plan, at Struensee maatte styrtes. Han udbad sig derfor, at Enkedronningen og Arveprindsen vilde sætte sig i Spidsen for det anti-Struenseeske Partie og ved deres

^{*)} Beringschiolds Navn findes ikke i Veiviseren for Aaret 1772, og de senere Angivelser af hans Bopæl stemme ikke overens. Efter det Sagn, der lader ham boe hos en Enke i Vimmelskattet, paa høire Side af det Petersenske Jomfrukloster, vilde hans Bolig dengang været nær ved Jessens.

Anseelse og den Agtelse, som Publikum havde for dem, forhindre opbragte Hidshoveder og rasende Pøbel at begaae saadanne Uordener, som kunde ruinere uskyldige Menne-sker og foraarsage uforudseelig Skade og Uorden. Jessen reiste derpaa til Fredensborg, foredrog Eickstedts Begjæ-ring og dens Motiver for Enkedronningen og Arveprindsen. Disse lode Guldberg kalde, og efter at de havde overveiet Sagen, besluttede de at sætte sig i Spidsen for det anti-Struenseeske Partie. Man kan altsaa fra nu af kalde det Enkedronningens Partie. Jessen bragte nu Eickstedt denne Beskeed og meldte siden Enkedronningen og Prindsen, hvad Stilling Sagerne i Kjøbenhavn Tid efter anden stode udi. For at undgaae Mistanke adresserede han Brevene ved Omslag eller Convolut snart til sin Svigermoder, Kammer-frue Jacobi, snart til sin Datter Juliane Marie, en ung Pige paa en halv Snees Aar — siden efter den bekjendte Digterinde —, som da opholdt sig hos Kammerfrue Jacobi*). Da Dronning Juliane omtrent i Slutningen af November var kommen ind til Kjøbenhavn — eller maaskee noget før —, holdt hendes Partie deres Sammenkomster hos Herr Peder Hersleb Abildgaard, Capellan ved Holmens Kirke, hvis Hustrue, født Gamborg, var i Familie med Fleischer og Beringschiold. Hans Bolig havde tvende Udgange, den ene til Reverentsgade og den anden til Holmens Canal**). For

*) Juliane Marie Jessen, født den 11te Februar 1760, død den 6te Oktober 1832. Hun blev i en Række Aar Lectrice hos Enkedronningen. Erslev, Almindeligt Forfatterlexicon fra 1814 til 1840. Kjøbenhavn. 1843—53. I, 784—85. Supplement til almindeligt Forfatterlexicon. Kjøbenhavn. 1858—1868. I, 951—52.

**) I Kjøbenhavns Veiviser for 1772 nævnes S. 199 Capellan Abild-gaard som boende i Størrestrædet Nr. 293.

ikke at gjøre Opsigt gik, naar de havde noget at aftale, Nogle ind af den ene, de Andre af den anden Udgang».

III.

Sammenholder man Fleischers Fremstilling af sit Forhold til Katastrophen den 17de Januar med Schous Optegnelser om dens Oprindelse, stemme disse overeens deri, at det egentlig var gennem Fleischer, at General Eickstedt blev vunden for Sammensværgelsen. For saa vidt ere de imidlertid forskellige, at kun, efter hvad Schou vil gjøre gjældende, var Beringschiold den, der ved denne Leilighed havde faaet Fleischer til at gjøre sin vante Indflydelse gjældende. Det bør dog bemærkes, at Schou i denne Henseende kun udtaler en Formodning, og denne Formodning, der ogsaa tidligere har været deelt af flere Andre, har maaske kun været grundet paa en usikker Slutning fra den i Aaret 1785 trykte Autobiographi. Thi Autobiographien fortæller allerede, at Beringschiolds Frue var en Niece af Fleischers Hustru, at det var Beringschiold der i sin Tid havde givet ham Tanken om at søge Embedet som Regimentskvartermester, og ydet ham sin Bistand til at opnaae det, og hvorledes han senere til Gjengjæld, efter Beringschiolds Ønske, med denne deeltog i at købe Nygaard, eller det nuværende Marienborg paa Møen, indtil han, træet af at have den stridbare Beringschiold til Medeier, overlod denne det Hele*). Efter hvad Fleischer derimod meddeler i sin egen, ovenfor gjengivne Beretning, var det aldeles ikke Beringschiold, der gav Anledning til, at Fleischer kom til at spille en Rolle ved Katastrophen Forberedelse. Vil man ikke

*) Esaias Fleischers Liv og Levnets-Beskrivelse S. 32, 46—49.

antage, at Fleischer, da han skrev i Aaret 1785, har ladet sig paavirke af Hensyn til den Unaade og Straf, som dengang havde rammet den urolige og forvildede Beringschiold, — denne sad nu allerede i længere Tid som Fange paa Munkholm —, kan Beringschiold i Aaret 1772 i det Høieste have været den, der har givet Anviisning paa Regimentskvartermester Fleischer som en Yndling af Eickstedt og som vel skikket til at vinde denne. Fleischer nævner selv Præsten Christen Schmidt og ingen Anden som den, ved hvem han har følt sig tilskyndet til at reise sig mod Struensee, og som et reent Tilfælde omtaler han den Maade, hvorpaa Schmidt kom i nærmere Berøring med ham. I denne Henseende vækker dog hans egen Beretning Tvivl; den vækker let den Forestilling, at denne Mand har, som Talemaaden lyder, været «sat ud» paa ham. Schmidt var dengang, da Sammensværgelsen blev indledet, som Sognepræst i Asminderød ogsaa bleven Slotspræst hos den paa Fredensborg boende Deel af Kongefamilien*); han blev i det samme Aar 1772, hvori Omvæltningen heldigen var bleven udført, den 16de Juli udnævnt til Hofprædikant**), og derpaa i det følgende Aar 1773 kaldet til at være Biskop over Aggershuus Stift. Ved denne Leilighed holdt han i de kongelige Personers Nærværelse en Afskedsprædiken, hvori Bønnen har disse Ord: «Velsignet, ævindeligt velsignet være Landets Moder, den dyrebare Juliane Maria! for alt det meget Gode, hun ved din Naade haver udrettet i disse Riger og Lande! Velsignet skal hendes Navn være iblandt Slægterne indtil Dagenes Ende, som satte sit Liv i din

*) Dannemarkes, Norges samt Hertugdømmernes Schleswig, Holstein etc. Geistlige Stat. Trykt til Aaret 1772. S. 8.

**) Wiberg, Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie. I, 109.

Haand for at adsprede Kirkens, Landets, Kongehusets, ja al Dyds og christelig Ærbarheds Fiender^{*)}).

Der er endnu en anden og dybere Uoverensstemmelse imellem de tvende ovenfor anførte Beretninger, saaledes som disse her findes gjengivne. Efter Fleischers Beretning bliver det Guldberg, saaledes som allerede Falckenschiold har forudsat^{**)}), der opsøger Eickstedt, og knytter denne til Partiet mod Struensee; og efter hans Beretning var det ligeledes først i Begyndelsen af Januar 1772, at disse Mænd komme i Berøring med hinanden. Efter de af Schou efterladte Optegnelser skulde det derimod være Eickstedt, der allerede i Slutningen af Aaret 1771 havde rettet Opfordringen til Enkedronningen og Arveprindsen om at sætte sig i Spidsen for det anti-Struenseeske Parti, og som derved havde sat Guldberg i Bevægelse. Her foreligger vistnok en uforligelig Strid. Naar man imidlertid betænker, at Schou ikke, saaledes som Fleischer, personlig havde deeltaget i Forhandlingerne, men derimod først har nedskrevet sine Bemærkninger i Foraaret 1836, sex og tredive Aar efter, at den Mand var død, der var hans nærmeste Kilde, og medens han selv nu var i den høie Alder af to og halvfemsindstyve Aar, maa det vistnok strax findes rimeligt, at det er Oldingen, hos hvem man træffer Vildfarelse, Misforstaaelse eller Forvexling.

^{*)} Afskedstale holden for det høikongelige Herskab i Christiansborg Slotskirke, anden Søndag efter Paaske, den 17de April 1774, og efter Kongelig allernaadigst Befaling udgiven af Christen Schmidt, Biskop over Aggerhuus Stift. Kjøbenhavn. 1774. S. 28—29.

^{**)} Je présume, que ce fut Guldberg, qui, voulant placer parmi les chefs du parti un homme de sa main, et sur lequel il pût compter, y fit entrer Eickstedt. Mémoires de Falckenskiold. Paris 1826. p. 156.

Det bør i denne Henseende bemærkes, at Schou midt i sin Fortælling selv standser, for at gjøre opmærksom paa et Par Punkter, hvor hans Hukommelse nu svigtede, og hvorved han da ogsaa selv lægger den Formodning nær, at han her ved en Distraktion kan være kommen til at tale om Generalmajor Eickstedt og Beringschiold i Stedet for om Generallieutenant, Grev Rantzau og Beringschiold eller om denne alene. Antages kun dette, passer Schous hele Fremstilling ellers ret vel til, hvad der andetsteds findes anført om Beringschiolds Færd. Saaledes meddeler Reverdil, der havde sin Kundskab fra Grev Johann Hartwig Ernst Bernstorff selv, hvorledes denne, medens han opholdt sig paa sit Gods Wotersen i det Lauenburgske, i September eller Oktober Maaned 1771, har modtaget Besøg af Beringschiold, der havde indfundet sig paa Wotersen, for at opfordre Bernstorff til at række Haanden til den Sammensværgelse, der skulde styrte Struensee*). I Overeensstemmelse hermed siger fremdeles Grev Adam Gottlob Moltke i den Autobiographi, der nu er bleven offentliggjort: „Jeg maa endnu her anføre, at mod Slutningen af Aaret 1771 kom Hr. von Beringschiold om Aftenen til mig paa Bregentved og lod mig vide, at hele Landet var høist misfornøiet med den af ham saakaldte Struenseeske Regjering, og at en Deel af de Anseteste vare besluttede paa at bortfjerne Struensee med alle hans Tilhængere fra Kongen og at indføre en bedre Haandhævelse af Regjeringsforretningerne**). Og

*) C'est M. de Bernstorff qui m'a rapporté le fait la veille de sa mort Cela se passait en septembre ou octobre de l'année 1771. Mémoires de Reverdil. p. 325.

**) Grev Adam Gottlob Moltkes efterladte Mindeskrifter, udgivne af C. F. Wegener. Historisk Tidsskrift. Fjerde Række. II, 288.

lige saaledes lyde ogsaa P. F. Suhms haandskrevne Efterretninger om de danske Konger efter Souveraininiteten som af Forskjellige allerede oftere ere blevne benyttede i historiske Formaal, men som, vistnok ikke mindst paa Grund af den saftige Pensel, hvormed Kjønsforhold udmales, i deres Heelhed ere forblevne utrykte. Ogsaa i Suhms Efterretninger er Beringschiold, ikke Eickstedt, den egentlig fremtrædende Person, der knytter Forbindelsen mellem de Misfornøiede og Hoffet. Suhm fortæller nemlig: «Fire Gange i Sommeren (1771) ere skete Forslag for Dronning Juliane Marie og Prinds Frederik, at fange den hele Cabale, naar de vilde sætte sig i Spidsen. De vare villige til alle Ting, men naar det kom dertil, da bleve de, som gjorde Forslaget, bange. Endelig i December foreslog Beringschiold, en Svensk, som havde havt megen Deel i Peter den Tredies Afsættelse*), for Guldberg et Anslag imod Cabalen, dertil dreven af privat Had, fordi Kammeret havde frakjendt ham noget Gods, som han havde kjøbt af Kongen, og Kammeret var indsat af Struensee. Han aabenbarede for Guldberg, at Grev Rantzau var med i Partiet, og at han havde endelig, efter at have sonderet nogle Obrister, faaet een paa sin Side. Endelig fik han at vide, at det var Oberst Køller. Guldberg var nogle Gange hos Rantzau. Generalmajor Eickstedt var og i Partiet; om ham havde Struensee sagt: «Von ihm haben wir nichts zu fürchten, denn er ist ein guter, ein-

*) Sebbelovs Skrift (En kort Beskrivelse over Statsfangen Magnus de Beringschiolds Transportreyse fra Bergenshuus Fæstning til Stavanger. Bergen 1796. S. 12) viser, at der endnu meget senere har været dem, der have antaget Beringschiold for Svensk det var maaskee det Navn, hvormed den i Horsens fødte Bering var bleven adlet i det tyske Rige, der i denne Henseende har vildledet. Ogssa Tidsangivelsen hos Suhm er uden Tvivl urigtig.

fältiger Däne» . . . N. J. Jessen var og med, forhen Kammertjener hos Frederik den Femte.»

Dengang Beringschiold først udtalte sig for Jessen om Anslaget mod Struensee, yttrede han efter Jessens af Schou gjengivne Beretning, at «saadanne Mænd vare enige, som nok vare istand til at udføre det.» Paa Bregentved gjorde Beringschiold, som Grev Moltkes Meddelelse lyder, ligeledes gjældende, at «en Deel af de Anseteste» paatænkte at fjerne Struensee med alle hans Tilhængere, og efter den ældre Bernstorffs Ord til Reverdil nævnte han paa Wotersen i Særdeleshed Grev Rantzau-Ascheberg, som den, der stod bag ham —, hvilket væsenlig bidrog til, at Bernstorff, ikke mindre end Moltke, holdt sig uden for Sammensværgelsen. Grev Rantzau-Ascheberg var altsaa i Førstningen den egentlige Bærer af den Sammensværgelse, der endelig naaede at komme til Udførelse. Hans Betydning kom først til at træde tilbage, efter at de kongelige Personer ogsaa vare blevne inddragne i Sammensværgelsen, der derved vistnok ogsaa fik en noget anden Retning, end oprindelig paatænkt; men endnu da den forenede Virksomhed den 17de Januar var bleven kronet med Held, kunde han i Begyndelsen, som Grundlægger af Sammensværgelsen, om endog ellers kun med liden Adkomst, i Manges Øine gjælde for Dagens Helt. «Hvem har tænkt det om Grev Rantzau, som har giort og udvirket alt dette», hedder det saaledes i et Brev fra Christiansborg, som Geheimeraadinde Linstov «i fuld Glæde» har skrevet den 18de Januar 1772*), og paa en tilsvarende Maade omtales han Dagen efter i en Beretning af en Samtidig, der med Hensyn til Grev

*) Til Priorinden i Vemmetofte Kloster, Katharina Vincentina von der Osten. Brasch, Vemmetoftes Historie. III, 125—127.

Rantzau-Ascheberg har saa meget større Betydning, som Forfatteren havde havt nærmere Omgang med ham. Dette var Tilfældet med den daværende svenske Minister i Kjøbenhavn, den senere Ambassadeur Baron Johan Vilhelm Sprengporten. Allerede den 17de Januar havde denne fra Kjøbenhavn hjemsendt en foreløbig Beretning om de vigtige Hændelser, der vare indtrufne her den foregaaende Nat eller Morgen; idet han den 19de Januar giver en udførligere Beretning om Begivenhederne og undskylder den foregaaendes Korthed med Hensyn til de «mindre pålitlige utspridelser i början förekommit», har han udtrykkelig anført, at han seer sig istand til at give en udførligere Oplysninger om Katastrophen «i stöd af det mera stadgade begrepp, man derom nu kunnat fatta.» Om Grev Rantzau-Ascheberg skriver han saaledes:

«General-Lieutenant Grev Rantzau-Ascheberg, der altid har været anseet som den, der har havt den største Deel i den ved Ministeriet her for nogen Tid siden skete betydelige Forandring, nemlig i Geheime-Raad, Grev Bernstorffs og de øvrige Conseilsmedlemmers Afgang fra Geheime-Conseillet, har derefter efterhaanden maattet see den Agtelse og Tillid tilsidesat, der havde været ham tilsagt, og i de ham ved Krigs-Departementet og paa andre Steder givne Hverv, ved andre nylig indsatte Personers Indflydelse, fundet sin egen blive mindre gjældende.

Den ikke mindre herved end over den øvrige Stilling i Almindelighed paa bemeldte General-Lieutenants Side opkomne Misfornøielse har ikke utydelig lagt sig for Dagen, idet han under Paaskud af svagt Helbred allerede i flere Ugers Tid ei har viist sig ved Hoffet, hvorved der imidlertid saa meget mindre er bleven vakt nogen særdeles Opmærksomhed, som de raadende Personers Bestræbelser for-

meentligen have gaaet ud paa at formaae ham til frivillig at nedlægge sit Embede og at reise bort her fra Staden.

Udarbeidelsen af den Plan, hvorefter den skete Forandring er bleven iværksat, har imidlertid været det Æmne, hvortil Hr. Grev Rantzau under alt dette har fæstet sin Opmærksomhed og Sysselsættelse, og hvortil han saaledes er at ansee som den første Oprindelse (såsom det primitive upphof.).

Eftersom han til Planens Udførelse og for med saa kraftige Forestillinger, som udkrævedes, at kunne vinde Hans Majestæt Kongens Samtykke ikke har troet at kunne undvære Hendes Majestæt Enkedronningens samt Hans Kongelige Høihed Prinds Friederichs Appui og Støtte, er samme Plan i denne Hensigt bleven dem kommuniceret og, efter nogen Betænkning fra deres Side, ere ogsaa de blevene formaaede til at gaae ind paa den og til med Hr. Grev Rantzau at agere de concert*).

*) Joh. Henr. Schröder, Bidrag til Historien om Statshvælfningen i Danmark 1772. Stockholm 1851. S. 11—13. Den lærde Forfatter viste sig i denne akademiske Afhandling noget desorienteret, han citerer oftere som autentisk et af de romantiserende Skrifter om Regjeringsforandringen i Danmark (Zuverlässige Nachricht von der letzten Statsveränderung in Dänemark von Ihrer Majestät der Königin Caroline Mathilde während Ihrer Gefangenschaft auf dem Schlosse zu Cronenburg eigenhändig entworfen. Nach dem Original abcopirt und aus dem Englischen übersetzt. Rotterdam. 1772.). Med større Grund har denne Afhandling, ved Siden af de meddeelte Udtog af Sprengportens Beretninger, allerede gjort opmærksom paa, at der i Upsala, mellem Gustav den Tredies Papirer, ogsaa findes en anden Beretning om Omvæltningen i Kjøbenhavn, der er affattet her den 18de Januar og har Sprengportens Haandskrift, men vistnok maa antages for at hidrøre fra en af Sprengportens diplomatiske Kollegaer, hvis Fremstilling det har været den svenske Minister tilladt at kopiere. Den stemmer væsentlig overeens med Sprengportens egen om-

Det vilde især været af Interesse, dersom der fra Ove Høegh Guldbergs Side havdes nogen nærmere Oplysning om, hvorledes hine første Traade ere blevne spundne mellem Hoffet paa Fredensborg og de Misfornøiede i Kjøbenhavn. Men nogen saadan kjendes ikke. Det kan imidlertid her fremhæves, at der dog fra Guldbergs egen Haand haves et udtrykkeligt Vidnesbyrd om, at hans kongelige Herskab virkelig først udenfra ogsaa er bleven opfordret til den Indgriben, hvori han selv har havt en saa væsentlig Deel*). Dette Vidnesbyrd faaer overhovedet en særegen Betydning ved det Sted, hvor det er afgivet**). Det findes nemlig i et Exemplar af det nye

meldte Beretning, men lader Rantzau holde sig tilbagetrukket ikke i Uger, men i Maaneder («Rantzow, homme fier et violent, irrité de ce procédé, s'est enfermé depuis trois mois chez lui, disant qu'il avait la goute, et n'a cessé de declamer hautement avec tous ceux, qui allaient le voir, contre Struensee et sa clique»). Om Oberst Køller siger den samme Beretning af 18de Januar: «Un colonel nommé Keler, officier de mérite, et qui a servi avec distinction dans la dernière guerre en Prusse, cheri des officiers et des soldats de son régiment, frappé des discours que M. de Rantzow lui tenoit, lui dit: «Monsieur, je suis prêt à Vous seconder dans votre projet, pourvu que Vous me prouviez que la Reine Veuve, Julienne Marie, et le Prince Frédéric, son fils, l'approuvent. M. de Rantzow, sans sortir de sa chambre, trouva moyen de lui en faire connaître l'évidence, et tout se prepara à l'exécution.» Det bør maaskee i denne Henseende ogsaa her erindres, at Enkedronningen i en Billet, dateret «ce 15 de Janv. 1772» tilskrev Oberst Køller saaledes: «Monsieur le Colonel de Køhler. Je connais vos talens militaires, par les recommandations, qui m'ont été autrefois donnés, mais je reconnais de plus l'élévation de votre ame et votre noble attachement à votre Roi. Vengés-le et Sa Maison, je serai à jamais vôtre tres gracieuse Reine Julie Marie» (Bidrag til den 17de Januars Historie. Meddelte af C. Paludan-Müller. Historisk Tidsskrift. Tredie Række. VI, 497).

*) Guldberg . . . fut celui qui fit le plan pour la Reine. Mémoires de Charles, Prince de Hesse. p. 59.

**) Jeg har Kammerherre Sick, som nu eier hiint Exemplar, at takke for, at jeg har kunnet gjøre mig bekendt dermed.

Testamente, hvori Guldberg i det latinske Sprog har indført en kort Autobiographi, der nævner hans Livs vigtigste Tildragelser fra hans Fødsel i Horsens den 1ste September 1731, indtil Regjeringsforandringen den 14de April 1784 fremkaldte den store Forandring i hans Stilling, eller som han udtrykker sig, «befriede ham fra hans Posts ansvarsfulde Byrde»*); han har paa det anførte Sted, ligeledes i det latinske Sprog, ogsaa anført sine Børns Fødselsdage og Fadderne ved deres Daab — blandt disse da næsten altid Enkedronningen og Arveprindsen —, og den hele latinske Optegnelse bliver indledet med denne Erklæring: «Det er min Villie, at dette Nye Testamente, hvoraf jeg i længere Tid har benyttet mig, efter min Død skal overgives til min ældste Søn, og at det skal forblive i hans mulige Efterkommeres Eie»**). I Betragtning af disse Forhold vil man da heller ikke let uden en særlig Interesse læse de Ord, hvormed han har omtalt *sin* Deeltagelse i Katastrophen i Aaret 1772, Ord, der ville kunne oversættes saaledes:

«Da Fædrelandet, rystet ved Struensees rasende Parti, hvert Øieblik truedes med Undergang, og der hverken mere gjaldt Hensyn til Høie eller Lave, tog min Prinds, støttet af sin høie Moders Raad, og opfordret fra alle Sider af patriotiske Borgere, i sin Frygt for Kongen og for Riget, endeligen sin Beslutning, lod 1772, den 17de Januar, hine Personer fængsle i deres daarlige Tryghed, og hævdede saaledes Kongens og Fædrelandets Frihed.

*) Tandem d. 14. April 1784 statione molestissima liberatus mox diocesi Arosiensi præfectus fui otio liberali fructurus bono cum Deo.

**) Cum novum hoc Testamentum usibus meis diu inserviisset, volo, ut natu maximo filio post mortem meam tradatur, utque in progenie ipsius, si ipsi contingat, restet.

Deeltagende i hine store Begivenheder har jeg følt Guds Styrelse, med Hjertet gennemtrængt af Glæde over, at han ikke forsmåede mig som et ringe Redskab til at frelse Kongen, den kongelige Familie og Fædrelandet fra hiin Skjændsels Afgrund.

Udnævnt til Medlem af den Ret, hvis Hverv det var at undersøge og paadømme disse gruelige Forbrydelser, er det maaskee faldet i mit Lod at have ydet mit Fædreland en nyttig Tjeneste; thi Alt blev, for saa vidt det var nødvendigt, bragt for Dagens Lys og godtgjorde vor Sags Retfærdighed. Ogsaa en betænkelig, ikke ufarlig Strid, som vi havde med England, blev heldig bilagt og endt paa hæderlig Maade*).

IV.

«Store Begivenheder frembragte af smaa Aarsager» er Titlen paa et fransk Skrift, der udkom i det forrige Aar-

*) Cum res Patriæ in dies, factione amentissima Struenseiana concussa, ruinam minaretur, nec amplius verecundia neque potentioribus neque subditis constaret, princeps meus, consilio matris Augustissimæ adjutus, regi regnoque timens, postquam hinc inde preces bonorum civium advocaverant, consilio tandem sumpto, 1772 die 17. Jan. homines male feriatos in custodiam dedit, regi patriæque libertate asserta.

Magnis illis rebus implicatus Deum præsentem sensi, gaudio perfusus, quod meum quaecunque ministerium non dedignatus, regem, regiam familiam patriamque miseria illa foedissima eripuit.

Inter Judices sceleribus atrocissimis discentiendis et judicandis destinatos allectus operam forsitan utilem patriæ contuli: omnia enim in lucem protracta, quantum opus fuit, justam nostram causam probaverunt. Anceps etiam satque difficilis lis, quam cum Anglia habuimus, bene sopita fuit atque cum honore finita.

Ordene «male feriatos» har Guldberg fra en af Horats Ode (4de Bogs 6te Ode, V. 14), hvor de bruges om Trojanerne, som i Utide og til deres Ulykke holdt Fest og begave sig til Hvile, efter at de selv havde ført deres (i Hesten) skjulte Fjender ind til sig.

hundrede, og som man har tillagt Advokat Richer*). Den Betragtningssmaaade, som det fremstiller, tilhørte maaskee ogsaa en Deel af det attende Aarhundrede i høiere Grad end mange andre Tider, skjønt en Tilbeielighed til at fremhæve, hvorledes mange store Begivenheder beroede paa det efter Udseende Ubetydeligste, altid har været tilstede. Det gjælder navnlig om Revolutioner og Sammensværgelser, at det fra et vist Synspunkt ofte har viist sig som en reen Tilfældighed, om en Revolution lykkedes eller ikke lykkedes, om en Sammensværgelse blev opdaget eller ikke opdaget i rette Tid. Var kun, saaledes fortælles der ofte, Denne eller Hiin gaaet en anden Vei, end han just gik, var han kommet lidet før eller senere, var blót et Brev blevet aabnet nogle Øieblikke tidligere eller sildigere, da havde Meget vendt sig heelt anderledes. Reverdil bemærker saaledes med Hensyn til Katastrophen den 17de Januar 1772, at han ikke blot selv om Middagen den 16de blev Vidne til en timelang, fortrolig Samtale mellem Greverne Struensee og Brandt, fremkaldt ved en ubestemt Angivelse om, hvad der var i Gjære, men at senere ogsaa Grev Rantzau-Ascheberg, der under Forudsætning af et heldigt Udfald af Sammensværgelsen nu allerede havde begyndt at indsee, at den egentlige Ledelse ikke kom til at beroe paa ham, om Aftenen Klokken otte havde indfundet sig hos Struensees ældre Broder, Departementchefen, Justitsraad Carl August Struensee, for at aabenbare Alt. «Man svarede ham», fortæller Reverdil, «at han — den ældre Struensee — ikke var hjemme, men at han vistnok vilde komme hjem Klokken ti for at tage sin Baldragt. Rantzau

*) *Curiosités Historiques* (Bibliothèque de poche par une Société de gens de lettres et d'érudits). Paris. 1855. p. 55.

kom igjen Klokken ti, men atter forgjæves, Struensee havde sendt Bud efter sin Domino, for at klæde sig paa hos Gähler, hvor han spiste til Aften. Rantzau tilskrev ham da disse Ord: «Det er af Vigtighed, at jeg seer Deres Broder før Midnat. Vær forvisset om, at dersom De ikke skaffer mig denne Sammenkomst, vil De komme til at fortryde det bittert.» Billetten blev først overleveret Klokken tre om Morgenen, og dens Indhold først kjendt efter Katastrophen*).

En tilsvarende Beretning finder man hos en dansk Samtidig; ogsaa denne har efter hans egne Ord villet vise, at «paa saa smaa Ting beroer ofte Udfaldet af store Begivenheder».

Justitsraad Jakob Gude, der Aaret 1810 døde som Inspektør ved Waisenhuset og Sekretair ved Missionskollegiet, er i Literaturen neppe bekjendt uden af en lille Biographi, hvori han har givet en Skildring af en afdød Ven og historisk Samler, men som tillige viser hans egen historiske Interesse**). Vidnesbyrd om denne Interesse ere ogsaa nogle af ham efterladte Rettelser og Anmærkninger til det bekjendte Skrift «Authentische und höchst merkwürdige Aufklärungen über die Geschichte der Grafen Struensee und Brandt. Germanien 1788», som hvis egentlige Forfatter man har nævnt forskjellige Personer, men som nu i Almindelighed og vistnok med Grund tillægges Helfrich Peter Sturz***).

*) Mémoires de Reverdil. p. 333.

**) J. Gude, Christen Schmidts Biographie, i Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn, udg. af S. Soldin. XIVde Bind (Kjøbenhavn. 1810), S. 911—917.

***) C. Paludan-Müller, Bemærkninger om Høegh Guldberg som Statsmand. Odense 1841. S. 13—14. Det Exemplar af det tyske Skrift, hvortil Gude har føiet sine Anmærkninger, findes nu paa

Gude havde selv oplevet den store Omvæltning i Aaret 1772 — han var født i Aaret 1753 —, og taler i de af ham efterladte Anmærkninger paa sine Steder som Øienvidne, som naar han til Exempel siger: «Dronning Caroline Mathilde var det, som, saa at sige, lærte de kiøbenhavnske Damer at gaae. Førend Kongen reiste udenlands, har jeg tit seet hende med sin Oberhovmesterinde Pless, ganske simpelt klædt, at gaae til og fra Frederiksberg med en Løber efter sig. Kongen som Chronprints og hans Broder undtagne, der om Eftermiddagen imellem om Sommeren kunde gaae over Volden til Rosenborg, havde man aldrig før seet en kongelig Person gaae paa Gaden». Ligeledes i hans Omtale af Struensees Person: «Jeg har selv seet Struensee, og kan ikke sige, han var smuk; men temmelig voxen var han, dertil bredskuldret og stærk af Lemmer. Det kjønneste paa ham var Benene. Hans Haar var lyseguult, og bar han det i sin sidste Levetid næsten altid, som han dermed er tegnet paa et Kobber med Omskrift: «Mala multa Struens se perdidit ipse», som ligner ham meget» *). Paa andre Steder paaberaaber han sig Andre som sin

det store kongelige Bibliothek (Ny kongelig Samling. Nr. 256). Gudes Søn, den i forrige Aar afdøde Etatsraad Albert Peter Gude, tidligere Herredsfoged i Artz og Skippinge Herreder, har foran i Bogen skrevet: «Da denne Bog med Anmærkningerne vistnok er en stor Sieldenhed, skal den foræres til det store kongelige Bibliothek eller til Geheimearkivet. Kallundborg. d. 19de Mai 1861.»

*) Uklart er det derimod, om det er som Øienvidne, Gude ogsaa har givet denne Meddelelse: «Den aftakkede Liv-Vagts Officerer bleve forbudne at bære deres Mundering, paa det at Kongen ikke, ved at see dem, skulde spørge om sin Liv-Vagt. En Aften derpaa, da der var Comoedie paa Hoftheatret, mødte de alle i Parterret sorte, hvilket foraarsagede megen Opmærksomhed hos Dronningens Partie.»

Hjemmel, anfører saaledes, hvad han har hørt af sin Fader, Hof-Proviantforvalter Niels Gude*), hvad der er blevet ham sagt af Engel Maria Arensbach, en af Caroline Mathildes Kammerjomfruer, eller hvad han veed fra Fortælling af Kammeradvokat Bang eller af Kongens Foged, Etatsraad Ortwed. For sine Optegnelser har han selv krævet Tillid, idet han i Almindelighed gjør gjældende: «Ved Anmærkningerne i denne Bog har jeg gjort mig det til en Regel Intet at tillægge eller forandre, uden hvad jeg vidste at være sandt, og lade alt det staae, hvor jeg ikke tilforladelig vidste det modsatte, eller at sætte noget andet i Stedet.» Det kan tilføies, at hvor en af Gudes Optegnelser paa en mærkelig Maade fjerner sig fra, hvad der i Almindelighed anføres, savnes der ikke særlig Grund til at kunne give hans Angivelse Fortrinet. Den franske Billet, hvorved Christian den Syvende den 17de Januar forviste Caroline Mathilde til Kronborg, afviger efter Gudes Angivelse fra den Form, hvori denne Billet først er bleven meddeelt i Suhms haandskrevne Efterretninger og derefter i nyere, danske og fremmede Skrifter**), men saaledes som Billetten findes gjengivet hos Gude***), ender den omtrent med de samme Ord, som et

*) Efter ogsaa at have berørt, hvorledes Grev Rantzau-Ascheberg om Natten til den 17de Januar næsten havde maattet tvinges til at følge de andre Sammensvorne, tilføie Anmærkningerne: «Men op paa Dagen, da alting var forbi, blev han Karl; han lod sig bære op paa Slottet fra det kongelige Palais (d: Prindsens Palais), hvor han boede, i sin Portechaise, og da han kom til Slotsporten, rakte han Hovedet ud til alle de Omstaaende og raabte: «Ere I nu fornøiede, Børn?» Min Fader kom just ud fra Slottet og hørte det.»

**) Ifølge Suhm lød Biletten saaledes: «Comme vous n'avez pas voulu suivre les bons conseils, ce n'est pas ma faute, si je me trouve obligé de vous faire conduire à Cronembourg.»

***) Ifølge Gudes Anmærkninger har Kongens Linier været disse: «Madame, Vous savez, combien je vous ai aimée, mais votre conduite

Brev, skrevet paa Christiansborg paa selve Dagen den 17de Januar, netop har betegnet som Kongens Slutningsord*), og som ogsaa en anden Beretning, der ligeledes angiver sig som affattet i Kjøbenhavn den 17de Januar 1772, men som aabenbart hidrører fra en i det franske Sprog kun lidet Kyndig, har havt for Øie, inden den i sammentrængt Udtog

n'a pas répondu à mon attente. Elle m'oblige de vous éloigner de ma cour, et je veux, que vous partiez pour Cronborg, ou je vous souhaits un heureux repentir. Le 17 Jan. 1772. Christian Rex.*

- *) Dette Brev blev Fredagen den 17de Januar skrevet til Katharina Vincentina von der Osten, Priorinden i Vemmetofte Kloster. Det er skrevet af Geheimeraadinde Margrete Linstov, der begynder Brevet med at tolke Glæden over den lykkelig udførte Begivenhed og at meddele Priorinden Arrestationerne. Men som hun er midt i Brevet, modtager hun et Besøg af Lieutenant Driberg af Artilleriet, der havde været posteret i Struensees Værelser, og beder nu ham om at fortsætte, da han er bedre underrettet. I Dribergs Fortsættelse gives saa en Fremstilling af den Fremgangsmaade, som de Sammensvorne om Morgenens havde brugt, for at faae Kongen til at skrive Befalingen med Hensyn til Dronningen, og Enden af Kongens Brev var efter Dribergs Meddelelse denne: «a la fin, Madame, je vous souhaite un repentir sincère» (Brasch, Vemmetoftes Historie. III, 124—125). Carl August Wilhelm Driberg, der i Aaret 1758 var bleven optaget blandt de kongelige Pager og i Aaret 1766 blev udnævnt til Sekondlieutenant i Artilleriet, havde været en af Christian den Syvendes Følgesvende under den unge Konges af Reverdil, Suhm og C. D. Biehl omtalte Nattesværmen i Kjøbenhavn. I Aaret 1772 var han ogsaa Kammerjunker; senere blev han som Kaptein i Aaret 1783 ved Kabinetsskrivelse udnævnt til Kammerherre, og i Aaret 1794 fik han Generalkrigskommissærembedet for Danmark; da han i Aaret 1819 efter Ansøgning entledigedes fra denne Stilling, erholdt han Dannebrogssordenens Storkors. Han døde i Aaret 1825 i Odense, efterladende sig Navn for megen Velgjørenhed (F. Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog, eller Efterretning om de ved Stilling og Virksomhed udmærkede og ellers bekjendte Afdøde i de sex Aar fra 1821—1826. Kjøbenhavn. 1835—44. S. 355—358, 507).

har villet gjengive den kongelige Billets væsenlige Indhold*).

I det tyske Skrift, hvortil Gude har føiet sine Anmærkninger, omtales et Besøg, som Grev Rantzau allerede nogle Dage efter Nytaar skal have gjort Struensee, for at advare ham, og dette Besøg fremstilles saaledes, at Struensee, naar han kun havde viist en Smule mindre Sikkerhed og større Imødekommen, allerede dengang vilde have kunnet faae den Oplysning om Sammensværgelsen, som Rantzau, efter Reverdil, endnu den 16de viste sig beredt til at give. «Af hvor ubetydelige Tildragelser», udbryder den fremmede Forfatter her, «kan under saadanne Gjæringer et heelt Riges Skjæbne være afhængig»**). Den samme Betragtning

*) Lieutenant C. F. Becks Beretning om Dronning Caroline Mathildes Fængsling, dateret Kjøbenhavn den 17de Januar 1772, meddeelt af M. Birkeland i Historisk Tidsskrift. Tredie Række. IV, 95. Her siges det, at den kongelige Ordre havde havt «omtrent» følgende Indhold: «Madame, «votre conduite m'en force de vous éloigner d'ici, je vous souhaite une bonne repentance.» Beretningens Forfatter, Christian Friederich Bech, der var født i Aaret 1743, stod siden Aaret 1761 som Sekondlieutenant, siden Aaret 1767 som Premierlieutenant ved det Falsterske Regiment. Han blev den samme Dag, hvorfra Beretningen er dateret, som Belønning for sin Deeltagelse i Dronningens Arrestation, udnævnt til Kaptajn af Infanteriet og i Aaret 1777 ophøiet i den danske Adelsstand. Senere har han især været omtalt for den Maade, hvorpaa han, under Englændernes Tog til Sjælland i Aaret 1807, som Oberst og Chef for det norske Livregiment ledede Udfaldet i Classens Have. Han blev i Aaret 1810 afskediget med Titel af Generallieutenant og døde i Aaret 1813.

**) Authentische Aufklärung. S. p. 150. Den 15de Januar, da Rantzau i Generalitets- og Kommissariats-Kollegiet drog Falckenschiold til Side, for at tale med ham om Rygterne om Anslag mod Struensee og om Nødvendigheden af strax at anstille en Undersøgelse, tilføiede han, at Struensee selv ikke havde villet høre ham (Mémoires de Falckenschiold. p. 157).

har ogsaa Gude villet vække, men ad en anden Vei, idet han meddeler den her følgende Beretning:

«Nær havde hele Planen blevet aabenbaret. En Hyrekudsk, som i den strenge Vinter, da de fleste andre for Betaling havde faaet Havre af Kongens Magazin, hos vedkommende, jeg veed ikke af hvad Aarsag, intet kunde faae, havde henvendt sig til Struensee selv og faaet hans skriftlige Ordre til visse Tønders Udlevering. Hos denne Mand bestilte Beringschiold, een af Medhjælperne til Revolutionen, den 16de Jan. mod Aftenen to Vogne, som skulde holde ved Indgangen til Slotskirken, da Struensee havde sine Værelser i den Gang, som fører til Kirken, om Natten ved et bestemt Klokkeslet. Enten denne Hyrekudsk af sig selv var blevet opmærksom herved*), eller og Beringschiold, som

*) Maaskee kan denne Mand have været den Samme, til hvem de Sammensvorne allerede havde henvendt sig om Vognkjørsel i de foregaaende Nætter. I et Tidsskrift, som Gude endnu ikke kunde kjende (nemlig i Østs Archiv for Psychologie, Historie, Literatur und Kunst. Kjøbenhavn. 1824—30. II, 182) træffes denne Bemærkning: «Guldberg boede dengang hos Udgiverens Morfader, afgangne Stadshauptmand Jürgensen, paa Hjørnet af Vimmelskafet og Badstuestræde. -- Flere Gange ud paa Aftenen, nogen Tid før den 17de Januar, blev med et vist Signal ringet paa Huusklokken; Guldberg gik da ud, steg i en Kareth, som almindeligen holdt henimod Helliggeistes Kirke (Petersens Kloster ligger lige overfor) og med de i Karethen værende Personer raadsloges kjørende omkring paa Gaderne.» At «Etatsraad Guldberg» dengang boede i Vimmelskafet Nr. 159, findes anført i Veiviseren for Aaret 1772 (S. 215) og med den anførte Angivelse vilde den Tradition yderligere stemme, hvorefter ogsaa Beringschiold dengang boede paa Vimmelskafet, paa høire Side af det Petersenske Jomfrukloster. Efter Gudes Anmærkninger boede imidlertid Beringschiold hos den daværende Stadshauptmand Treeld — der om Formiddagen den 17de Januar fremkaldte Hurraraabene paa Christiansborg Slotsplads og om Aftenen væsentlig skal have bidraget til at fremkalde Illuminationen —, og Treelds Bolig var, ifølge Veiviseren for Aaret 1772 (Side 251), paa Nørregade Nr. 45.

en bekiendt aabenmundet og mundkaad Mand — hvorfor man og altid har forundret sig over, at vedkommende torde indlade sig med ham, ligesom han og nogle Dage før den 17de Januar reent ud skal have sagt, «at man med det Første skulde faae store Ting at høre om Struensee og hans Partie» — har ladet nogle Ord falde, er uvist; men sandt er det, at denne Mand ud paa Aftenen gik op i Forsalen til Hoftheatret, hvor man ved lidet Bekiendtskab kunde komme ind, fik fat paa een af Struensees Tjenere, og forlangte, at han strax skulde skaffe ham Greven i Tale, og, da han vægrede sig derved, som noget han ikke torde gjøre, truede med selv at gaae ind til ham i Salen, da han maatte og skulde tale med ham i en Sag af Vigtighed. Tjeneren gik derpaa ind til sin Herre, og kom tilbage med den Beskeed, at han Dagen derpaa om Formiddagen skulde komme op til Greven, men nu havde han ikke Tid at tale med ham, og Manden maatte altsaa gaae. Havde Struensee nu strax gaaet ud til Hyrekudskens, vilde han, som da allerede var frygtsom og mistænkelig ved det mindste, have taget Anledning af Mandens Beretning til at lade undersøge, hvorfor disse Vogne vare besstillede — og virkelig var det de samme, hvori Greverne mod Morgenens bragtes i Castellet —, og lettelig kunde derved hele Sagen blevet røbet.

Paa saa smaa Ting beroer ofte Udfaldet af store Begivenheder.»

V.

Som en Overgang til de følgende Smaastykker, der herafter skal fremdrages, vil paa dette Sted passende kunne meddeles nogle Udtog af en Samtidigs Dagbøger. Idet disse dvæle ved, hvad der foregik den 17de Januar 1772 og i den nærmest følgende Tid, omtale de vistnok i det

Hele kun, hvad der andetsteds er bekjendt, men de tilføie dog tillige enkelte nye Træk til hiin mærkværdige Epokes Billede og antyde Stemninger, der for den opmærksomme Betragter ikke vil være uden Betydning.

De tilsigtede Dagbøger hidrøre fra en Søofficer, der paa hiin Tid endnu var en af de mere ansete i Marinen, men hvis Navn nu især knytter sig til Mindet om den Maade, hvorpaa han senere maatte forlade den. Kaptain Peter Schønning, en Søn af Renteskriver og Kammerraad Peter Schønning, født i Kjøbenhavn den 13de August 1733, havde, med en afgjort Lyst til Sølivet, i Aaret 1746 opnaaet at blive antagen paa Søkadetakademiet; han blev Officeer i Aaret 1755, Kaptain i Aaret 1769. Under det Struenseeske Ministerium blev der underhaanden ogsaa gjort ham Tilbud om «en Post af Anseelse at modtage», men hvor fordeelagtig den endog var, vovede han dog ikke strax at modtage den, da han, som han selv har bemærket, «ikke troede Freden med det Systema, som da var, uagtet adskillige skikkelige Folk havde entreret deri», men forudsaa, at ved en Forandring «kunde de vel staae sig, som havde aparte Venner ved Hoffet, eller Riigdomme nok at leve af, men det vilde da gaae ud over dem, som ikke havde dette», thi «Grunden til det Alt var ikke god, for svag og skrøbelig, kun beroende paa et Fruentimmers Yndest, endnu langt usikkrere end April Maanedes Solskin, og Partiet der imod altfor vældigt og listigt.» Baade under og efter den Struenseeske Periode havde Schønning derimod oftere Udkommandoer som Skibschef, indtil han i Foraaret 1781, da han efter endt Tugt hjemkom fra Vestindien med Fregatten Bornholm, strax blev arresteret den 17de Mai. En af de kongelige Kabinetsordrer, som det Guldbergske Ministerium dengang allerede længe igjen havde

indført, modtog ham med Udtalelsen af Kongens største Mishag og allerhøieste Unaade for hans «for ham selv skjændige og for det kongelige Flag uden Exempel værende Forhold», og gav Befaling til at der skulde statures et afskrækkende Exempel, og den Hjemkomne dømmes af en Generalkrigsret. Da Schönning den 29de December i det forrige Aar havde konvoieret ti paa de dansk-vestindiske Øer hjemmehørende Skibe fra Guadeloupe til St. Thomas, var han den 29de December under Øen Saba stødt sammen med tre engelske Fregatter, der førte Orlogsflag, men senere skal have viist sig kun at have været Kaperfregatter, hver for sig mindre, men samlede den danske Fregat overlegne. Da Bornholm blev beskudt langskibs, og Vindstille var til Hinder for at lade den, en af Gerners sværeste Fregatter, manœvrere saaledes, som dens lettere Modstandere — saa meget mere, som den danske Besætning var svækket ved Dødsfald, ved Landsættelse af Syge og ved Sygdom ombord —, kunde Konvoien ikke blot opbringes af de engelske Fartøier, men Schönning havde, inden nogen af det tjenstgjørende Mandskab var dræbt eller saaret, med sin Næstkommanderendes Samtykke, ladet Flaget og Vimpel paa Bornholm stryge, efter hvad han selv senere forklarede, dog ikke for at overgive sit Skib, hvormed han fortsatte Reisen til St. Thomas, men kun for at tilkjendegive, at han ikke længer modsatte sig Konvoiens Visitation. Det kan vel være, at den Kabinetsordre, som paa en Maade foreskrev Udfaldet, har havt Indflydelse paa Dommen, men hiin af Schönning afgivne Forklaring stred i det Mindste ogsaa imod al Vedtægt, og skjønt Retten i sine Præmisser gav Schönning det Vidnesbyrd ved flere tidligere Lejligheder at have viist sig som en modig og udmærket duelig Sømand, og at han ogsaa under

den sidste Affaire havde udsat sin egen Person for større Fare end nødvendigt, lød dens Dom paa Kassation*). Nogle Aar efter, at det saakaldte guldbergske Ministerium var fra-
traadt, blev der dog, i Betragtning af Schønnings tidligere gode Tjeneste, tilstaaet ham en Pension; efter et tilbage-
trukket Liv døde han i Aaret 1813, testamenterende Uni-
versitetsbibliotheket sine meget vidtløftige Dagbøger, der
paa flere Steder bære Vidnesbyrd om Uvillie mod den guld-
bergske Styrelse**).

*) Garde (Den dansk-norske Sømagts Historie 1700—1814. Kjøbenhavn. 1852. S. 271) antager, «at et utidigt Ønske om at spare Blod har forledet ham, der i et sløvende Klima i næsten 24 Timer havde været i bestandig Uro og Bevægelse.» Sekondlieutenant Johann Hartvig Ernst v. Berger, der havde fungeret som Næstkommanderende, da Premierlieutenant Steen Andersen Bille var syg i Land, skulde efter Krigsrettens Dom degraderes til Matros i eet Aar, men medens Schønnings Dom blev stadfæstet, blev v. Bergers formildet til sex Maaneders Arrest, og da denne havde været fire Uger, blev han benaadet. De øvrige Officerer paa Fregatten, Sekondlieutenanterne Christian Walters-
torff og Hans Lemming, fik en Irettesættelse.

**) Saaledes til Exempel, hvor Schønning i den guldbergske Tid omtaler sin Deeltagelse i Søetatens kombinerede Ret, under Sagen mod Kaptainlieutenanterne Lorentz Peter Stibolt og Christian Neuspitzer. Den første, der var Viceequipagemester paa Holmen, var tiltalt for til en Reparation i sit Huus i Nyboder, der var en kongelig Bolig, at have benyttet fire kasserede Brædder fra Spaandehaugen, der vurderedes til 78 Skilling, den anden, fordi de vare bortførte, medens han havde Vagt. Den siden den Struenseeske Tid ved Hoffet ilde ansete, men ved stor privat Formue uafhængige Contreadmiral Anthon Nicolay de Fontenay havde Forsædet i Retten, der havde dømt Stibolt til tre Maaneders Fængsel, fordi der var forsømt at udstede en ordentlig Passeer-seddel, og frikendt Neuspitzer; om Sagens endelige Udfald skrev Schønning derimod under 19de April 1777: «Var i Krigsret, da Kaptain-Lieutenant L. Stibolts Dom, som nu var kommen fra Kongen, blev oplæst og var af Kongen saaledes skjærpet: Han skulde et Aar degraderes til yngst Premier-Lieutenant og de første sex Maaneder sidde paa Hovedvagten, Kaptain-Lieutenant Neuspitzer

Da Aaret 1772 oprandt, saa han endnu med et lysere

have en Reprimande af Retten, og Retten af Collegiet erindres om en anden Gang nøiere at observere Sagernes Omstændigheder. Collegiet havde i Følge samme Ordre skrevet en saadan Erin-dring paa det høfligste og hosføiet, at det ikke gjordes nødigg den blev oplæst ved Retten, men allene cirkulered om fra en til en anden, og saa tilbage sendes uden at tilføres; men vi, som vidste at have dømt i denne Sag saa retfærdig, som vi burde, og endog paa det strængeste, forlangede ikke denne Skaansel, men lod Auditeuren oplæse den med alle sine Ceremonier, at Eftertiden og kunde erfare, hvorledes Krigsretterne nu bleve trykkede, naar de ikke dømte, som man vilde have det.* Længere hen i det samme Aar sad Schønning atter i den kombinerede Ret i en Sag mod Premierlieutenant Johannes Matthæus Brøhjer, der med Skonnerten Støren havde været sendt til Norge, men som i Øresundet var kommet i Strid om Salut med en hollandsk Skipper og havde ladet denne for personlig Grovhed korporlig afstraffe med syv og tyve Slag. Gjennem den hollandske Konsul i Helsingør havde Skipperen i denne Anledning henvendt sig umiddelbart til Hoffet, som dengang opholdt sig paa Fredensborg, og en Kabinetsordre bestemte her strax, at Brøhjer skulde arresteres, hvor han blev antruffen. Dette skete i Frederiksværn, hvor Sekondlieutenant John Christian Schrödersee overtog Befalingen af Skonnerten og medførte Brøhjer som Arrestant paa hans eget Skib. Det traf sig saaledes, at den kombinerede Ret Aaret i Forveien havde dømt i en Sag mod Kaptainlieutenant Jens Knudsen, der tiltaltes for ei at have hævdet Flagets Ære, fordi han som Chef paa Vagtskibet paa Elben, Galioten Dristigheden, havde ladet det beroe ved, at et hollandsk Koffardiskibs Kaptain, der havde udskjældt de Danske, var bleven revset med nogle Tampeslag; Retten havde dengang frikjendt Knudsen, og da ogsaa Admiralitets-Kollegiet i denne Anledning netop havde indskjærpet, at Vagtskibschefen skulde straffe personlige Fornærmelser med tilbørlig korporlig Straf, frikjendtes nu saa meget mere Lieutenant Brøhjer; Schønning havde begge Gange havt Sæde i Krigsretten, og ligesom han henførte Strengheden mod Stibolt til Guldberg, saaledes bemærker han ogsaa den 23de Oktober 1777, i Anledniug af den hastige Kabinetsordne fra Fredensborg: »Thi saadanne glubske Cabinetsordrer var Guldberg strax færdig med at udstede.* Fra det samme Aar have Dagbøgerne fremdeles (den 17de April) denne Optegnelse: »Commandeur Bendix Bille, som snakkede for meget om Guldberg og den nye Regie-

Blik paa Livet*). Han havde i begge de to foregaaende Aar, saaledes som det dengang var Skik, havt Vagtskibet i Øresundet, og derfor kun opholdt sig lidet i Kjøbenhavn. I Slutningen af Aaret 1771, da Farten i Sundet næsten heelt var ophørt, og Vagtskibets Mandskab længtes efter «Julen og Friheden paa Holmen», savnede Hovedstaden heller ikke Tilløkkelser for ham; efter at «den hvide Ørn» den 14de December havde forladt Helsingørs Rhed og samme Aften var ankret «i Maaneskin ved Skovshoved eller lidet Nord for Gyldenlund», varede det kun faa Dage, inden man saa Fregatten aftaklet og fortoiet inden for Bommen og Kaptain Schønning paa «Torres Concerter», paa den franske Komædie eller paa italiensk Opera. Notitser om hans idelige Besøg til disse Theaterforestillinger og Koncerter indtage fra nu af en fortrinlig Plads i hans Dagbøger, men ved Siden af disse Notitser, der i det Følgende som oftest forbigaaes, finder man dog ogsaa andre af en mere politisk Betydning, og nogle Udtog af dem skulle her meddeles:

«Den 18de December. Lodsén tog fra Borde Middag Kl. 12. Jeg gik i Land i Formiddag, gik til Hr. Ober-Eqvipage-

ring, blev sendt til Thrundheim som Enrollerings-Chef; i det følgende Aar, da ved et Avancement i Søetaten nogle Officerer vare blevne eensidig fremtrukne ved en Kabinetsordre — «den Canal ved Guldberg, som jeg paa ingen Maade kunde overtale mig til» —, anføres (under 13de April og 18de Mai) Kaptain Christopher Buddes Ord mod «de lumske og forbandede Kabinetsordrer», og Schønning vidner selv, at «saadanne Uroligheder og Uleiligheder maatte man ofte have, formedelst Guldbergs store Lyst til at skrive Kabinetsordrer, der nu var langt mere brugeligt end selv i Struensees Tid.»

*) Schønning var Forfatter til det anonymne Skrift: «Klage og Formaning til Ægteskab af en gammel Frøken», der udkom i Kjøbenhavn i Aaret 1771. Nyerup og Kraft, Literatur-Lexikon. S. 531.

Mester, Commandeur A. Fontenay og meldte ham Fregattens Ankomst. Alle forundrede sig over, at denne Mand havde af Struensee ladet sig overtale til at tage imod denne Post, endog kuns under Navn af Ober-Equipage-Mester, da den var endog Captainer underhaanden tilbuden, blandt andre Grotchchilling med Titul af Holmens Chef; men Fontenay higede stedse efter at giøre Lykke. Struensee, sagde man, havde været i stor Forlegenhed for at faae en til den, da han havde givet Reiersen Afskeed, uden at være betænkt paa, hvem han kunde faae til den igien. Fontenay havde derfor i dette Tilfælde gjort ham en stor Tieneste*).

Den 21de December blev ved Cabinets-Ordre Liv-Vagten til Fods, bestaaende af 5 Compagnier nu og afskaffet, hvorved en Revolte nær var opkommet i Staden; thi da de erfarede, de skulde stilles under andre Regimenter, satte de sig med Magt imod samme; en stor Deel af dem saae jeg i mit Logement paa Kul-Torvet kom løbende ud af Nørre-Port med deres Geværer, dog uden i det Øjeblik at vide deres Hensigt eller Aarsagen dertil**). Vagten i Porten trod i Gevær. Bommen for Porten blev nedladt, men de agtede

*) Den 4de November 1771 var den daværende Kommandeur Friderich Reiersen af Struensee bleven afskediget fra sin Tjeneste ved Holmen i Anledning af nogle Uordner med Mandskabet der. Den daværende Kommandeur, senere Kontreadmiral Anthon Nicolay de Fontenay, var i hans Sted den 28de November 1771 bleven beskikket til Interims-Overequipagemester, men efter Struensees Fald blev Reiersen den 27de Maj 1772 igjen udnævnt til Holmens Chef. Grottschilling er den daværende Kommandeur-kaptajn, senere hen Kontreadmiral Friderich Grottschilling.

**) Dette skete den 24de December 1771. Om Livvagtens Modstand paa denne Dag eller den saakaldte Juleaftens Feide findes den bedste Oplysning hos Løvenskjold, Efterretninger om den kongelige Livgarde til Fods Kjøbenhavn 1858. S. 217—225; jvnfr. ogsaa Artiklen »Den norske Livgarde i Kjøbenhavn», meddeelt af H. J. Hvitfeldt i Norges »Illustreret Nyhedsblad» 1861. Nr. 14.

intet, dukkede under den, og Vagten udrettede intet. Jeg erfarede, de løb til Frederiksberg for at ville tale med Kongen, og fik og udvirket, at de blev fri for at tiene videre; intet var heller billigere, og det andet meget despotisk og ueftertænksomt. En temmelig Uorden og Allarm havde Sted, førend dette ret blev afgjort. Grotschilling fortalte mig siden, at ved den Lejlighed, da Cabinets-Ordren blev oplæst for dem, og de derved begyndte at gjøre sig rebelske, vilde Winterfeldt*) persueret ham til, da de just vare derved tilstede, at de nu med hvad Matroser, som vare i Nærheden, skulde slaget sig til Liv-Vagten og iværksætte en Revolution, som man længe havde havt i Sinde, og hvortil man sagde, Ænke-Dronningen og Printz Friederich opmuntrede og vilde understøtte; men da Grotschilling nægtede dette, paastod Tiden hverken var anstændig eller beleilig dertil — som den nok heller ikke var, vilde kostet meget Blod og dog ikke lykkes — kaldte Winterfeldt ham adskillige Gange for Cujon og blev meget opbragt derover, saa Winterfeldt har været altfor ivrig den Gang. I en By, hvor der er en Garnison af mod 10,000 Mand maae nok en Revolution iværksættes med langt mere Snildhed og Forsigtighed, hvor det regierende Partie har saa

*) Schønning, hvis Dagbøger oftere bruge Forkortelser, have her Wnthfl., senere Wntrf. eller blot W., men derved kan kun være sigtet til den daværende Kaptain, senere Admiral Jørgen Balthasar Winterfeldt. Ved den Revolte, der skulde have fundet Sted ved den saakaldte Forsoningsfest, der den 28de September 1771 blev givet Holmens Arbeidsfolk paa Plainen nedenfor Frederiksberg Slot, men som Baronesse Anna Sophie Bülow, først Comtesse Danneskjold-Laurvig, blev istand til at angive i rette Tid, havde Winterfeldt allerede været en af Hovedmændene for det mislykkede Anslag. *Mémoires de Reverdil* p. 285—288. Charlotte Dorothea Biehls *Historiske Breve*, i *Historisk Tidsskrift*. Tredie Række, IV, 415—418.

mange bevæbnede Arme strax til sin Tieneste og Befaling. Da jeg nu næsten i to Aar ikke havde ret været tilstede i Byen, men for det meste fraværende, og nu først i disse Dage var hjemkommen, vidste jeg ikke meget af Hemmelighederne, som ingen havde dristet sig til at skrive om til Fraværende. Man sagde ellers, Struensee hemmeligt vilde flygte, men maatte ikke for Dronningen. Det var ikke let at mærke ham hans Hensigter af, synes mig. At afskaffe Liv-Vagten synes at kunde blive til hans egen Skade, thi saa længe den, som var at vente, fremfor andre blev Kongen og Dronningen tro, saa var han jo og sikker for surprise, der saa nøje var lieret med dem.

Anno 1772 den 1ste Januari — meldte mig til Tieneste i Dag paa Admiralitetet. Ved dette Aars Begyndelse var jeg tillige med Commandeur Stephansen bleven forflyttet fra 4de Divisions 8de Compagnie til 1ste Divisions 6te Compagnie. Dette skulde være en Grace, da man sagde, Struensee vilde have 4de Division skulde indgaae og Officererne derved have Afsked*).

Den 11te om Formiddagen vare alle Officererne ansagde at være ved Parolen for at bekiendtgjøres, at ingen Statz-Mundering skulde have Stød mere, men at en Mundering nu skulle anlægges som den daglige tilforn, men tillige med rød Krave og Rabatter samt en stor Guld-Epaulet paa hver Skulder. Denne havde Struensee selv opfundet, og Hansen, sagde man, entreret med alt i ham, som han vilde have det**). Munderingen kunde ellers

*) Om Søetatens Inddeling jvnfr. Garde, Efterretninger om den danske og norske Sømagt. Kjøbenhavn. 1832—35. IV, 124—126. Kommandeur Stephansen kan kun være den senere som Vice-admiral afdøde Ole Stephensen.

**) Kontreadmiral Ole Hansen, een af de den 17de Januar 1772 Arresterede, afgik den 21de Mai s. A. som Deputeret i Admirali-

være ganske artig og militairisk, men for Liberieagtig, og desuden for simpel for Søe-Officerer, der stedse komme udenlands. Rød Krave og Rabatter har stedse noget haardt og Surtoutmessig, synes mig, dersom der ikke tillige er en Omfatning af Galuner.

Den 17de om Morgenen blev den regierende Dronning Caroline Mathilda arresteret tilligemed Greverne Struensee og Brandt, den første i Castellet, den anden i Stokhuuset*). General Gæler og hans Frue, som og General Gude tillige med i Castellet. Justitzraad Struensee og Doctor Berger tilligemed i Stokhuuset. Admiral Hansen, Obriste Falckenschiold og Lieutenant Abo i deres Huuse etc.**). Klokken omtrent mellem 9 og 10 stod jeg i mine Vinduer paa Kul-torvet***) og saae Dronningen kom der forbie og kiørte ud

tets- og Kommissariats-Kollegiet, men beholdt sin Plads som Kontreadmiral. Efter Struensees Fald blev det bestemt, at Søetaten skulde beholde den Uniform, der var bleven approberet, medens Admiral Grev Christian Conrad af Danneskjold-Laurvig havde været Intendant for Sø-Etaten.

*) Brandt førtes, som bekjendt, ogsaa til Kastelet, ligesom Justitsraad Struensee og Professor Berger; Generalmajor Gude fik kun Arrest i sin Bolig paa Landkadetakademiet.

**) Sekondlieutenant Thøger Abo, der havde været den yngste af elleve Søofficerer af forskjellig Rang, som i Aaret 1771 ansattes til skifteviis at forrette Generaladjutant-Tjeneste hos Kongen — og der ogsaa, efter det Guldbergske Ministeriums Tid, den 15de Mai 1789, igjen blev udnævnt dertil med sin Anciennitet fra Aaret 1771 —, omtales af Schønning ogsaa i Breve til hans senere Svi-gersfader, den daværende Kaptajn Jeremias Nægler, der dengang med det Holsteenske Infanteriregiment garnisonerede i Helsingør. I et af disse Breve, der opbevares med Dagbøgerne, skriver Schønning under 5te Juni 1772: «Abo, som vilde været i Admiralitetet, skal rejse udenlands i 3 Aar, for at habilitere sig til det, han er, nemlig Second-Lieutenant i Søe-Etaten». De den 17de Januar arresterede Personer ere iøvrigt tilstrækkelig bekjendte.

***) Schønning nævner sig paa et andet Sted i sine Dagbogsop-tegninger for Aaret 1772 — under den 14de Mai — selv som

af Porten med en Escorte af 12 Dragoner, uden dog at viide, hvad vigtige Ting der vare passerede i Nat og Morgenstunden, og den Revolution, som havde havt Sted, som man sagde Ænke-Dronningen egentlig stod for, men Guldberg og fleere i Henseende til Overlæg, og General, Grev Rantzov især var Siælen i ved Udførelsen, der nu var bleven vred paa Dronningen og Struensee, som han for kort siden var enig med. Dronningen blev ført til Kronborg i Arrest, havende Castenskiold paa Forsædet hos sig med blottet Kaarde*); han**) havde valgt ham dertil, sagde man, fordi han vidste Dronningen ikke kunde lide ham; ligesom man og sagde, han med en victoriserende Mine, da hun steeg i Vognen, havde raabt til hende: Adieu Madam. Om Formiddagen mod Middag kiørte Kongen om i Byen i sin bedste Parade-Vogn med aaben Himmel, 6 Heste, Prinds Friederich hos, for at viise alle hans Person og som til en Glæde for den Fare, han var bleven befriet fra ved ovennældtes Arrestering. Jeg stod til Pro-

dengang boende i 2den Etage paa Kultorvet ligefor Rosenborg-Gaden. Herfra har han altsaa kunnet see Vognen og en Deel af Rytterne ved Nørreport, som han den 23de December i det forrige Aar derfra havde kunnet see Livvagten bane sig Vei igjennem den. Over selve Kultorvet førtes Dronningen ikke.

*) Joachim Melchior Holten Castenskjold, dengang Major ved det sjællandske Dragonregiment. Ligesom den ved Caroline Mathildes Arrestering virksomme Chr. Fr. Beck er ogsaa Castenskjold efter den 17de Januar 1772 især bleven almindeligere bekendt ved Krigsbegivenhederne under Englændernes Expedition til Sjælland i Aaret 1807, da han var Befalingsmand over det sjællandske Landeværn. Han døde i Aaret 1817 som Generallieutenant, Storkors af Dannebrog og Eier af Borreby. Hundrup, Stamtafle over Familien Castenskiold, Roskilde. 1860. S. 12.

**) o: Grev Rantzau Ascheberg.

fessor v. Aphelens i Rosenborg-Gaden*) og saa ham komme der forbie kiørende opad Kultorvet til, og hvorledes Pøbelen, da Vognen var lav og aaben, ligesom kasted sig ind paa ham, hujede og skreeg, saa jeg kiendelig kunde see hans Forlegenhed derved, og hvorledes han selv med Hænderne vilde holde dem fra sig, dog uden at tale noget Ord; men hans Ansigt udviste tilfulde hans Fortrydelse**). Det blev bekiendtgiort, at Kongen tog mod Cuur om Middagen, hvorfor jeg og tog derop; Trængselen var saa stor ved Slottet og rundt om ved Slottet, at man havde stor Møie med at komme frem. General Eickstedt reed paa en Hest et lidet Stykke forud ved min Vogn, ret som jeg var kommen over Høibro, hvor Trængselen begyndte; da Hesten kom ind i Trængselen, blev den uregierlig og gjorde et mægtig aabent Rum for sig, som forhjalp min Kudsk og til at komme frem, ved hvilken Lejlighed Pøblen og raabte Hurra for Eickstedt, som den dog og ofte bestandig skreeg; andre bleve vreed paa hans Hest. Jeg saa adskillige af Stand endog staae udenfor Slotzporten blot for at see til. Paa Slottet saa man nogle og de fleeste med en virkelig

*) Hans v. Aphelen, Professor i det franske Sprog ved Universitetet. Nyerup og Kraft, Litteratur-Lexicon. S. 17—18. v. Aphelen var gift med Dagbogskriverens Søster, Helene Dorothea Schønning, og nævnes i Kjøbenhavns Veiviser for 1772 (S. 200) som boende i Rosenborggade Nr. 63.

**) Det tilsvarende Sted i C. D. Biehls historiske Breve lyder saaledes: «Jeg veed aldrig, min Bedste, at have grædt bitterligere, end ved at see Kongen bleg som et Liig, og den heftigste Sjæleangst i sit Ansigt, at slæbes af 8te hvide Heste omkring i den prægtige Fløys Vogn, der ikke var brugt uden til hans Formæling, og omringet af en skrigende og huiende Pøbel, der ikke vidste hvad den raabte Hurra for og alt for blind til at blive vaer, at ved hvert et Glædes Skrig, den udstødte, tog Kongens Skjelven og Bæven til.» Historisk Tidsskrift. Tredie Række. IV, 452.

Glæde i Ansigtet, især alle som vare af Adel, nogle med en forstilt, andre med ingen Forandring, Kongen saae ud som han pleiede. Om Aftenen var heele Byen illumineret; da Pøbelen og begyndte at plyndre Gabels Huus*), som uagtet alle de Vagter, der bleve sendte derhen, gik dog for sig bestandig, ikke allene indtil alt Boskabet, men tilsidst og indtil Vinduer, Dørre, ja Kakkelovne og Betræk, som saavel med dette Huus som en stor Deel fleere, man ansaae for berygtede, vedblev til Klokken 4 om Morgen, da Gardener**) omsider maatte ride i Gaderne. Om Eftermiddagen var [jeg] paa fransk Comoedie, da der opførtes *L'Obstacle de l'Amour*, der kunde synes at være vælget med Flid, og en Ballet***). Man fik stedse fleere og fleere Anecdoter at vide om denne mærkværdige Morgen, men hvoraf lidet kuns kunde troes. General Eickstedt, Obriste Köller, Kammer-Herre Beringschiold havde og spilt Hoved-Roller, de første ved at arrestere de Paagrebne og laane deres Regimenter dertil.

Den 20de blev Rømeling virkelig Admiral og Geheime-Cabinets-Raad†).

*) Den bekjendte Meklenborger Gabels Gaard paa Østergade var dengang Nr. 34 (Veiviseren for 1772. S. 213), tidligere Grev Schulins, nu Efterslægtsselskabet tilhørende.

**) 3: De sjællandske Dragoner.

***) Om Christian den Syvendes Ankomst til Theatret til denne Forestilling skriver en af Officererne ved det fælsterske Regiment Dagen efter, den 18de Januar: «Sobald der König erschienen, fingen Hohe und Niedrige, auch auswärtige Ministers, an mit den Händen zu klattschen». Slesvigske Provinsialefterretninger. Ny Række. IV, 338.

†) Ved Siden af Admiral Hans Hendrich Rømeling, der nu ogsaa blev første Militair-Deputeret i Admiralitets- og Kommissariats-Collegiet, udnævntes samme Dag til anden Militair-Deputeret den under det Struenseeiske Ministerium efter det uheldige Tog til Algier ilde ansete Kontreadmiral Friderich Christian Kaas. Thi

Den 21de paa fransk Comoedie, da der opførtes Opa-
ret Deserteuren og en Ballet. I Comedien begyndte et Barn
at skrige, det blev strax udbragt paa Gangen, men hvorved
det skreeg endnu meere; alle vendte sig hen til det Sted,
Skraalet kom fra, og nogle raabte med en Slags Urolighed:
«Hvad er det?» Ved denne Lejlighed kom der som en
Slags panisk Skræk over alle, der troede, en ny Revolution
var paafærde, og man søgte i en Hast ud af Logerne og
begge Parterrer, stoppede hinanden derved udenfor; paa det
Parterre nærmest Theatret, hvor jeg var, blev blot allene
3 à 4 Mennesker tilbage, hvoriblandt Commandeur-Captain
Lous*), som sprang op paa en af Bænkene og raabte høit
nogle Gange, hvad det var? og at de kunde jo dog sige,
hvad det var? Ved denne Lejlighed svarede jeg ham, som
og blev tilbage, at det var blind Allarm. Kongen blev strax
altereret, gik op og ned i Logen og vilde været ud, som
Ænke-Dronningen havde Meje med at holde ham fra, ved at
forsikre, det intet havde at sige; det syntes, han troede,
at nogle vilde angribe ham, hvilken Tanke og fleere havde,
og at dette skulde være som en Mod-Revolution af Dron-
ningens, Struensees og fleeres Partie, som dog synes at være
en urimelig Tanke paa en saadan Tid og Sted. Kongen
kan mulig have faaet denne Tanke ved det, at hans Vagt
udenfor, formedelst den Trængsel og Allarm, som blev
forarsaget rundt om dem, tog Tempo og derved larmede
endeel med deres Geværer, isærdeleshed og udenfor Kon-

med Struensees Fald opgaves ogsaa Tanken om et nyt Tog mod
Algier, og Dagbøgerne melde senere, at «den 30te Juni kom
Lieutenant Rømeling som Expres fra Algier og berettede, Freden
med Algier var sluttet den 16de Maj; man sagde, at den havde
kostet brav, og paa den Maade havde vi stedse kunde faaet den».

*) Kommandeurkaptain, senere Viceadmiral Andreas Lous.

gens Loge, samt da han og for faa Nætter siden endog havde havt Visiter om Natten i sit Sove-Gemak, i sin dybeste Søvn. Efter 1 Qvarteers Forløb saa man alle Folk komme ind igien halv skamfulde og indtage deres forrige Pladser; jeg spurgte adskillige, hvad de troede det var, men de svarede, at da de saae, alle løb ud, løb de med, som nok og har været de fleestes Aarsag. Comoedien blev udspilt*).

Den 23de. Var til Ball paa Slottet fra om Aftenen Kl. 10 til om Natten Kl. 1¹/₂; jeg saae adskillige dandse, som ellers aldrig plejede dette, blandt andre Baron Juul Wind, som alt var for denne lykkelige Revolution, og, som man sagde, den kongelige Families Frelse**).

*) I Kjøbenhavns Adresse-Contoirs Efterretninger for Onsdagen den 22de Januar læses en Bekjendtgjørelse fra Hofmarschal, Kammerherre Henrich Christopher Friderich Bielke, der herefter forbyder Børn Adgang til Theatret og slutter saaledes: »Iligemaade bliver enhver ombedet at komportere sig saaledes, som det sømmer sig udi det høykongelige Herskabs Nærværelse, og ikke ved at tale høyt eller gjøre Tumult enten inden for Gangen, eller ude paa Gangen, forårsage Konfusion udi Spectaclets Fremgang; de, som derimod forsee sig, kan vente, at Entreen dem derefter bliver nægtet». Om den samme Tildragelse skriver Roman (*Mémoires historiques et inédits sur les Révolutions arrivées en Danemark et en Suède pendant les années 1770, 1771, 1772. Paris 1807. p. 34*): »On sautait des loges dans l'amphithéâtre, de l'amphithéâtre dans la parterre, du parterre dans les loges. Le roi et le prince Frédéric veulent fuir et entraîner la reine qui eut plus de discernement et de courage qu'eux, et bien de la peine à les retenir».

**) Dagen efter Ballet den 24de Januar 1772 skriver Schønning som Øienvidne til Kaptain Nægler i Helsingør: »Kongen og Printz Friederich dantzdee brav til Ballet i Nat og ofte gjorde Touren heelt ned.» Med Geheimeraad, Baron Jens Krag-Juel-Wind, til Steensballegaard, Justitiarius i Høiesteret, havde Schønning havt god Lejlighed til at stifte Bekjendskab, idet han i Aaret 1770, som Chef for Vagtskibet, Fregatten »den hvide Ørn», havde faaet Befaling til en Tid lang at lade sig afløse af Fregatten »Vildmanden», for selv til Bornholm at overføre de tre Kommissærer, Geheimeraad Wind, den daværende Deputeret i

Den 24de. Fra om Middagen Kl. 12 til den 25de om Middagen Kl. 12 havde Inspection ved Patroulleringen i Byen; Lieutenant Bruun gik tilhaande*). Ved den Lejlighed var paa Gaden næsten heele Natten rundt omkring i Byen som den farligste Tid for Opløb. Disse nødvendige Patroulleringer vare nu anordnede for Sikkerhedens Skyld**).

Den 26de. Taksigelse i Kirkerne for Kongens Frelse. Grotstilling, Rømmeling, Kaas &c.***).

Finantskollegiet, Jørgen Erik Holgersen Skeel (senere Geheime-raad og Statsminister) og Konferentsraad Gothard Albrecht Braem, dengang Deputeret i Generalitets- og Kommissariats-Kollegiet, som skulde undersøge Aarsagerne til den Misfornøielse, der havde viist sig blandt Indbyggerne; foruden Fregatten skulde forskellige Huggertter, Kongebaade, Barkasser, og tre Transportskibe med 1100 Mand Infanteri og 4 Kanoner have været derhen, men disse kom ikke, da der indløb den Efterretning fra Bornholm, at Roligheden der var sikkert. Baron Wind døde i sit 53de Aar den 30te April 1776, og Schønning har ved denne Dag anmærket: „Jeg mistede i ham en meget god Ven“.

*) Daværende Sekondlieutenant Hendrik Bruun.

**) I det anførte Brev til Kaptain Nægler af 24de Januar tales nærmere herom saaledes: „At hele Byen var illumineret den mærkelige 17de Januar, 50 til 60 Huuse, hvoraf Gabels det første, ved denne Leilighed er bleven plyndret af Pøbelen, er vel ikke ubekjendt, og som aldrig paa saadan Maade tilforn er skeet i Dannemark. De har flyttet alting bort, indtil Kakkelovne, Dørre, Rækværk og Trapper, saa Skaden kanskee løber op mod 80,000 Rdrl., som uden Tvivl igjen maa erstattes dem. Mange ere blevene Riige ved den Lejlighed. De har truet, siger man, endnu at ville plyndre fleere Huuse, og deriblandt nogle af Distinction, hvorfor Patrouller gaae bestandig i Byen.... Nu ikke en Smule meere Nyt, Vægteren raaber alt 2, og jeg skal endnu engang ud at see til Patroullerne og tage galante Fruentimmer med deres Huuse i Forsvar“.

***) I Kjøbenharns Adresse-Contoirs Efterretninger for Fredagen den 24de Januar meldes: „Hans kongelige Majestæt har allernaadigst befalet, at paa førstkommende Søndag skal i alle Stadens Kirker af Geistligheden gjøres Taksigelse for den guddommelige Vare-tægt og Forsyn over Kongen, det kongelige Huus og ganske

Den 28de. Havde Vagt paa Nye-Holm. Ordet: Cron-Printzen leve. Lieutenant Ravn*) paa Bommen. Obrist-Lieutenant Hesselberg ved Falckenschiolds Regiment, som man og havde Mistanke til, sad arresteret her neden under i Vagten, hvor Canapeen eller Sovkammeret er, med en Underofficeer og 4 Mand for Dørrene samt en Søe-Officeer inde hos sig. Han maatte ikke betroe Kniv og Gaffel, men Officeren skulde skiære hans Mad for ham; maatte ikke faae Mad fra sit Hiem, men samme kuns hentet fra et vist dertil anvist Spise-Quarteer; dog var det Captainen tilladt at give ham af sin Mad; alt hvad der kom til ham, og alt hvad han sendte bort, skulde paa det nøjeste visiteres. Bad saavel Officeren, som var hos mig, spise hos mig til Middag, som og sendte Hesselberg Mad. Idag blev der sat Jernstænger i Vinduerne og for Dørrene paa den øverste saakaldte Admiral-Sahl i Vagten, hvor Falckenschiold skulde sidde arresteret, og som forventedes i Dag hertil. Om Aftenen Kl. 9 $\frac{1}{2}$ blev Obriste og Kammerherre Falckenschiold transporteret herud ved Captain Budde**) og 2de andre Officerer i en Caret og en Vagt af Matroser om Vognen; han blev opsat paa ommeldte Sal, og foruden en Søe-Officeer inde hos ham og en Underofficeer inden for Døren med en Huggert, samt 2 Mand udenfor Døren, en paa den øverste og en paa den nederste Trappe. Ved hans Opkomst blev han efter Ordre visiteret paa Salen, og

Land». De af Schønning ved denne Dag tilføiede Navne vil vistnok kun sige, at han nu havde seet de tilsigtede Admiraler og andre Søofficerer i Holmens Kirke.

*) Daværende Secondlieutenant Niels Ravn.

**) Daværende Kaptainlieutenant Christopher Budde. Fem Dage førend Katastrophen, den 12te Januar 1772, havde Schønning, blandt andre Rygter, skrevet til Nægler, at Falckenschiold «skulle være Ministre de Guerre.»

alt hans Tøj; paa ham selv fandtes forborgen to 10-Rigsdaler Sedler og nogle Sedler fra Hesselberg. Med en taus Forbittelse lod han denne Visitation foretage, efter at ham var gjort Undskyldning derfor, som selv Militaire og kiendte de militaire Love og Coutumer. Han bad mig ellers meget venlig Godaften, da han kom og saae jeg havde Vagt, da han kiendte mig fra Cadet-Academiet, hvor han i min Tid og havde været Land-Cadet*).

Den 3die Februar. I Dag blev Captain Grollous og Captain-Lieutenant Hammelevs Dom publiceret; den første, som havde givet den anden et Ørefigen offentlig paa Dækket, blev casset, den anden, som og havde ført sig uanstændig op, blev degraderet til Premier-Lieutenant i 3 Maaneder. Krigs-Rettens Dom, som var haard, og den andre havde havt Fingre i, især for Grollou, blev i alt confirmeret, og ikke noget Tegn paa Mildhed fra den nye Regiering**). Hammelev havde (h)vidsket Skiældsord til Grollou, der var et hidsigt Menneske; men som selv og tilforn havde gjort Ulykkelige, nu selv blev straffet. Man sagde,

*) Det attende Aarhundredrs Projekt om at indordne Søkadetakademiet under Landkadetakademiet havde svaret til en nyere Tids om at lægge Marineministeriet ind under Krigsministeriet eller om til Ministre for hele Forsvarsvæsenet at foretrække umilitære Personligheder. Den i flere Henseender uheldige Forening af de to Korps, hvorved Søkadetternes Chef underordnedes Landkadetternes, var begyndt i Aaret 1728, indskrænkedes i Aaret 1737 og bortfaldt aldeles i Aaret 1768. A. Hedemann, Søkadet-Akademiets Historie fra dets Stiftelse indtil 1827, i Tidsskrift for Søvæsen. 1861. S. 452—54, 1862. S. 127, 185.

**) Kaptain Emanuel Grolou, der havde slaaet Kaptainlieutenant Daniel Hammelew, kasseredes, men erholdt dog senere Afsked den 8de Juli s. A. Garde, Efterretninger om den danske og norske Sømagt. IV, 662.

at Sevel*) og Commandeur Reiersen havde havt Fingre i denne Dom ved Auditeuren, og Guldberg, der nu raade for alt, var en Fiende af de Militaire. Var om Aftenen til Apartement paa Slottet fra Kl. 6 til 9¹/₂. Geheime-Raadinde Juul Wind kom til mig og talte meget med mig.

Den 6te. Havde i 24 Timer Inspection ved Patrouleringen i Byen; men som det nu aldeles ingen meere Fare havde med.

Den 24de. Var til Apartement paa Slottet.

Den 25de. Var til Ball paa Postgaarden efter Indbydning og for Betaling; jeg var der fra Kl. 10 om Aftenen til om Morgen; der var 70 Mandfolk og omtrent 60 Fruentimmer. Dette Ball var foranstaltet af Søs-Etaten i Anledning af Revolutionen; Winterfeldt havde været den Virksomste for dette, og for endeel stod for det. Man gjorde ellers overalt i Byen Feter og Ball i denne Anledning, Hof-Etaten, Land-Etaten etc. ligeledes; naar det indtraf, at der var meere end et paa den samme Dag, som nu i Dag, gik man fra det ene til det andet, for at give sit Bifald tilkiende og for at have været der; saaledes var det og her i Dag, hvortil en Hob af de Fornemste ved Hoffet indfandt sig for nogle Timer, og da atter gik til sit eget igjen. Commandeur-Captain Krabbes Kone — en Frøken Se(he)sted — var meget mundter til dette Ball, og bød adskillige først op til Dands, blandt andre og Geheimeraad

*) Etatsraad Friderich Christian Sevel gjorde dengang Tjeneste som Generalauditeur i Søs-Etaten. Han var bleven Medlem af den den 21de Januar 1772 nedsatte Inkvisitions-Kommission, der skulde dømme de i Kjøbenhavn Fængslede, blev om Sommeren udnævnt til Deputeret i Admiralitets- og Commissariats-Kollegiet, og døde som Konferentsraad i Aaret 1780.

Schak-Rathløv, som maatte dandse Menuet med hende, og som han endnu dandsede ret vel*). Alt, hvad der var henhørende til Søe-Etaten, var her, blandt andre og Professor Kofoed-Anker som jeg talte med, der syntes ret mundter; han sad og i Commissionen over Struensee**).

Den 2den Marti, Fastelavns Mandag, havde Inspection Dag og Nat ved Patroulleringen i Byen.

Den 15de begyndte man ved Land-Etaten at commandere Armeen paa Dansk, hvortil Liv-Vagten i Dag gjorde Begyndelsen***).

*) Kommandeurkaptain Friderich Michael Krabbe var i Slutningen af Aaret 1771 anden Gang bleven Enkemand; hans tredie her nævnte Hustru var den netop to og tyveaarige Edel Margrethe Sehested, ældste Datter af Oberstlieutenant Anders Sehested, Stamherre til Broholm i Fyen og Wibecke Maria von Pultz. Postgaarden var i Aaret 1772 ikke den nuværende, først i Aaret 1780 købte Gaard, men fandtes dengang i den Ministeriebygning, der ligger mellem Kancellibygningen og den Lercheske Gaard.

**) Etatsraad og Professor Peder Kofod-Ancker havde havt Embedet som Generalauditeur ved Søetaten siden Aaret 1753, men havde, efter hvad Schönning paa et andet Sted bemærker, i Overensstemmelse med en dengang ei usædvanlig Skik, i Aaret 1765 afstaaet Embedet til Professor F. C. Sevel saaledes, at Kofod-Ancker selv dog beholdt Embedslønnen. Da Etatsraad Sevel om Sommeren udnævntes til Deputeret i Admiralitets- og Kommissariats-Kollegiet, overtog den daværende Konferentsraad Kofod-Ancker senere hen i Aaret 1772 atter Generalauditeurembedet, indtil han i Aaret 1776 igjen fik det afstaaet til Justitsraad og Professor Jakob Edvard Colbjørnsen paa samme Maade som forhen til Sevel.

***)) Allerede den 3die Februar 1772 havde den kongelige Bestemmelse fastsat, at Hærens Befalingsord herefter skulde være danske. Garden til Fods, som var bleven afskaffet ved Struensees Kabinetsordre af 21de December 1771, var, tre Dage efter hans Fald, bleven gjenoprettet ved en kongelig Kabinetsskrivelse af 20de Januar 1772; Hestgarden, der allerede var bleven ophævet ved den Struenseeske Kabinetsordre af 22de Mai 1771, blev derpaa ligeledes gjenoprettet den 3die Juni 1772. Tre Dage efter den oven-

Den 23de, Mandag. Vagt. Ordet: Joseph. Adeler paa Bommen*), Hammeløv hos Falckenschiold, hvilken første nu forrettede Lientenants Tieneste, Ravn hos Hesselberg. Falckenschiold fik idag for første Gang Tilladelse at raseres, som hidtil havde seet meget vild ud, deels formedelst Skiæget, deels formedelst Ærgrelse og Forbittrelse, da han ikke troede at kunne tilkomme en saadan grum Medfart. Man sagde, man ikke kunde faae nok med dem allesammen, til at lade dem straffe saa haardt for, som man havde

anførte Dagbogsoptegnelse, den 18de Marts 1772, skriver Schønning til Kaptain Nægler i Helsingør: «At heele Armeen skal herefter exercere paa Dansk, og Parolen udgives paa Dansk, som man alt her begynder med, veed De vel. I Steden for «Heraus» skal raabes «Vagt i Gevær», som De paa mine Ord alt kan begynde med i Helsingør, om De lyster. Dette vil vist sætte vores Sprog i meget Æstime, gjøre det nødvendig og, at man herefter ikke skal høre saa meget Tydsk af Land-Officerer meere. Dog kan de endnu ikke her holde op dermed, det synes mig endog, de i den korte Tid, som er tilbage, vil snakke det reent ud. Jeg var just i Aften paa Opera til malheur kommen til at sidde imellem saadanne, da Dido Abondonnata blev opført, hvilke pratete forfærdelig Tydsk, at man inte kunde høre, hvad paa Theatret blev sagt, saa ingen kunde nægte det jo var høj Tydsk. Jeg hørte taalmodig paa det i næsten 3 Timer, men da den allersmukkeste Arie i hele Operaen kom: «Io d'amore, oh Dio!, mi moro», som Didos Syster synger, forlod jeg af Utaalmodighed mit Sæde, for at kunde høre paa den med Attention, da den forekom mig meget smukkere, end al deres Tydsk, i hvor vel de end pronuncerede». I sine Dagbogsoptegnelser har Schønning nogle Aar senere, under 8de Juli 1775, kunnet tilføie denne Bemærkning om Manoeuvrer, som den kjøbenhavnske Garnisons Regimenter dengang, delte i to Brigader, under Guvernøren, Hertugen af Brunsvig-Beverens Befaling, og i hele Kongehusets Nærværelse, foretog paa Nørrefæll: «Manoeuvringen var i den Fald mærkværdig, at det var den første, som var skeet for Kongen og Generalitetet, hvor Commanderingen var skeet paa Dansk efter den nye Anordning, og som gik godt».

*) Den daværende Sekondlientenant Theodorus Adeler.

foresat sig, men derfor oprippede gamle Sager, og Sevel skulde især distingvere sig i Commissionen.

Den 8de April. Vagt. Ordet: Helsingøer. Oxholm paa Bommen, Køster hos Falckenschiold, Schultz hos Hesselberg*). Falckenschiold var i Dag i Forhør i Castellet, fra i Morges Kl. 9½ til heel ud paa Eftermiddagen. Han syntes heel forbittret, da han kom tilbage.

Den 11te. Saae paa Nye-Holm Orlogsskibene Holstein og Dannebrog, hver paa 60 Canoner, løbe af Stablen **). Kongen var der.

Den 21de. Vagt. Ordet: Holbeck. Køster paa Bommen, Søbødker hos Hesselberg, Dam hos Falckenschiold ***). Det blev stedse Officererne anbefalet, ikke at maatte fortælle dem det ringeste Nyt, hvad som foregik med Dronningen eller de andre Arresterede, ingen Rygter eller noget, saa de stedse vare uvidende, saavel om de Andres som deres egen Skiæbne. Hesselberg var stedse i got Humeur og stedse forsikred, ingen med Rette skulde kunne give ham Skyld i noget. Falckenschiold klagede, man kom med gamle Ting, for at kunne faae ham skyldig, blandt andet, at han engang ikke skulde have, da hans Regiment exercerede, havt eller viist Respect nok for Prints Friderich. Han ønskede helst at maatte skrive sit Forsvar paa Fransk, som han bedre kunde end paa Dansk eller Tydsk. Da de nu havde faaet flere Diet-Penge om Dagen, bade de ofte Officererne, som vare hos dem, at spise med dem. I

*) De her anførte nye Navne findes alle i Søetaten for Aaret 1772: Friderich Christian Køster som Premierlieutenant, som Sekondlieutenanter Lorentz Oxholm og Hans Schultz.

**) De berømte, af Englænderne den 2den April 1801 tagne Skibe.

***) Ogsaa de her nævnte Vogtere ere Søofficerer, de daværende Sekondlieutenanter Hans Jacob Søbøtker og Søren Iver Dam.

Førstningen sagde man, de fik kun 28 S. daglig, som da vist neppe var nok til dem selv, endog med største Menage og for endeel uhørt, især da de selv ingen Penge maatte have. Beskyldte, synes det dog, indtil de ere dømte, at bør underholdes paa den Maade, de i Henseende til deres Stand er vant til, ifald man ikke ved en nye, pludselig, dem usædvanlig Diet vil forud ødelægge dem.

Den 28de, en Tirsdag, blev Greverne Struensee og Brandt rettet om Formiddagen Kl. 9½ paa Øster-Fællid, efterat alle deres Værdigheder, Rang, Ordener, Adelskab, Ære vare dem berøvede. Et stort Eshafot var dertil opbygget. Man havde hastet med Dommen og Executionen, sagde man, fordi man frygted, der fra nogen Udenlands Magt skulde blive begiært Formildelse i Dommen, at den blev mindre vanærende. En mægtig stor Magt var tilstede derved i adskillige Kredse, selv næsten hele Søe-Etaten med. Provst Hee geleidede Brandt dertil i en Vogn, den tyske Præst Mynter Struensee*). De conserverede begge Modet vel; Struensee sagde paa Vejen ud til Eshafottet, at det fornoiede ham, han saae adskillige, han havde været til Tieneste. De mistede først Haand og Hoved med en Øxe; Struensee, som først blev rettet**), sagde man fik Convulsioner i det Øieblik Haanden blev afhugget, som han lidet skal have været genegen til. Derefter bleve Kroppene parteret, enhver i 4 Dele, slaget et Reeb om enhver Fod eller Part, og saaledes hidset ned af Eshafottet til Rakker-Sluffen, som holdt der neden under,

*) Dr. theol. Balthasar Münter, født den 24de Marts 1735 i Lübeck, havde været Superintendent i Tonna i Sachsen-Gotha, indtil han i Aaret 1765 var bleven valgt til Præst ved Petri tyske Menighed i Kjøbenhavn.

**) At han blev henrettet først, er som bekendt urigtigt.

som skal have seet barbarisk og affreux ud. Parterne bleve derefter lagte paa 4 Stejler ved den murede Gallie, samt Hænderne og Hovederne paa Stager*). Saaledes blev mig fortalt af adskillige Øienvidner, da jeg ikke selv saae Executionen nær ved, formedelst Vagterne maatte staae over den Dag, [saa] at jeg først blev afløst Kl. $\frac{1}{2}$ 1. Dog saae jeg den fra Vagten i Kikkert, forsaavidt samme kunde saaledes sees. De vare dømte for Crimen læse Majestatis i højeste Grad, Brandt dog meest, som sagdes, for at have været Struensees Medvider. Begge Præsterne beskyldte Greverne for at have været Fritænkere, men flaterede sig af at have faaet dem omvendt. Brandt skal og have siunget og læst med enthousiasme paa Retterstedet, og syntes modigere at gaae sin Død imøde end Struensee. Han var opvandt meget religiøst, hans Moder sagde man og var en af de saakaldte Hellige eller henhørende til Uniteterne**). Jeg havde kiendt Brandt næsten fra Barn af og stedse anseet ham for et meget skikkelig, høflig og artig Menneske, der viste megen Modesti, endog i sin Ungdom til Undseelse***). Struensee kiendte jeg meget for Andseende,

*) Den murede Galge stod et Par hundrede Alen Syd for Roeskilde Landevei, skraat over for «Sorte Hest». Jevnfør Oehlenschlägers Erindringer. Kjøbenhavn. 1850. I, 90—91.

**) Schönning, der især ikke er heldig i Brugen af fremmede Ord, der til Exempel stadig skriver Oparet for Operette, mener her formodentlig Unitarierne. Enevold Brandts Moder, Else Berregaard, en Datter af Konferentsraad Christian Berregaard, havde først været gift med Konferentsraad Carl Brandt, Kabinetssekretær og Kasserer hos Sophie Magdalene, Christian den Sjettes Dronning; hun ægtede senere Geheimeraad Friherre Sølenthal, Administrator af Grevskabet Rantzau, under Christian den Sjettes Regjering bekjendt som en Støtte for Pietismen.

***) En Modsætning til denne vistnok lidet træffende Omtale af den Voltaireianiserende Brandt er, for kun at henvise til een Samtidig, Karakteristikken i Mémoires de Reverdil. p. 68—70.

men kuns engang talt nogle faa indifferente Ord med ham paa fransk Comoedie; hans Væsen forekom mig meere haardt, ligesom indbildsk og lidet stødende, men som han og vidste at formilde; hans Broder var en artigere og indtagkere Mand, som jeg har nogle Breve fra*).

Var i Aften paa fransk Comedie, da der opførtes Le Distrait, en Ballet og Oparet Annette et Lubin.

Den 29de April 1772. Var om Eftermiddagen ved den muurede Gallie og saa Struensees og Brandts Hoveder. Den Sidstes lignede sig endnu meget, den førstes syntes forvendt, mulig formedelst Convulsionerne. Deres Kroppe laae paa 8 Stejler. Præsten Münter var der samme Tid og ude og saae meget med sit Glas paa dem. Disse Stejler og Stager laae ganske i Synet paa Frederichsberg Slot, hvor Herskabet opholdt sig**). Kroppene begyndte alt at dryppe ved det Solen skinte varm paa dem. At Struensee havde fortient Døden, det vil jeg gierne tilstaae, men som dog vel uden Skade kunde skeet paa en anstændigere Maade; forresten fandt jeg Haardhed og Gru-

*) Ministerens Broder, Justitsraad Carl August Struensee, Departementschefen i Finantskollegiet, havde, medens Schønning havde Vagtskibet i Sundet, meget høffig fra »Hirtzholm« tilskrevet ham, med Anmodning om, naar et fra Frederiksværn ventet Skib ankom med et Par Møntpresser, at tage den ene ombord til sig, indtil den kunde forsendes til Altona.

**) Johan Bülow's ovenfor citerede Optegnelser om Aarene 1773—76 have ogsaa herom en stærkere Udtalelse: »Nogle Dage efter Struensees Henrettelse gik Hoffet til Friderichsberg Slot; fra Slotsvinduerne der kunde man see Stejlen, han var lagt paa; enten det var skeet ved Stormen eller Menneskehænder, saa laa Stejlen paa Jorden nogle Dage efter. Men aldrig saa snart savnedes dette Seiers Tegn for deres Øine, som mættede Had og Hævn paa dem, førend der blev sendt Ordre til Politimesteren: strax at opreise den igjen og saa stærk befæste, at intet uden Tidens mægtige Haand kunde ødelægge den«.

somhed i alt dette tillige, men den, som ville lade sig merke med saadant, og ikke i alt tage imod den Stemning, man vil have, alle skal have ved denne Lejlighed, ved alt det, som bliver foretaget, ansees for en Landsforræder, et farligt Menneske, der strax maa eloigneret. Ingen veed ret, hvem der er den rette Autor til al denne Strengthed, om en, fleere, eller alle af de, der nu regierer os. Wivet havde været Actor imod Struensee, Bang imod Dronningen, Uldal til hendes Forsvar. Juristerne veed man vel i alle saadanne Tilfælde ingen Skyld kan have, der stedse gjøre alt, hvad dem befales, og pligtskyldigst gjøre sig en Ære af at være Regieringens allerunderdanigste og allerlydigste Tienere, hvorved Rang, Indkomster og Naade bedst erhverves for alle de, som hige derefter.

Var i Aften paa Italiensk Opera, da der opførtes Hadrianus i Syrien og en Ballet.

Den 4de Maj. Til Apartement om Aftenen paa Slottet.

Den 10de, Søndag. Vagt. Ordet: Kongsberg. Paa Bommen Dam, hos Falckenschiold O. Gerner, hos Hesselberg Gyldenfeldt *). Man sagde, de slet inte kunde faae med Hesselberg, og at han var aldeles uskyldig. Baron Juul Wind, der og sad i Commissionen, og jeg ansaae for en ærlig Mand og redelig Jurist, havde og nylig roest ham, da jeg talte med ham paa Slottet, og blandt andet sagde, han got kunde svare for sig.

Den 11te. Gratulerede Grottschilling og hans Frue i deres Huus, der nu vare komne til Byen **). Grottschil-

*) De daværende Lieutenanter i Søetaten Otto Jacob Thamsen Gerner og Niels Sehested Gyldenfeldt.

**) Kapitajn Friederich Grottschilling der dengang var bleven Enke-mand, havde den 29de April i Helsingør havt Bryllup med Lovise Lütken, en Datter af Frederik Lütken. Hvorledes Stemningen i

ling sagde man og paa nogen Maade havde havt Deel i Revolutionen, som regntes for en Ære, og skulde nobliteres og siden være Cammer-Herre, som han dog ikke vilde tilstaae for mig at have havt. Men sagde, at han viste nok, at til Grev Hachsthausens*) var nogle Dage før samme bleven udsøgt imod 30 See-Officerer, man troede at kunne forlade sig paa, ifald Revolutionen ikke havde lyktes saa vel, men skulde været sat igiennem med Magt, og der iblandt, sagde han, vidste han nok, han havde været, ligesom han og nævnte mig og fleere der iblandt, hvilket alt dog var mig ubekjendt.

Den 12te. Saae igjen Struensees og Brandts Hoveder; det sidste lignede sig endnu noget.

Den 19de. Oberst-Lieutenant Hesselberg kom ud af sin Arrest paa Nye-Holm i Aften og, som man sagde, aldeles frikiendt, da man ikke kunde overbevise ham om noget.

dennes Huus dengang var, fremgaaer af det af ham efterladte Haandskrift: »Friderich Lützens Liv og Lidelse under Guds forunderlige Førelse og Frelse«, hvoraf kun et mindre Stykke er trykt (Kapitain Frederik Lützens militaire Liv, skrevet af ham selv, meddeelt af Sønnesønnen M. Lütken. Nyt Arkiv for Søvesenet. I, 71—84, 130—158). Lütken har i Haandskriftet bemærket: »1772, i Januar, da det nærmede sig til en Opstand i Kiøbenhavn, skrev jeg et Blad for at forhindre det, som skulde vorden indtrykket i Adresse-Contoirets Bibliothek for nyttige Skrifter: men som den 17de Januar, den uforglemmelige Herrens Dag, forhindrede det, saa findes det blandt mine Manuscripter«. — Grottschilling blev senere, den 18de Juni 1784, optagen i Adelsstanden.

*) Geheimeraad Gregers Christian, Greve af Haxthausen, dengang første Civil-Deputeret i Admiralitets- og Kommissariats-Kollegiet, var af Struensee ogsaa bleven gjort til Medlem af den Geheime-Konference-Kommission, som traadte i Stedet for det ophævede Geheime-Konseil. Han blev i Aaret 1783 Ridder af Elephanten.

Den 29de. 3 Russiske Orlogsskibe kom idag paa Reden, ved hvilken Lejlighed Lieutenant Wigandt*), som laae paa Vagt-Skibet, forsaae sig med Salut, og saluterede dem først, hvorefter han strax blev arresteret og ført til Retten idag i Forhør. Da jeg just var i Vagten og saa Wigandt var meget inquiet, intet vidste at undskylde sig med, som og kunde være fornøden især i disse Tider, da man syntes at vilde gjøre alt til capitale Forbrydelser, sagde jeg, han jo kunde sige, at det havde forekommet ham, de alt ved Castrup havde saluteret, som Russerne i Almindelighed gjøre, saa man ofte har Umage med at tælle deres Skud, og tit kuns maae iagttage samme ved Røgen, men at det altsaa maa have været nogle Signal-Skud, og hvorved han havde fejlet. Retten, som ikke vilde ham ilde, var meget vel tilfreds med denne Undskyldning.

Den 27de Junii. Vagt. Ordet: Kiel. Gyldenfeldt paa Bommen. Falckenschiold var Aftenen tilforn bragt ombord paa et Skib, han skulde gaae til Trundheim med. Hans Dom, sagde man, var falden saaledes, at han skulle casseres og have sit Liv forbrudt, men forandret til at hensesættes paa Munkholm paa Livstid og ansees som borgerlig død, hans Broder**) altsaa arve hans Indbo, der var over en halv Snees 1000 Rd.; nogle sagde, de for det første skulle

*) Den daværende Premierlieutenant, senere Kommandeur Johan Hinrich Michael Wigandt gjorde i Aaret 1772 under Kaptain lieutenant Georg Alexander Thaae, Tjeneste ombord paa Fregatten Vildmanden, Vagtskibet paa Kjøbenhavns Rhed.

**) Den fem Aar yngre Arnoldus Falckenschiold. Denne var dengang, efter at være forfremmet med de andre Officerer af det sjællandske Dragonregiment, skjønt han selv ei havde deeltaget i Revolutionen, siden den 17de Januar Major; i Aaret 1783 fik han Afsked som Oberst. Efter tidligere at have eiet Sæbygaard, eiede han ved sin Død i Aaret 1819 Sophienberg ved Hørsholm.

sættes i Kongens Casse — maaskee var hans Boeslod da tilfalden Kongen —, dog skulle der af Renterne aarlig gives ham 100 Rdl. til Bøger og Instrumenter. Han besværgede sig bitterlig over denne Dom, men gik med Mod til Skibet. Skipperen vilde og affectere at være Patriot og have Roes ved denne Lejlighed ved at sige, han vilde gierne tage een saadan med sig endnu derhen uden Betaling*.)»

VI.

Biskop Mynster har i sine Meddelelser om sit Levnet bemærket, at han ikke veed i sin Barndom at have hørt Nogen tage Struensees Parti, men at de daværende Magthavere desuagtet ikke vare elskede, og at man navnlig allerede dengang misbilligede den unødvendige Grusomhed, der ledsagede Katastrophen i Aaret 1772**). Efter de Aar, hvortil han har sigtet, er Fordømmelsen af denne Grusomhed, især fra tysk Side, senere fremtraadt stærkere og stærkere, og i Nutiden ville Yttringer, der gik i samme Retning, ikke længer have Krav paa megen Opmærksomhed. Men det har sin historiske Betydning, at Grusomheden strax har kunnet vække Dadel, at Samtidige i Danmark strax følte Uvillie over de blodige Skrækkescener, og i denne Henseende er det ikke uden Interesse, at flere af de ovenanførte Dagbogsudtog bære Vidnesbyrd om en Misbilligelse, der i det Hele kan siges at være gjennem-

*) Nogen egentlig »Dom« var ikke bleven fældet over Falckenschiold, hvorover han især beklagede sig. Om den Skibsfører, der bragte ham til Munkholm, har han selv talt anderledens gunstig i sine Mémoires. p. 268.

**) J. P. Mynster, Meddelelser om mit Levnet. Kjøbenhavn 1854. S. 32—33.

gaaende i dem, og som stærkest fremtræder, hvor Forfatteren under den 29de April 1772 antegner: «For Resten fandt jeg Haardhed og Grusomhed i alt dette tillige». Det er aabenbart den samme Misbilligelse, der kommer til Orde, naar et Brev fra Kjøbenhavn, skrevet den 28de April, begynder saaledes: «I Dag mellem Klokken ni og ti er den frygtelige Dom over begge de forrige Grever bleven fuldbyrdet uden den allerringeste Formildelse»; Brevet blev skrevet af den daværende Sekondlieutenant ved det falsterske Infanteriregiment, Adolph Christopher Abraham Normann og sendt til den sidste Hertug af Slesvig-Holsteen-Glücksborg, den i Aaret 1779 afdøde Hertug Friederich Heinrich Wilhelm, der var dansk Generalmajor*).

*) Heute, swischen 9 und 10 Uhr, ist das fürchterliche Urtheil der beeden gewesenen Grafen, ohne die geringste Milderung, vollführet worden. Brevet, dateret fra Kjøbenhavn den 28de April 1772, i Slesvigske Provindsialefterretninger. Ny Række. IV, 343. Brevet er her, tillige med fire foregaaende, af Udgiverne, uden nærmere Oplysning, blevet meddeelt som «Fem Breve fra en Samtidig til Hertugen af Glücksborg». Da imidlertid Brevene ere undertegnede «von Normann», og da Brevskriveren taler om Oberst Kollers Regiment som «unser Regiment», kan Forfatteren vistnok kun antages at være den Officeer af Navnet Normann, der udtrykkelig findes anført som dengang tjenstgjørende ved Regimentet. Denne Adolph Christopher Abraham Normann var i Aaret 1747 født paa Rügen, hvor hans Fader Jürgen Ernst Normann var Eier af Godset Lebbin; han var i Aaret 1766 bleven ansat ved det falsterske Regiment som Sekondlieutenant uden Ansciennitet, og i Aaret 1770 bleven virkelig Sekondlieutenant. Han gjorde senere Tjeneste baade ved det i Aaret 1778 oprettede fyenske Infanteriregiment, ved det slesvigske Jægerkorps og ved det slesvigske Infanteriregiment, indtil han i Aaret 1803, da han var avanceret til Major, blev udnævnt til Land- og Søkrigskommissær i sjællandske Distrikt; han blev afskediget i Aaret 1815 og døde i Aaret 1821. Han havde en to Aar yngre Broder, der ligesom ham var Kammerherre og ligesom han døde i Aaret 1821, Generalmajor Philip Gottlieb Normann, og da det netop om denne findes anført, at han, inden han i Aaret 1769 udnævntes

Til disse Udtalelser fra den 28de og 29de April 1772 svare senere Vidnesbyrd af andre Samtidige. Dette gjælder saaledes baade om Charlotte Dorothea Biehls historiske Breve, hvorefter det strax havde været Tilfældet, at «den fornuf-tige Deel af Byen betragtede de døde Legemers Mishandling som en Virkning af den yderste Hevngjerrighed» *), og om Ja-cob Gudes ovenanførte Anmærkninger, hvori han ikke lægger Skjul paa den almindelige Forbittrelse mod de Styrtede**), men selv har røbet større Mildhed. Endnu tydeligere har den sidstnævnte Samtidige udtalt sig paa et andet Sted, nemlig i en af ham efterladt, haandskreven Autobiographi, hvori han har optegnet sit Livs vigtigste Tildragelser, og hvori de Indtryk, som han havde bevaret fra den 28de April 1772, frembyde megen Lighed med de Stemninger,

til Lieutenant i den danske Arme, havde gjort Tjeneste som Page hos Hertug Friderich af Glücksborg (Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog fra 1821—1826. S. 43), da han derpaa, i Aaret 1772, blev ansat i Garden til Fods, hvori han avancerede gennem alle Graderne til Oberst, og da der i de her benyttede Breve til Hertugen af Glücksborg netop oftere tales om de forestaaende Forfremmelser og Ansættelser ved den paa ny oprettede Livvagt, kunde mulig Nogen snarere være tilbøielig til at finde Brevskri-veren i denne yngre Broder; men om at denne skulde have gjort Tjeneste ved det falsterske Regiment, vides Intet.

*) Charlotte Dorothea Biehls Historiske Breve, i Historisk Tidsskrift. Tredie Række. IV, 457.

**) Gude bemærker saaledes, efter Kammeradvokat Bangs Fortælling, at da denne, som havde ført Brandts Sag for Kommissionen, kom ud til ham i Kastellet for at underrette ham om Dommen, sagde Brandt: «Ja, denne er, som jeg havde ventet den, men naar bliver mig tilkjendegivet, at jeg faaer Pardon?» og da Bang nu forsikkrede, at han ikke vidste det Mindste om nogen saa-dan, yttrede Brandt: «Skulde det ikke skee førend paa Ret-terstedet, saa er det mig ligegyldigt, om Pardon gives mig; thi i saa Fald sønderriver Pøblen mig, inden jeg føres derfra». Gude har iøvrigt her tilføiet, at da senere Kongens Foged, Etatsraad Ortved paa Henrettelsesdagen havde indfundet sig i Kastellet,

som de meddeelte Dagbogsudtog have afsløret*). I Autobiographien læser man saaledes:

«Da jeg i disse Optegnelser er kommen til Aaret 1772, og har nævnet den Struenseeske Periode, saa vil jeg her ikke forbigaae, at jeg sidst i April samme Aar saae denne ulykkelige Mands Henrettelse. Aarle om Morgenens gik min Fader og jeg fra vort Huus ud paa Øster-Fællede, paa hvis Midte et Skafot dertil var oprettet. Ved adskillige Leiligheder havde jeg vel forhen seet en stor Mængde Mennesker forsamlede, men aldrig saadan en Vrimmel, som her var og blev, hvilket ikke heller kunde være andet, thi foruden alt det Militaire i Staden og hele Holmens Mandskab, som var her udkommanderet, vare næsten alle Byens Indvaanere strømmede derud, til Vogns, til Hest og til Fods, af begge Kjøen og alle Aldre. De faae, som vare blevne hjemme, og meest vare svagelige og aldrende, har forsikkret, at naar man saae ud igjennem Vinduerne paa de fornemste Gader, efter at Folk havde begivet sig ud paa Fællede, skulde man troe, at der havde været Pest i Staden, og at dens Indbyggere vare uddøde. Jeg erindrer endnu, at jeg ved Synet af den Mængde Mennesker, jeg saae paa Marken, tænkte paa den almindelige Domme-Dag, da det hele menneskelige Kjøen skal forsamles for dets fælles Dommer. Det var vel en saare ufuldkommen Lignelse; men

for at besørge Fangernes Udførelse, og først kom ind til Brandt, spurgte denne ham, om han eller Struensee først skulde henrettes, og da Ortved havde svaret: «De skal være den første», udbrød Brandt nu: «Saa veed jeg, at alt Haab om Pardon er ude».

*) Haandskriftet tilhører nu Forfatterens Sønnesøn, Domprovst Gude i Roskilde, der velvillig har tilladt mig dets Afbenyttelse.

hidindtil har jeg endnu ikke seet saamange forsamlede paa eet Sted, og faaer det vel heller aldrig at see*).

Brandt og Struensee kom hver i en Hyre-Kareth, hvori tillige sadde tre Officerer hos hver**), kjørende fra Castellet under Bedækning af Dragoner. Jeg stod et Stykke fra Skafottet, hvor jeg, som desuden altid har havt et skarpt Syn, meget godt kunde see. De vare, som jeg siden saae, indhyllede i [de samme] hvide Vildskurer eller Pelse med det laadne udad, som de den 17de Januar samme Aar om Natten vare førte i fra Slottet til Castellet, og med hvilke de samme Nat vare komne fra Bal paré til deres Værelser. Brandt havde derunder en lysegrøn Klædes Klædning med brede Guld-Galoner, Struensee en lyseblaae Fløiels. Den første trak selv sine Klæder af, da han skulde henrettes, men Struensee maatte formedelst hans yderlige Svaghed tage mod Bøddelens Hielp. Brandts hele Adfærd paa Skafottet var maaskee Standhaftighed, men blev af de fleste anseet for Forbittrelse eller Forstokkelse, og stødte dem; mig stod det ikke an. I saa rædselsfuldt et Øieblik skulde en vis Modestie uden Tvivl have anstaaet den kiekkeste, om han endog døde uskyldig. Her var desuden ikke Stedet for Brandt at spille Heltens Rolle, og hvem vilde

*) Rahbek (Erindringer af mit Liv. Kjøbenhavn. 1824—1829. I, 95) bemærker ligeledes: »Mellem disse Erindringer af mærkelige Begivenheder, som jeg har oplevet og været Vidne til, tør jeg vel ikke forbigaae, at jeg med Adzer var mellem *den uhyre Mængde*, som den 28de April indfandt sig paa Østerfælle, at være Vidner til Struensees og Brandts Henrettelse; idet han iøvrigt tilføier: »Hvad paa selve Echafauttet foregik, hindrede mit svage og korte Syn mig at see og skjelne saaledes, at det paa mig kunde gjøre noget videre Indtryk».

**) Rettere een Officeer og to Underofficerer. Normanns Brev af 28de April 1772, i Slesvigske Provindsialefterretninger. Ny Række. IV, 343.

ikke under saadanne Omstændigheder tilgive en Helt, selv om han følede, at han var Menneske?*) Skjønt man tilforn havde været meere opbragt paa Struensee, skiænkede man ham og derfor nu meere Medlidenhed, helst da han sidst blev henrettet, og i Vognen nedenfor Skafottet kunde høre hvert et Hug, som først borttog hans Vens Haand og Hoved og siden delede hans Legeme. Spørgsmaal, om Brandt havde været saa kiek, om han havde prøvet denne græselige Situation og blevet den sidste. Jeg anseer Foranførte for det haardeste i Struensees Lidelser**).

Under Henrettelserne stod jeg tæt ved, hvor Holmens Magt var opstillet. Et ungt Menneske af disse sagde, da Struensees Hoved var afhugget: «Nu er det nok, det andet — han meente Parteringen — kunne de gjerne lade være». Hvor menneskelig tænker ikke ofte den ringeste

*) Lieutenant Normann, der med andre Officerer af det falsterske Regiment oftere havde gjort Vagtjeneste hos Fangerne, skrev allerede under den 3die Marts 1772 til Hertugen af Glücksborg om Brandt, at denne nu selv i sin Skjæbne saa en højere Styrelse til sit Livs Forbedring, men tilføier: «Seine Munterkeit verliert er aber noch nicht, und versichert auch öfters, er würde bis an seinem Ende so verbleiben». I Brevet af 28de April anfører Normann, at han havde talt med Struensee og Brandt, kort førend man kjørte bort med dem, og bemærker: «Zur allgemeinen Freude und Trost der Christen haben diese Unglücklichen sich bis zu ihrem letzten Augenblick standhaft und gläubig bewiesen». Slesvigske Provindsialetteretninger. Ny Række. IV, 341, 343.

**) C. D. Biehl (Historiske Breve. Historisk Tidskrift. Tredie Række. IV, 457) dømmer ligeledes: «Alle de til Ravallac udfundne Piinsler vare i mine Tanker et blot intet imod det Struensees Siel maatte lide ved at holde under Echafauttet og høre alt det, der foregik med hans Ven, som han idelig og stedse bebrejdede sig at have draget i Ulykken. Menneskelige Følelser allene burde have bevæget Vedkommende til at skaane en Medskabning i sine sidste og vigtige Øyeblik fra Fortvivelse, som saa græselige Følelser kunde drage efter sig».

Almue?*) ... Man fortæller, at et Fruentimmer, som Brandt nøie havde kiendt, havde i al sin Puds stillet sig lige ved Trappen, som han skulde gaae op af til Skafottet, og er det saa, havde hun for denne Uforskammethed fortient Forbedringshuus - Straf, skiendt hun var en bekiendt Borgermands Kone. Men at General Eickstedt, som havde kiendt Struensee saa nøie, og havde været med i Revolutionen den 17de Januar, fordi hans Dragon-Regiment havde lagt paa Hirschholm og i Kiøbenhavn just paa den Tid, — hvorfor han og fik det hvide Baand og sprang fra General-Major til General, — var dum eller ond nok, for at ride henimod Vognen og hilse Struensee i samme, hvilket jeg selv saa, da han kom kierende over Fælleden, kunde jeg aldrig tilgive ham **). Som den, der siden var bleven Commandant i Kjøbenhavn, var han vel nødt til at være derude; men jeg i hans Sted kunde aldrig have overtalt mig til at komme for nogen af de to Ulykkeliges Øine, om de endog havde været min Moders Mordere.

Steilerne vare opreiste paa Vester-Fællad tæt ved den der da staaende murede Galge, som var bygget strax efter Ildebranden 1728, og som ganske forfalden nogle Aar der-

*) Jvfr. dog Rahbeks Bemærkning (Erindringer. I, 96), at det, „næst den saakaldte høiere Klasse, især var den lavere, mellem hvilken Hadet til Struensee var hyppigst og heftigst“.

**) C. D. Biehls Historiske Breve, i Historisk Tidsskrift. Tredie Række. IV, 458, har den samme Bemærkning, „at General Eickstedt nogle Øieblikke førend Struensee skulde betræde Retterstedet, red ham forbi og hilsede ham, og det paa en Hest, som Struensee havde holdt meest af, og betjent sig ofte af til sine Spadesereture med Dronningen“. Johan Bulow, til hvem hun skriver, havde efter sin egen Fortælling til G. L. Baden (Kong Christian den Syvendes Regjerings Aarbog. Kjøbenhavn. 1833. S. 114), selv staaet tæt ved Trappen til Skafottet, iført den nu gjenoprettede Livvagts Uniform.

efter blev nedrevet. Denne lange Vei maatte altsaa de Henrettedes Legemer føres; havde de været opsatte paa Øster-Fæled og vare de Henrettedes Legemsdeele strax efter Henrettelsen lagde derpaa, vilde det formedelst den store Mængde Tilskuere have foraarsaget et stort Spektakel, da alle skulle have trængt sig til, og da maatte der have været holdet en stærk Vagt derved. Om Eftermiddagen gik jeg ud paa Vester-Fæled for at see dem paa Steilerne. Som jeg havde ventet, fandt jeg her mangfoldige Tilskuere; men med største Harme saae jeg, imod min Forventning, en Mængde, endog pyntede, unge Fruentimmer — saavidt var allerede da Fordærvelsen i Tænkemaaden og Sæderne kommen — at gaae til og fra Steilerne. . . . Natmandens Karle bleve efter Befaling tampede i Stokhuset, fordi de beskyldtes for med Villie at have tilsmuurt de Henrettedes Ansigter for at gjøre dem ukiendelige, — saavidt gik Nogles Forbittrelse mod de Aflivede endog efter Døden, eller maaskee Smiger og Øientieneste for det Partie, som havde styrtet dem. Brandts Ansigt var sig selv dog længe ligt. Langt ud paa Sommeren vedblev Folk af og til at gaae ud og see dem paa Steilerne, indtil man tilsidst blev kied deraf*).

*) Nathanael Wraxall, der besøgte Kjøbenhavn i Foraaret 1774 og i det følgende Aar udgav en Beskrivelse af sin Udfugt til Norden, omtaler i denne Reiseskrivelse (A Tour through some of the northern parts of Europe, particularly Copenhagen, Stockholm and Petersburgh. London 1775. p. 49), at han endnu her saa de uhyggelige Levninger af de den 28de April 1772 henrettede Grever: "The skulls and bones of these unhappy men are yet exposed on wheels about a mile and a half out of town. I have viewed them with mingled commiseration and horror. They hold up an awfull and effectuous lesson for future statesmen". Det var først Kronprindsens (Frederik den Sjette) Formæling og Kronprindsessens Indtog i Aaret 1790, der gav Anledning til Galgens Nedtagelse og Stedets Befrielse for at bære nye Tegn paa Barbariet.

Af alt det, jeg fornævnte Eftermiddag saa, var dog intet, der satte mig i større Forundring, og hvilket altid har været mig ganske uforklarligt, end her at finde Sognepræsten til Petri Kirke med sit Glas i Haanden at betragte Struensees Levninger, og det i sin geistlige Dragt, og naar jeg nu tilføier, at det var en aldrende Mand og den selv-samme Dr. Münter, som efter Regjeringens Befaling gik til ham i Fængselet, beredede ham til Døden og selv samme Morgen havde været med ham paa Skafottet, hvor han til de derværendes Forundring blev endnu staaende med Glasset for Øiet, indtil hans Partering var fuldendt, saa maa dette sidste overtyde enhver om, at jeg om Eftermiddagen ikke saa feil, om jeg endog ikke havde kiendt ham saa noie*). Naar jeg siden har læst den af ham udgivne «Bekehrungsgeschichte Struensees»**), har jeg ønsket ikke at have seet ham ved Steilerne paa Vester-Fællede.

Sine Ungdoms Indtryk fra den Tid, hvorved der her er dvælet, har Gude sammenfattet saaledes:

«Jeg har seet adskilligt og flere med mig, hvad de al-

*) Det vil af Schönnings Dagbøger være bemærket, at Dr. Münter endnu ikke har havt nok af Synet den 28de April, men ogsaa den 29de April har været ude ved Steilerne.

**) Bekehrungsgeschichte des vormaligen Grafen und Königl. Dänischen Geheimen Cabinetsministers Joh. Friedrich Struensee. Zum Druck gegeben von Dr. Balthazar Münter. Kopenhagen und Leipzig. 1772. Bogen blev ikke blot oversat paa Dansk, men tillige paa Svensk, Hollandsk, Fransk og Engelsk. I Nyerups og Krafts Literatur-Lexicon (S. 413) anføres ogsaa de fremmede Recensioner, men de have ikke kjendt den mærkeligste af disse: ogsaa i «Frankfurter gelehrten Anzeigen» for Aaret 1772 findes der en Recension af Münters «Bekehrungsgeschichte», og dennes Forfatter er ingen anden end Goethe (Goethe's Werke. Vollständige Ausgabe letzter Hand. Stuttgart und Tübingen. 1827—42. XXXIII, 81—85).

drig havde kunnet vente. Da jeg saa Dronning Caroline Mathilde paa hendes Indtogs Dag her i Staden i kongelig Dragt, i Stats Carosse med otte hvide Hingster, at indføres under Folkets Fryderaab; da jeg Aaret derpaa saa hende i Kronings Dragt, og førende en virkelig smuk Person, i den høitideligste Procession at gaae over Slotsgaarden til Sløtskirken for at salves — Kongen, som gik noget foran i lige Costume, kunde man tydeligen see paa, hvormeget det heele var ham til Byrde, og var det her bogstaveligen sandt, som moralsk er rigtigt: «at Kronen tynger» —; da jeg før og efter den Tid stod tæt ved i Riddersalen og saa hende danse under Diamanternes Lyn og tusind Voxlyses Skin, — drømte jeg ikke om, at jeg nogle Aar derefter skulde see hende i en rød eller hvid Mands Frakke med smalle Guldtrædser, Vest af samme Klæde og Farve, gule Skindbuxer, Mands Støvler med Sporer, Mands Hat paa Hovedet og upuddret, opflettet Haar at ride overskrævs paa Ridebanen ved Christiansborg Slot, undertiden fire Heste, een efter anden — forglemmende saaledes ikke allene, at hun var Dronning, men at hun var Fruentimmer; og sandelig, naar hun kunde glemme dette sidste, kunde hun snart tabe det første af Sigte.

Jeg var kun ung og uerfaren, da jeg saa Struensee ofte kiøre med Kongen, Dronningen og Brandt i en firesædig Kareth fra Hirschholm til Hof-Theatret i Kjøbenhavn og derfra ud igien om Aftenen, staae ved Siden af Kongen og Dronningen i deres egen Loge paa Comedien med Mathilde-Ordenen om Halsen, ride jevnside med hende, men jeg forestillede mig dog ikke andet, end at hans Fald vilde forestaae ham; aldrig havde jeg derimod kunnet falde paa, at jeg skulde see Bøddelen brække hans grevelige Vaaben

paa Skafottet i hans Paasyn, hans Henrettelse der, og de foranførte Skjændigheder med hans aflivede Legeme*)».

VII.

Gude har ingen Antydning om, fra hvilken Kilde den Strenghed, som han misbilliger, nærmest maatte udledes. Schönning havde ikke heller herom større Kundskab end han; «Ingen veed», saaledes har han ovenfor udtrykkelig vidnet, «hvem der er den rette Autor til al denne Stræng-hed, om en, fleere eller alle af dem, der nu regiere os». Endnu har ei heller Eftertiden opnaaet Sikkerhed i denne Henseende. Der har været dem, der have villet henføre Alt til den sørgelige Skikkelse, som førte Kongenavnet; naar Brandt med Hensyn til den Handling, som Dommerne stemplede som Majestætsforbrydelse, blandt Andet havde henviist til Kongens paafølgende Tilgivelse, havde Dommen udtalt at «overalt har han i denne Henseende slet Intet beviist, og hvorvidt dette strækker sig, er Hans Majestæt Kongen alene istand til at dømme om», men ved det endelige Spørgsmaal om Skaansel mod Brandt skal Kongen, efter hvad der fra flere end een Side berettes, kun have yttret, at Skaansel da snarere maatte vises Struensee — og den fjerneste Tanke herom var hans nye Omgivelser utaalelig**).

*) Da Landgrev Carl har udtalt: «Je regarde toujours la révolution du 17 Janvier 1772 comme un éclat fatal et qui, j'avoue, me peine quand j'y pense» (Memoires de Charles, Prince de Hesse. p. 56), kunde han synes at staae ved Siden af de ovenanførte Samtidige; men naar Processen ogsaa i hans Øine blev ført «très-sévèrement», synes han dog herved nærmest at have tænkt paa Dronningen.

**) Mémoires de Reverdil p. 420. Mémoires de Charles, Prince de Hesse p. 57. C. D. Biehls Historiske Breve. Historisk Tidsskrift.

Blandt disse Omgivelser have Nogle lagt Hovedansvaret for den hele Strengthed paa de Statsmænd, som Katastrophen den 17de Januar havde kaldet til Plads i det nye Statsraad, eller til Indflydelse paa anden Maade, hvad enten disse Mænd iøvrigt lededes af personlige Hensyn, eller af ned-arvede Forestillinger om, hvorledes Kongevæsenets krænkede Høihed ikke tilstedede nogen Skaansel, men maatte forsones med Blod*). Andre have fundet det rimeligere at

Tredie Række. IV, 455—459. At Kongens Stemning havde modsat sig nogen Formildelse, har Osten gjort gjældende for den danske Chargé d'Affaires i Petersborg i Skrivelse af 28de April 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv.

- *) Reverdil (Mémoires. p. 421) fremhæver efter et «on dit» fortrinsviis Greverne Osten og Rantzau som stemte for skaanselsløs Strengthed og Gustav Ludvig Baden (Kong Frederik den Femtes Regjerings Aarvog. Kjøbenhavn. 1832. S. 89) har med Hensyn til Juliane Marie bemærket: «Den haarde Omgang mod Struensee og Parti bør ikke tilskrives Hende, men Schack-Rathlau, Eickstedt, Guldberg og selv Stampe, der, som de især fortroede Raadgivere, kunde og burde have raadet til en mildere Fremgang». For saa vidt Baden her ogsaa har nævnt Stampe, kan det det dog anføres, at denne, der havde havt væsenlig Deel i Affattelsen af Dommen over Brandt, netop, efter hvad han selv betroede Johan Bülow, skal have forudsat, at denne Dom ikke vilde blive stadfæstet. Da dette dog skete, kjørte han strax, men forgjæves, til Otto Thott, til hvem han traadte ind med et «Gud bevares, har deres Excellence ladet Brandts Dødsdom approberes». Johan Bülow fortalte dette Træk til en ham nærstaaende, i Aar afdød, anseet Historiker, fra hvem jeg har det. At ligeledes Guldberg, efter først at have deeltaget baade i Sammensværgelsen og derefter i Domfældelsen, tilsidst, men forgjæves, skulde have søgt at faae Juliane Marie til dog at udvirke nogen Formildelse i den Brandt idømte Straf har Giessing (Struensee og Guldberg. Kjøbenhavn. 1849. S. 122), som han udtrykker sig, ogsaa fundet nogen «Grund til at antage». Han har anført, at han i denne Henseende ikke har savnet Hjemmel, men at han ikke ønskede at nævne samme. Denne Hjemmel vil imidlertid, efter hvad der om den er blevet mig meddeelt, neppe findes vægtig; den bestod i en Yttring af Generallieutenant Guldberg, der ikke støttede sig til Noget, som Faderen havde betroet, men kun gjengav en ældre Huusjomfrues Opfat-

søge Skylden hos de Personer af Kongehuset, som opfyldte af Forbittrelse mod den tidlige Styrelse havde stillet sig i Spidsen for Sammensværgelsen, og hvis Stemninger derefter, under hiin Tids sædvanlige Uselvstændighed ligeover for Kongehuset, gjerne fik afgjørende Betydning, hvor de kun selv lagde Vægt derpaa. Vist er det i det Mindste, at man ingenlunde med Falckenschiold kan fralægge Enkedronning Juliane Marie og hendes Søn enhver Andeel i hiin Tids Gjerninger*). Enevold Brandts Moder, Geheimeraadinde Sölenthal, og hans Broder, Kammerherre Christian Brandt, henvendte sig til Enkedronningen og Arveprindsen om at gaae i Forbøn for den Ulykkelige, der stod dem saa nær**), men

telse. Generallieutenant Guldberg var endnu ikke født, da Katastrophen i Aaret 1772 foregik; Faderens ovenanførte Optegnelse om »Struensees rasende Parti» og sammes »gruelige Forbrydelser» tyde vistnok heller ikke paa, at han i nogen synderlig Grad kan have følt sig kaldet til Forbøn.

*) Je ne pense qu'on doive leur imputer aucun des actes de cette révolution Mémoires de Falckenskiold. p. 255.

**) Mémoires de Reverdil: p. 421. Enevold Brandts Moder, Geheimeraadinde Sölenthal — der i Aaret 1795 døde i Glückstadt — boede i Aaret 1772 hos sin anden Søn, Kammerherre Christian Brandt, der dengang var Administrator i Grevskabet Rantzau. Christian Brandt var siden Aaret 1768 gift med Regitze Kirstine Charlotte Holgersdatter Skeel, der havde været Hofdame hos Dronning Caroline Mathilde, og var en Søster til den senere Statsminister Jørgen Erik Holgersen Skeel. Efter en Tradition i den Skeelske Familie skal den Sidstnævnte, som Landdrost i Pinneberg, i Aaret 1772, da Christian Brandt en Dag havde et stort Selskab hos sig og udbragte en Skaal for »den retfærdige Regjering», indigneret over, at Svogeren vilde udbringe en saadan Skaal for den Regjering, der havde ladet Enevold Brandt henrette, øieblikkelig have reist sig fra Bordet og være kjørt bort fra Selskabet, hvilket Juliane Marie aldrig kunde tilgive ham. Det er imidlertid allerede paa det samme Sted, hvor denne Tradition meddeles, ikke uden Grund blevet bemærket, at den ikke stemmer synderlig med den Maade, hvorpaa Christian Brandt, ikke mindre end Skeel selv, blev fremdragen efter

denne Forbøn formaaede ikke at bringe Arveprindsen fra den Tanke, at ikke blot Struensee, men ogsaa Brandt, i ethvert Tilfælde maatte miste Livet; den attenaarige Prinds stemte derfor som Medlem af dets Statsraad, hvor Alle Øine dengang vare vante til at see hen til hans Moder Enkedronningen.

Arveprindsens «Tanker» med Hensyn til Dødsdommen over Brandt, der ved deres Form vise den Mangel paa Evne, som almindelig har været ham tillagt, havde været disse:

«Dommen kan formildes lidet, thi 1) kan Kongen noget nedsætte Straffen for en Forbrydelse mod sig selv; 2) nogen Forskjel bør være paa Struensees og Brandts Straf,

Regjeringsforandringen i Aaret 1784 (Vilhelm Samuel Skeel, Optegnelser om Familien Skeel. Kjøbenhavn. 1871. S. 315—316, 320). Christian Brandt blev, yndet af den yngre Bernstorff og af Kronprindsen, i det samme Aar, hvori denne var traadt i Spidsen for Regjeringen, kaldet fra Holsteen til at være første Deputeret i Generaltoldkammeret, og blev senere ved Schack-Rathlaus Afgang, Geheimeraad, Præsident i det danske Kancelli, samt Patron for Herlufsholm. Tilsidst var Enevold Brandts Broder steget til Statsminister i Danmark — som Struensees Broder havde været det i Preussen —, inden han af Hensyn til Alderdomssvaghed nedlagde sine Embeder og trak sig tilbage til Herlufsholm, hvor han døde i Aaret 1805. Jacob Gude, der i ham tabte en Velynder, og som i sin Autobiographi har omtalt ham nærmere, siger at man aldrig hørte et eneste Ord af ham angaaende den Struenseeske Tid, som man ogsaa i hans Huus gjerne undgik at berøre. Gude kom derfor en Dag i stor Forlegenhed, da han var Gjæst paa Bakkehuset, Geheimeraadens Lyststed, og da Geheimeraadinden, der efter Bordet stod og talte med ham, kom til at sige, at hun havde kjendt hans Fader fra den Tid, da hun selv havde været en af Caroline Mathildes unge Hofdamer, og nu med Eet gav sig til at tale om Dronningens Dage. I Modsætning til en anden Dom om Christian Brandt skriver Gude: «I Omgang var han høflig, artig og blid, samt havde slet Intet af det, man kalder Minister-Air; Godmodighed var et Grundtræk i hans Karakter; med sin Frue omgikkes han kjærligere, end man er vant til at see det i de Fornemmes Huse».

som der og er paa begges Mishandlingers Mængde, den ene har kun eet, den anden har mange Crimen læsæ majestatis.

Brandt maa dog miste sit Hoved ved Sværd og komme i Christen Jord, afsættes fra hans grevelige Værdighed og hans Midler være confisquerede, dog behøver hans Vaaben ikke at synderbrydes af Bøddelen. Dette er al den muelige Forandring, der nogensinde bør skee, thi 1) hans Forbrydelse er forskrækkelig, Kongens Person bør være sikker, ingen kan sige andet. end at han bør døe. 2) Hans Misgierning er af alle bekienet. Ved nu at bede for hans Liv hos Kongen, hvad maa da hele Nationen tænke om mig og om Conseillet, som ei agtede, hvad forbrudt er mod Kongen? Hvad vilde Kongen selv tænke, der har saa levende erindret, hvad Brandt har giort? At Kongen har tilgivet ham, det er enten ei sandt, thi Kongen har siden altid været vred paa ham, eller ogsaa har han været nødt dertil, for at slippe ud af dette onde Menneskes Hænder. Kongen kan pardonnere Forseelser mod sig som Menneske, men ej mod sig som Konge, Majestæten har dog en Vægt, og Kongen bør ei bære Sværdet forgiæves.

Jeg erklærer, at jeg i dette Tilfælde føler og bør føle saa meget for Kongen, at det overveier alt, hvad Intercession nogensinde bør formaae. Er Kongen ej sikker for Overfald i sine Gemakker, hvo er da sikker? Man bør dog engang i Danmark tænke paa at straffe Misdædere. Gud har jo forbandet den, som siger den ugudelige at være retfærdig».

Med Hensyn til Stadfæstelsen af Dommen over Struensee havde Prindsen end mindre havt Tvivl, han havde i sin Betænkning erklæret:

«Den Straf, som Loven har fastsat for et eneste Crimen læsæ majestatis, skal Struensee lide for saa mange Misgierninger. Her at ville have Formildelse er at begaae

Uretfærdighed, og det hverken kan eller vil jeg begaae. Jeg føler, hvad Kongen og Kongehuset, ja Staten og Efterkommerne er, thi mod alt dette har han paa eengang foregrebet sig*)." »

Der er ingen Grund til at antage, at Arveprindsens Betænkning om Dødsdommenes Stadfæstelse i nogen væsenlig Henseende har fjernet sig fra hans Moders, Enkedronningens Tanker, og der kan vistnok lige saa lidet næres Tvivl om, at Enkedronningens Villie dengang har havt en afgjørende Betydning. At Enkedronningen efter Januarkatastrophen flere Gange selv overværede de nye Statsraadsmedlemmers Forhandlinger, berettes ikke blot af Reverdil**), men herom har ogsaa Johan Bülow i sine Optegnelser om Aarene 1773—1776 denne Oplysning: «Uagtet Enkedronning Juliane Marie ved Kongeloven var som Stifmoder udelukket fra al Deeltagelse i Regjeringen, endog i Kongens Mindreaarighed, saa bivaanede hun alligevel Statsraad, under Paaskud af at holde Kongen rolig ved sin Nærvarelse. Dog sad hun ikke ved Bordet, men tre à fire Alen fra det bag ved Kongen og Prinds Frederik; paa samme Tid stod Cabinets - Sekretær Schumacher bag ved Kongens Stol, som vedværede til hans Afgang***). Men da

*) Efter den Bülowske Samlings Afskrift af Arveprindsens egen hændige «Tanker angaaende Brandts Dom» og «angaaende Struensees Dom», daterede den 25de April 1772.

**) Le prince Frédéric fut nommé président du conseil La reine douairière et le prince Frédéric présidaient aussi à une espèce de conseil du cabinet, d'où partaient les ordres, que le roi était censé donner spontanément. Mémoires de Reverdil. p. 346—347.

***) Konferentsraad Andreas Schumacher, tidligere Legationssekretær ved Gesandtskabet i Rusland, var siden Aaret 1767 Deputeret i det danske Kancelli og Geheimkabinetssekretær. Den sidstnævnte Stilling blev ham fratagen af Struensee, men tilfaldt ham igjen efter Katastrophen den 17de Januar 1772, indtil han i Marts 1773

hun nogen Tid derefter stødte sin Fod, kunde hun ikke komme, men lod sig referere af Guldberg, som imidlertid fik hende overtalt til at lade det blive saaledes for Fremtiden». Under de Forhandlinger med England, hvortil Katastrophen af 17de Januar gav Anledning, undlader Grev Osten ikke heller at stile Beretninger til Enkedronningen om Alt, hvad der var foregaaet eller skulde foregaae*), og ligesom Juliane Marie — til Exempel ved hendes sidste Ord til Reverdil, inden denne forlod Danmark**), — utvivlsomt her brød Staven over den styrtede Dronning, saaledes har ogsaa Caroline Mathilde, naar hun senere i Celle undtagelsesviis berørte det danske Drama, givet Enkedronningen en Hovedrolle deri***). Hvor mægtig imidlertid Enkedronningen nu endog var bleven, har hendes Villie dog ikke kunnet udføres, uden at Andre have været enige med hende,

afgik fra den for at tiltræde Amtmandseembedet i Segeberg, hvor han døde i Aaret 1790; hans Søn var den bekendte Astronom Heinrich Christian Schumacher.

*) Den Bülowiske Manuskriptsamling i Sorø har Afskrifter af fire saadanne Skrivelser fra Osten, hvormed han den 28de Marts, den 1ste April, den 2den April og den 9de April 1772 henvender sig til Enkedronningen. Skrivelsen af 1ste April, hvor et Møde af Statsraadet var berammet til samme Dags Aften, slutter saaledes: «J'ai voulu en rendre très humblement compte à votre Majesté, en la suppliant d'en prévenir Son Altesse Royale, Monseigneur le Prince, et s'il est possible Mr. de Thott et de Schack, et même, les autres, avant l'assemblée du conseil, à fin que *munis de ses ordres* nous puissions unanimement en proposer nos sentimens au Roi».

**) Mais la Reine avant oublié tout ce qu'elle devait à son sexe, à sa naissance et à son rang. *Mémoires de Reverdil.* p. 396.

***) The Queen told me, that the very enterprising and dangerous part, which Queen Juliane has acted in Denmark, has created greater astonishment in Brunswick, where the abilities of that princess are known, than, perhaps, in any other city of Europe. Skrivelse fra Sir Robert Murray Keith til Lord Suffolk, dateret Celle den 2den November 1772, i *Mémoires and Correspondence of Sir Robert Murray Keith.* London. 1849. I, 303.

gaaet hende til Haande eller boiet sig for hende, og naar hiin Samtidige ikke vidste, om den hele Strengthed efter Januarkatastrophen skrev sig «fra en, fleere eller alle af dem, der nu regiere os», turde den seneste Mulighed vel endnu ligge nærmest. Af hine Dages Mægtige har Eftertiden ogsaa senere troet at kunne nævne flere end een, hvis senere Aar formørkedes eller sidste Øieblikke besværedes ved Mindet om den 28de April 1772.

Inden denne Dag endnu oprandt, tilfaldt det een af de Mænd, der havde faaet Deel i den nye Regjering, over for Udlandet at skulle forsvare den Strengthed, hvorman allerede var væsentlig enig, længe førend den fuldt bragtes i Udførelse. Thi der var een fremmed Magt, der i Menne-skelighedens Navn søgte at forekomme den Blodsudgydelse, der har gjort den 28de April 1772 til en saa mærkelig Dag i den nyere Historie, og den Maade, hvorpaa denne Magt nu optraadte, havde saa meget større Betydning derved, at den netop tidligere havde viist sig som en bitter Fjende af den Struenseeske Regjering. Denne Magt var — Rusland. I Petersborg, der i det attende Aarhundrede havde seet saa mange heldige Hofrevolutioner, havde Rantzau-Ascheberg og Beringschiold, under deres Ophold i Rusland, lært at kiende Forbilleder for den Revolution, der var bleven iværksat her den 17de Januar; fra det samme Petersborg kom nu ogsaa Formaning om Skaansel.

Det var ikke unaturligt, om Catharina den Anden, der havde været knyttet til den aandssvage Peter den Tredie, dømte anderledes end mange Andre om Adskilligt af det, der havde tildraget sig i Danmark. Hun havde seet Caroline Mathilde, ene og forladt, komme til Danmark i den samme unge Alder, hvori hun selv, som en femtenaarig Prindsesse, forhen var kommen til det hende dengang saa

fremmede Rusland; som hun her var bleven formælet med sit Næstsøskendebarn, den russiske Storfyrste, der paa saa mange Maader havde ladet hende vide, at han ikke elskede hende, saaledes havde Caroline Mathilde i Danmark maattet ægte en kongelig Fætter, hvis Hensynsløshed ikke havde staaet tilbage for den, hvorover Catharina har klaget; den Uforsigtighed, hvorfor Caroline Mathilde nu rammedes, var den samme, hvorved Catharina som Storfyrstinde havde seet sig selv Afgrunden nær og i Færd med at drage Andre i den *). Det falder ikke heller vanskeligt at forstaae, at Grev Grigory Grigorjevitch Orloff, Keiserindens daværende Yndling, der endnu havde stor Indflydelse, med sit Parti ikke har kunnet føle sig tiltalt ved at skulle see Struensee som en Majestætsforbryder føres til Døden **). Vist er det, at den danske

*) Catharina den Anden havde viist sig til Hest, i Mandsklæder og Garderuniform, med Kaarden i Haarden (1762), længe førend Caroline Mathilde viste sig paa lignende Maade ved Indvielsen af den Fane, som hun havde givet sit Regiment (1770). Hvorledes Catharina allerede som ung Storfyrstinde i Rusland var bleven en ivrig Rytterske, og især yndede — som Caroline Mathilde senere — at ride «à califourchon», har hun selv fortalt i *Mémoires de L'Impératrice Catharine II, écrits par elle-même et précédés d'une préface par A. Herzen. Londres. 1859. p. 144—145.*

**) «Il (Le Comte d'Orloff) s'est beaucoup intéressé au sort de Struensee après les rapports que lui en a fait son ami Rehbinders», hedder det i en Apostille til Dreyers Beretning af 16de Mai 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv. Ved Rehbinders sigtes her til den russiske Staldmester af dette Navn, der af Keiserinden i Aaret 1771 havde været sendt til Danmark for at købe nogle af det kongelige Stutteries Heste, som Struensee dengang for største Deel lod bortsælge, og der ved denne Leilighed havde, maaskee nærmest paa Grund af sit Forhold til Orloff, fra Struensees Side nydt en særdeles Opmærksomhed. Roman, *Mémoires historiques et inédits. p. 20.* Molbech, Til Kong Christian den Syvendes, Hoffets og Struensees Historie og Charakteristik i Aarene 1766—1772, i *Nyt historisk Tidsskrift. IV, 682—3.*

Chargé d’Affaires i Petersborg, Christopher Wilhelm Dreyer, efter at det russiske Hof havde faaet Kundskab om Katastrofen den 17de Januar, ikke kunde unddrage sig fra at indkomme med en for de nye danske Magthavere ubehagelig Melding om, at Keiserinden havde yttret Deeltagelse for de Mænds Skjæbne, som de havde styrtet, og udtalte denne Deeltagelse for Forskjellige. Keiserinden havde paalagt Udenrigsministeren — Grev Nikita Ivanovitsch Panin — at sige ham, at «selv om de her fængslede Personer virkelig havde fortjent en saa exemplarisk Straf, at de kunde dømmes til Døden, ønskede hun dog indstændigen, at det maatte behage Kongen ei at fuldbyrde saadanne Dødsdomme, men at formilde dem til Fængsel- og Livstraffe, idet hun nærede en stor Afsky for Blodsudgydelse ved denne Leilighed*).

Det kan neppe Andet end gjøre et uhyggeligt Indtryk at see den Maade, hvorpaa Grev Osten søgte at afvende eller tilbagevise en saadan Forbøn. Det havde vistnok ingenlunde været Tilfældet, at han havde følt sig tilfredsstillet ved den Stilling som han havde indtaget under den forrige Styrelse, han havde vistnok været langt fra at nære Velvillie for Struensees Ministerium, men det havde dog været Struensee, der havde kaldet ham til at være Udenrigsminister og gjort ham til Medlem af den Geheime-Konference-Kommission, som traadte i Stedet for det ophævede Geheime - Conseil, der havde ladet Dronningen give

*) L’impératrice a chargé Mr. de Panin de me dire, que quand même les crimes des personnes mises aux fers méritent une punition si exemplaire, qu’ils furent condamnés à la mort, elle souhaitoit bien fortement, qu’il plût au roi, que les sentences de mort ne furent pas exécutées, mais adoucies par des prisons et peines pour la vie, ayant une si grande aversion pour l’effusion du sang. Dreyers Beretning af 11te Februar 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv.

ham Mathilde-Ordenen, og der i det Mindste, hvad hans oekonomiske Stilling angik, havde viist at kunne være imødekommende*). Der havde da ogsaa været den Dag, hvor man i Struensees Forværelse, da Grev Osten traadte ud fra den mægtige Minister, havde kunnet høre ham lydelig udtale: «Det maa jeg sige, Grev Struensee er et af de bedste Hoveder, som jeg nogensinde har kjendt**). Hvad Grev Brandt angaaer, da havde Osten, da han tilsidst fandt det altfor trykkende at skulle samarbeide med Struensee, og derfor netop søgt at finde sig en Hjælper dertil i Ministerens fortrolige Ven***). Nu, efter Januarkatastrophen, seer man den kolde Osten med stærke Ord optræde mod Tanken om, at disse Mænd, hvormed han paa den ene eller anden Maade havde været i Forbindelse, skulde kunne beholde Livet†). «Skulde det virkelig være muligt», saa-

*) Holm, Styrelsen af Danmark-Norges Udenrigspolitik under Struensee. Historisk Tidskrift. Fjerde Række. II, 431.

**) Mémoires de Charles, Prince de Hesse. p. 58. Osten nævnes ogsaa her (p. 54) som «homme faux et hypocrite, s'il y en eût jamais».

***) Mémoires de Reverdil. p. 292—296.

†) Med Hensyn til den Maade, hvorpaa Reverdils ugunstige Fremstilling af Ostens Karakter er bleven imødegaaet i Afhandlingen om «Ostens Gesandtskaber» (Historisk Tidskrift. Fjerde Række. I, 467—678), tør det maaskee her bemærkes, at Reverdil dog ikke staaer ene med sin Omtale af Ostens Forhold til Poniatowski og Grev Oginski. Rulhière har i sit Værk om Polens Opøsning et Kapitel om Intriguerne af den danske Minister i Petersborg. Efter her at have fortalt, hvorledes Osten med den danske Resident i Varschau tjente som Mellemmænd mellem Catharina den Anden og Poniatowski, efter den Sidstes Bortviisning fra Petersborg — Brevene siges at være blevne skrevne i Ciffre, som Osten afskrev, uden selv at kjende dem —, hedder det saaledes om dennes eget Ophold i Warschau efter Forflyttelsen til Polen: «Oginski était alors dans la première fleur de l'âge et dans tout l'éclat de sa figure. Osten, dont la dépravation rendait tous les

ledes skrev Udenrigsministeren i en Depesche til Dreyer af 7de Marts 1772, «at en lige saa retfærdig som oplyst Souverain vilde nedlade sig til at have Interessé for Personer, der ere anklagede og overbeviste om Crimen læsæ

attachemens suspects, s'était vivement attaché à ce jeune homme, et en avoit épousé tous les sentiments contre Poniatowski. l'amitié pour le comte Oginski était une véritable passion». Dengang Osten efter Peter den Tredies Fald, og da det polske Kongevalg forestod, igjen havde tiltraadt Ministerposten i Petersborg, var han, ifølge Rulhière, utrættelig i at lovprise Oginski for Keiserinden, for hendes Ministre og Favoriter, gjentagende ved enhver Leilighed, at Michael Czartoryski, Storkantsleren for Lithauen, var for hadet, Broderen August, Palatinen for Røderusland, for gammel, dennes Søn Adam Casimir Czartoryski, for ung, og Adams Fætter Poniatowski, Constance Czartoryskis Søn, for lidet elsket, men at Oginski vilde være Manden; Osten siges ogsaa her at have været den, som fik Oginski til at gjøre sit Besøg i Petersborg, der dog snart viste sig frugtesløst. Rulhière var selv dengang kommen til Petersborg som fransk Ambassade-sekretær og kjendte personlig Adam Casimir Czartoryski, fra hvem han maaskee har en Angivelse, at Czartoryskierne havde givet Osten fire tusinde Dukater (Révolutions de Pologne par Claude Carloman de Rulhière. Quatrième Edition, revue sur le texte et complété par Christian Ostrowski. Paris. 1862. II, 14—16, 27—28). Men ogsaa Poniatovski selv har udtalt sig om Ostens Forhold til Oginski: «Le baron Osten qui, par ordre de sa cour, avoit favorisé ma correspondance avec la grande duchesse pendant qu'il était à Petersbourg et depuis, lorsqu'il fut envoyé en Pologne, se lia d'une amitié si étroite et si singulière avec Oginski, alors Piarz et depuis grand général de Lithuanie, qu'elle donna lieu à une opinion établie qui faisait rive aux dépens d'Osten». Poniatowski tilføier, at dette Forhold dog ikke havde bragt ham til at opgive sin Tillid til Osten, at han, da Osten igjen skulde tiltræde Ministerposten i Petersborg, betroede ham et Brev til Keiserinden, hvori der meldtes noget Ugunstigt om hendes Yndling Czernicheff, og vedbliver derpaa saaledes: «Osten porta la lettre que je lui écrivis à ce sujet. L'Impératrice me répondit comme ne croyant pas à la réalité de cet avis. Mais j'ignorais longtemps, qu' Osten avait averti les Czernicheff eux-mêmes de ce dont j'avertissais par lui l'Impératrice. Cela fut cause que les deux frères Czernicheff, c'est-à-dire Zachar et Iwan, devinrent mes ennemis: mais surtout Zachar le fut de moi et de

majestatis af høieste Grad. Mildheden har, som alle andre Dyder, sine Grændser, som den ikke kan eller bør overskride uden at tabe hele sin Værd. Der er Tilfælde, hvor Tilgivelse eller blot Formildelse i de Skyldiges Straf vilde være en Uretfærdighed og endog en Grusomhed, naar de Skyldiges Liv vilde udsætte de Retfærdiges og Uskyldiges. Og i et saadant Tilfælde befinde vi os^{*)}). Han tilføiede: «Keiserinden kjender selv disse Nødvendighedstilfælde, idet hun selv et Par Gange har seet sig nødt til ikke at vise Naade mod Skyldige, hvor Retfærdigheden og Nationens Stemme krævede Døden. Det vil ikke falde Dem vanskeligt at faae Grev Panin overbeviist om Sandheden heraf og derved at faae den Ubehagelighed afvendt fra Kongen at see sig nødt til at afslaae sin ophøiede Venindes Forbøn, hvad Retfærdigheden, Religionen og Pligten forbyde ham at tilstaae^{**}).

Der er ingen Grund til at antage at Osten med de i hine Dages diplomatiske Sprog saa sædvanlige Vendinger om, hvad Retfærdigheden, Religionen og Pligten tilsagde,

la Pologne jusqu'à son mort, et on en verra un effet funeste pour la Pologne dans l'année 1772». Disse Ord ere tagne af de endnu, som flere nyere Skrifter røbe, ogsaa i Frankrig lidet kjendte Udtog af Poniatowskis efterladte Memoirer, der i Aaret 1862 ere blevne trykte i Leipzig, og fra Poniatowskis egen Haand give de interessanteste Oplysninger om hans Elskovsforbindelse med Katharina (Mémoires secrets et inédits de Stanislas Auguste, Comte Poniatowski, dernier Roi de Pologne. Leipzig. 1862. p. 35—36).

^{*)} Tel est notre cas. Ostens Depesche til Dreyer af 7de Marts 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv.

^{**}) Il ne vous sera pas difficile de convaincre le Comte de Panin de cette vérité et par là l'engager à détourner du Roi le désagrément de se voir obligé de refuser à l'intercession de son auguste amie, ce que la justice, la religion et le devoir lui défendent d'accorder. Depeschen til Dreyer af 7de Marts 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv.

har gjort meget Indtryk i Petersborg, hvor man var fortrolig med saadanne Vendingers Betydning. Paa den anden Side lod man sig heller ikke i Danmark af Hensyn til Stemningerne i Petersborg, bevæge til at forandre sine Hensigter. Den samme Dag, Løverdagen den 25de April 1772, hvor Dødsdommene i Kjøbenhavn om Formiddagen afsagdes af Inkvisitionskommissionen, blev Statsraadet om Aftenen hurtigt færdig med Spørgsmaalet om deres Stadfæstelse, saa tidlig, at Köller, eller, som han nu hed, Generallieutenant Köller - Banner — der selv ikke havde faaet Plads i det nye Statsraad, men som der nu havde saa nøie Forbindelser — kunde medbringe Efterretningen til den italienske Opera; han kunde allerede her fortælle, som Den, til hvem han meddeelte Nyheden, selv beretter, at Dødsdommene nu vare blevne stadfæstede uden nogen-
somhelst Formildelse, tilføiende: «Nu er det klart, paa Tirsdag holde de to store Grever aaben Taffel for Ravne og Krager» *). Det var denne Iilfærdighed med Dommenes Stadfæstelse, der fremkaldte Rygtet, som Schønnings Dagbøger have opbevaret, at, «man havde hastet med Dommen og Executionen, fordi man frygted, at der fra nogen Udenlands Magt skulde blive begjært Formildelse i Dommen». Og Rygtet synes ikke grundløst. Den russiske Keiserinde havde i Begyndelsen af Aaret i længere Tid havt en syg Haand, der hindrede hende i at skrive, men

*) Charlotte Dorothea Biehls Historiske Breve, i Historisk Tidskrift. Tredie Række. IV, 455. De af Grev Otto Thott og af de Deputerede i det danske Kancelli parapherede, kongelige Resolutioner, hvorved Dødsdommene approberedes, ere af Christian den Syvende underskrevne «paa vort Slot Christiansborg den 27de April 1772», men Stadfæstelsen var allerede vedtaget i Statsraadet den 25de, hvortil Kongen om Eftermiddagen vendte tilbage fra en Tour til Charlottenlund.

den 26de April, Dagen efter Dødsdommenes Stadfæstelse, ankom dog et Brev til Chrisian den Syvende, undertegnet af hans »gode Søster, Cousine og Allierede Catharine«, der skulde tolke dennes Deeltagelse med Kongens Meddelelse om sine huuslige Sorger, og hvori det da læses: «Iøvrigt bringer den Menneskelighedsfølelse, som er ethvert hæderligt og følsomt Hjerter saa naturlig, mig til at interessere mig for og til at opmuntre Deres Majestæt til at foretrække Mildhedens Raad for Strenghedens og Haardhedens i Henseende til de Ulykkelige, der have paadraget sig Deres Unaade, hvor retfærdig denne iøvrigt ogsaa maatte være» *).

To Dage efter dette Brevs Ankomst, da Skafottet paa Oster-Fællend om Formiddagen havde gjort sin Tjeneste, tilfaldt det da Grev Osten atter at retfærdiggjøre Strengheden. Den 28de April 1772 skriver han saaledes til Dreyer: «Kommissionens Dom over Brandt og Struensee er bleven stadfæstet af Kongen, og i Dag blev den fuldbyrdet. Overbeviste om Crimen læse majestatis i høieste Grad have begge faaet Haanden og Hovedet afhugget, -og deres Kroppe ere efter Døden blevene parterede. Deres Forbrydelses Afskyelighed krævede en saadan Straf, og enhver Formildelse vilde i et Tilfælde som dette have været en Uretfærdighed**). Et saadant Exempel paa Strenghed skyldte Kongen sin Værdighed, sin Thrones Majestæt, Nationens Hæder og Folkets Sikker-

*) Au reste l'humanité naturelle à tout coeur honnête et sensible m'engage à m'intéresser près de Votre Majesté et à l'exhorter à préférer les conseils de la douceur à ceux de la sévérité et de la rigueur vis à vis des malheureux, qui ont encouru sa disgrâce, quelque juste qu'elle puisse être. Catharina den Andens Brev til Christian den Syvende af 22de Marts 1772, efter Afskriften i Geheimearkivet.

**) L'atrocité de leur crime demandoit une telle punition, et tout adoucissement dans un cas pareil auroit été une injustice. Ostens Depesche af 28de April 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv.

hed og Lykke, for hvilket det er af Vigtighed, at Forbrydelser af denne Art blive straffede efter Lovene. Det var nødvendigt at revse og straffe Misbrugene af den Favoritisme, der har bragt Monarkiet nær til Afgrunden, og som vilde have tilintetgjort det, dersom man ikke havde anvendt det eneste Redningsmiddel, der var os levnet, for at opreise det og forebygge dets fuldstændige Fald. Det maa haabes, at de Ærgjerrige nu vilde betænke sig to Gange, inden de vilde foretage det, som disse have foretaget. En saa forstandig Souverain som Keiserinden af Rusland og et saa oplyst Ministerium som hendes vilde indsee Nødvendigheden og følgelig Retfærdigheden i vor Fremfærd. Hadet hos Publikum var saa stærkt og saa uforsonligt mod disse Ulykkelige, at deres Benaadning utvivlsomt vilde have foranlediget et Oprør. Et løst Rygte om en Formildelse i deres Straf, som var kommet i Omløb, fremkaldte allerede Knurren og Opløb, som Klogskab bød at dæmpe og forebygge*). Løvrigt har jeg ikke været deres Dommer, og jeg har ikke paa nogen Maade grebet ind i deres Proces, men dersom jeg havde været det, vilde jeg ikke have dømt anderledes. Ogsaa De vilde have gjort det Samme, og overhoved enhver Mand, der elsker sin Ære, sit Fædreland, sin Religion og Dyden».

At der virkelig ved enhver Formildelse i Straffen, skulde have været megen Fare, tør vel betvivles, og da den første Efterretning om Struensees og Brandts Henrettelse ved Skibe fra Øresund naaede Petersborg, vakte den ogsaa stor Opsigt her, hvor Mange stode i den Tro, at man vilde have

*) Un bruit sourd qui s'étoit repandu d'un adoucissement dans leur supplice causoit déjà des murmures et des attroupemens, que la prudence demandoit de dissiper et de prévenir. Ostens Depesche af 28de April 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv.

ladet dem beholde Livet*). Osten fik vel den Tilfredsstillelse, at Grev Panin, den russiske Udenrigsminister, fandt Henrettelserne nødvendige, om han endog fremdeles misbilligede den Maade, hvorpaa Dødsdommene havde været affattede, men Catharina den Anden forandrede selv ikke sin Stemning. Efter at Steilerne paa Vester-Fællede allerede i længere Tid bare de uhyggelige Minder fra den 28de April, og efter at engelske Skibe havde ført Caroline Mathilde bort fra Sjællands Kyster, skrev Catharina den Anden den 8de Juli 1772 et Brev til Christian den Syvende som Svar paa en Skrivelse, hvori man havde ladet ham i sit eget Navn give hende Underretning om sin Skilsmisse fra Dronningen. Keiserinden yttrede sin Tilfredshed med, at det ved denne Skilsmisse dog ikke var kommet til et Brud mellem Danmark og Storbritannien, hun havde ogsaa selv med Glæde bidraget sit til Forsoningen, men endnu her har Catharina heller ikke villet lægge Skjul paa, «at hun af mange Grunde havde ønsket, at Kongens Maadehold og Menneskelighed, ved Dommen over Statsforbryderne, havde seiret over Lovens Strenghed og bogstavelige Efterlevelse»**).

*) Elle (la nouvelle) à fait beaucoup de sensation ici, ou bien du monde croyoit qu'on leur avoit laissé la vie. Apostille til Dreyers Beretning af 16de Mai 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv.

**) Quoique en même tems Je ne puisse point Lui dissimuler que j'avois souhaité par bien des considérations, que dans le jugement des criminels d'état Sa moderation et Son humanité eussent prévalu sur la rigueur et l'observation stricte de la loi. Catharina den Andens Brev til Christian den Syvende af 8de Juli 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv. Jeg maa takke Professor Holm for at have meddeelt mig dette Brev tillige med Dreyers første Vidnesbyrd om Keiserindens Stemning og Ostens Svar. Afskriften af Catharinas tidligere Brev om Skaansel fandt jeg i Geheimearkivet mellem de Sager, der ere blevne afgivne dertil fra Udenrigsministeriet, og i dette Arkiv Ostens mærkelige Skrivelse fra Henrettelsesdagen. De samtidige Skrivel-

VIII.

Den 17de Januar 1772 saa man den kongelige Vogn kjøre ind paa Kronborg, der medbragte den unge Dronning Caroline Mathilde; med hende kom en af hendes Hofdamer, den treogtyveaarige Frøken Frederikke Louise Møsting, der var bleven vakt om Morgenens og befalet at følge Dronningen, ved hvis Side hun, stærkt rystet ved denne pludselige Forandring, havde taget Plads*); lige over for Dron-

ser fra det danske Gesandtskab i London, hvormed Udenrigsministeriets Arkiv ogsaa har gjort mig bekendt, vise tydelig, at Storbritanniens og Ruslands dengang nøie forbundne Magter ogsaa have haft Forbindelse med Hensyn til Januarkatastrophen i Danmark, og for saa vidt kunde det ligge nær at antage, at det har været fra engelsk Side, at man i Rusland har været sat i Bevægelse til at gjøre Forbøn for de den 17de Januar Styrtede; til den engelske Ambassadeur i Petersborg, Lord Charles Cathcart — Faderen til Lord William Shaw Cathcart, til hvem Kjøbenhavn senere maatte overgive sig — kan det Hverv tænkes betroet gjennem det russiske Hof at virke for Skaansel for dem, for hvem man ikke fandt det passende, at der fra engelsk Side ligefrem gjordes Skridt. Herimod tale imidlertid de danske Gesandtskabsberetninger fra London, for saa vidt disse udtrykkeligen kun tillægge de britiske Ministre Omsorg for Caroline Mathilde alene. Den danske Gesandt skriver under 13de Marts 1772 fra London til Osten: *«Je dois au reste rendre cette justice aux Ministres, que toutes leurs inquiétudes sont pour la Reine et pour l'éclat qui pourroit rejaillir sur Sa Majesté Britannique et la nation... Ils abandonnent tout le reste de cette affaire à son cours naturel et ne prononcent qu'avec mépris ou indifférence les noms de certaines autres personnes»*.

- *) Frøken Frederikke Louise Møsting, en Datter af Geheimeraad og Amtmand paa Møen, Fred. Christ. Møsting, blev senere Hofdame hos Kronprindsesse Marie Sophie Frederikke og døde i Aaret 1810 som Stiftsdame i Vallø. I Stedet for hende nævner Brasch (Vemmetoftes Historie III, 125, 263) vistnok mindre rigtig den tre Aar yngre Søster, Frøken Sophie Charlotte Møsting, som den, der fulgte Dronningen til Kronborg og derefter paa Søreisen til Hannover. Denne yngre Søster blev derimod senere af Enkedronningen ansat som Hofdame hos Prindsesse Louise Augusta.

ningen sad en Goldamme med den lille Prindsesse Louise Augusta, som Dronningen selv havde givet Die, og som man tilsidst havde maattet lade følge med, for at bevæge Dronningen til at tage bort; endelig havde ogsaa Major ved det sjællandske Dragonregiment Joachim Melchior Holten Castenskiold taget Plads i Vognen, medens den ham medgivne Kommando af Dragoner, under en Lieutenant og en Vagtmester, med dragne Sabler dannede Eskorten*). I Kjøbenhavn havde man ladet Dronningen tage Veien fra Christiansborg over Stormbroen og Stormgaden, og derefter langs ad Volden til Nørreport**); da man var kommen ud fra Kjøbenhavn og havde den snart saa bevægede Stad liggende bag ved sig, fulgtes Veien over Hørsholm, den samme, ad hvilken Dronningen endnu i Slutningen af det forrige Aar, ofte var taget ind til Forestillingerne paa Hoftheatret. Den hele Vei mellem Christiansborg og Kronborg medtog kun lidet over tre Timer, thi Klokken havde været mellem 8 og 9, da Dronningen om Morgenens var bleven ført ned til Vognen i Løngangsporten

*) Lieutenant Becks Beretning, dateret Kjøbenhavn den 17de Januar 1772, i Historisk Tidsskrift. Tredie Række. VI, 99. Lieutenant Normanns Brev, dateret Kjøbenhavn den 18de Januar 1772, i Slesvigske Provindsialefterretninger. Ny Række IV, 337. Baade »Autentische Aufklärung« (S. 172) og Roman (Mémoires historiques inédites p. 33) angive to Vogne, og dette findes efter dem senere ofte gjengivet, men de feile i det Mindste forsaavidt, at de ikke give Hofdamen og Goldammen med Prindsessen Plads i Dronningens Vogn, men i Stedet for lade tvende Officerer stige ind i denne. Da iøvrigt en af Christian den Syvendes Ordre fra Morgenstunden bestemte, at ogsaa Kammerjomfru Ahrensbach skulde tage til Kronborg (Historisk Tidsskrift. Tredie Række. VI, 500), er det vel muligt, at en anden Vogn senere kan have fulgt Dronningens derhen.

**) Efter Gudes Optegnelser.

ved Høibro*), og Tiden angives kun at have været lidet over Klokken 12 Middag, da de sjællandske Dragoner, der havde dannet Eskorten, rede ind i Helsingør. De fik efter Ankomsten hertil «paa Grund af det hurtige Ridt» extra Forpleining, men en Deel af dem synes dog ikke at have formaaet at følge med i denne Hurtighed, idet den ovenfor oftere paa-beraabte Officeer ved det falsterske Infanteriregiment har bemærket, at da Toget satte sig i Bevægelse fra Christiansborg, saa man en Vagtmester med sex Dragoner ride foran Dronningens Vogn, og en Lieutenant med fire og tyve følge efter den**), hvorimod en Attest af Helsingørs Magistrat fra den 18de Januar kun anfører et Antal af atten Dragoner, under en Lieutenant og en Vagtmester, som den Kommando, der Dagen i Forveien var ankommen til Byen og af den havde modtaget Forpleining***). Disse sjællandske Dragoner forlode igjen Byen paa den samme Dag, da de vare komne, men det holsteenske Infanteriregiment, der laa i Garnison i Helsingør, blev nu indkvarteret paa Kronborg til Forstærkning af sammes svage Besætning, og den 21de Januar ankom en ny Afdeling af tredsindstyve Dragoner og et mindre Detachement af Artillerister for under Dronningens Ophold paa Kronborg at indkvarteres i Byen. To Dage i Forveien havde Slotsforvalteren paa Kronborg, Generalkrigskommissær

*) Ifølge Suhms haandskrevne Efterretninger og Gudes Optegnelser.

**) Lieutenant Normanns Brev i Slesvigske Provindsialefterretninger. Ny Række. IV, 337.

***) V. Lassen Indbydelsesskrift til de offentlige Examina i Helsingørs høiere Realskole i Juli 1870. Helsingør. 1870. S. 33. Om Veiens Slethed kan henvises til Lassens Indbydelsesskrift i Juli 1868. S. 64. Nathaniel Wraxall (A Tour through some of the northern parts of Europe. p. 12) anfører, at han den 19de April 1774 i en firspændt Vogn brugte fem Timer til Veien mellem Helsingør og Hovedstaden, «which in this country is driving at a great rate».

Vincent Otto Bartholin tilskrevet Magistraten i Helsingør, at Kommandanten paa Kronborg — Generallieutenant Andreas Hauch — og han selv ved en Stafet havde modtaget Ordre til at anskaffe Alt, hvad der behøvedes til «Suitens» Modtagelse og Huusholdning, og derfor anmodede Magistraten om dens Bistand, hvilken Magistraten ogsaa lovede «neiagtigen og med al mulig Vigilance» at skulle yde*). Suiten eller de nye Personer af Dronningens Hofstat, der nu ogsaa sendtes til Kronborg, vare Overhofmesteren, Grev Christian Friederich Holstein til Lethrabort, Kammerjunker Carl Adolph Raben og Hofdamerne Frøken Margaretha Wilhelmine Schmettau og Frøken Sophie Magdalene Sperling, foruden nogle andre Personer i ringere Stillinger**).

Caroline Mathilde havde under sit Ophold paa Kronborg faaet Bolig i den lavere Række af Slottets Værelser. Hun blev her strengt bevogtet og det var, med Undtagelse af hendes befalede Omgivelser, længe ikke Nogen tilladt at komme i Berøring med hende. En af hendes Venner i England omtaler dengang hendes Stilling paa Kronborg som «den sørgeligste og uheldigste, idet hun her var indespærret, uden Støtte, uden Ven, uden Raad, uden Midler til at retfærdiggjøre sig» ***); det kunde være tilføjet, til at

*) Lassen, Indbydelsesskrift i Juli 1870. S. 33.

**) Grev C.F. Holstein var født i Aaret 1735; han blev i Aaret 1783 Ridder af Elephanten og døde i Aaret 1799. Kammerjunker Raben, født i Aaret 1744, blev inden sin Død i Aaret 1784 Kammerherre, Geheimeraad, Ridder (Storkors) af Dannebrog, Overhofmester paa Sorø og Amtmand; han eiede Næsbyholm og Bavelse. De nævnte Hofdamer hos Dronning Caroline Mathilde bleve senere Hofdamer hos Enkedronningen og døde som Stiftsdamer i Vallø (i Aarene 1808 og 1814); Frøken Schmettau havde ogsaa været ansat som Hofdame hos Arveprindsesse Sophie Frederikke.

***) Lord Suffolks Ord, anførte i en Beretning af 20de Marts 1772 fra det danske Gesandtskab i London, i Udenrigsministeriets Arkiv.

fuldstændiggjøre Skildringen, at hun nu ogsaa saa sig ude af Stand til at gjøre det Mindste for dem, der havde staaet hende nær, og paa hvis Skjæbne hun dog bestandig kun kunde tænke med Bekymring og Skræk. Lige over for Omgivelser, hvorfra man forsætlig havde søgt at udelukke dem, hvorfor hun især havde havt Hengivenhed*), viste hun sig gjerne taus og indesluttet; den 9de Februar melder Kommandanten paa Kronborg i sit gammeldags Sprog: «og er det sandelig at undre sig ofver, naar man seer den Contenance her holdes, mens det som derhos er det sellfsomste er den Eenlighed, her søges, thi ingen af Frøknerne taales bestandig om hende; mens naar hun een eller to Gange om Dagen taler med den Ene eller Anden, er alting forbi, og saa amuserer hun sig med Barnet eller med Læsning»**). Det var den 9de

*) I Geheimeraadinde Linstovs Brev til Priorinden i Vemmetofte af 18de Januar 1772 omtales det, hvorledes man dengang var i Færd med at «bestille» Frøkener til Kronborg, men ikke vilde have «Trolle» derhen; dette var netop Tilfældet, fordi denne Hofdame, den een og tyveaarige Frøken Charlotte Amalie Trolle, en Datter af Kammerherre og Oberst Herluf Trolle til Kiersgaard, havde været den af Caroline Mathildes Hofdamer, som var Dronningen kjærest (Mademoiselle Trolle, celle des filles d'honneur, que la reine aimait le plus. Reverdil. p. 332). Reverdil fandt hos hende oprigtig Hengivenhed for Dronningen, og Brasch (Vemmetoftes Historie. III, 126) har senere bemærket, at «en Nulevende, der har bevaret Erindringen om hende fra sin Ungdom i Roskilde, skilddrer hende ogsaa som en meget værdig Dame i sin Alderdom»; denne «Nulevende» var den nu afdøde Geheimeraad Treschow.

**) Generallieutenant Hauchs Skrivelse af 9de Februar 1772, i Geheimearkivet. I en følgende Skrivelse af 13de Februar 1772 melder Hauch, at Dronningen nylig havde læst «Histoire du Vicomte de Turenne» og nu var i Færd med at læse «Polybe avec les Commentaires militaires de Toland», «som jeg vil haabe holder hende noget længere op, thi ellers faaer hun snart en Ende paa min militairiske Bibliotheque». I sine officielle Indberetninger røber Hauch selv ikke den Deeltagelse for Dronningen, som

Marts, at hun saa Grev Thott, Geheimeraad Schach-Ratlau, Baron Juul-Vind og Generalprokureur, Konferentsraad Stampe fremtræde, for at tage imod hendes Forklaring*), og efter at den overordentlige, store Ret, der den 16de Marts i Kjøbenhavn traadte sammen i det kongelige Rentekammers Sal, den 6te April havde afsagt Skilsmisdommen, blev denne den 8de April paa Kronborg forkyndt Dronningen, i General-lieutenant Hauchs Overværelse, af Justitiarius i Hof- og Stads-Retten, Etatsraad Frederik Horn. Fra dette Tidspunkt haves en Rapport, afgivet af den nu til «Sekond-Kaptain» avancerede Officeer Jørgen Friderich Tileman v. Schenck, der under Castenskiold havde befalet den Trop af Dragoner, som førte Dronningen til Kronborg, og der senere synes at være bleven ansat hos Kommandanten paa Kronborg, for at gaae denne til Haande**). Ifølge denne Rapport havde Dronningen sagt,

hans Familie synes at have havt; naar Schønnings Dagbøger bemærke, at man havde været meget streng mod Dronningen under Fangenskabet, fremhæves særlig, at «Hauch havde iagttaget mange ceremonieuse Forsigtighedsregler derved».

- *) Schønnings Dagbøger have under 20de April 1772 disse Ord: «Af den Commission, som var sendt til Kronborg, for at forhøre hende, eller tage imod hendes Udsigende, sagde man Schack-Rathlou havde opført sig meget lumsk imod hende, som den største juridiske Intrigant, for at faae hende til at sige, hvad han vilde, og dertil benyttet sig paa en nedrig Maade af den Godhed, han troede hun endnu havde for Struensee». Dette er dog ikke det Samme som den vistnok utroværdige Fremstilling i «Autentische Aufklärungen». S. 222—228, men stemmer med Landgrev Carls senere Fortælling, i *Mémoires de Charles, Prince de Hesse*. p. 62.
- **) Slesvigeren J. F. T. v. Schenck var, efter tidligere at have været ansat ved det oldenborgske Kyradseeregiment, bleven forflyttet til det sjællandske Dragonregiment; han fik den 17de Januar 1772 Second-Kaptains Karakter, og blev den 18de Juni 1772 udnævnt til virkelig Second-Kaptain ved Regimentet (Staatsverzeichniss aller bey des allerdurchlautigsten, groszmächtigsten Königs und Herrn Christian des Siebenten, König zu Dänemark, Norwegen etc. höchstpreislichem Land- Krieges-Etat befindlichen

at hun havde kun underskrevet, for at frelse Struensees og Brandts Liv; hun var ogsaa «bleven meget bevæget og bestyrtet ved at høre Skilsmisdommen, havde neppe holdt Taarerne tilbage og havde kun bedet om Tilladelse til at tale med Kongen eller at skrive til ham; Dronningens Hensigt med at skrive havde hun sagt blot at være at bede for Greverne Struensees og Brandts Liv». Schenck tilføjede blandt Andet, at Generallieutenant Hauch havde yttret, at Dronningen efter hans Mening vilde taale al Modgang, naar Grev Struensee blev i Live, og at hun troede, at Alt endnu kunde blive godt, naar hun engang kunde tale med Kongen*). Herom udbad Generallieutenant Hauch sig Forholdsordre, skjønt Svaret ikke kunde være tvivlsomt; Dronningens Bortførelse til Kronborg var fra Begyndelsen kun bleven iværksat efter den faste Beslutning om derved at afskjære enhver Meddelelse fra hende til Kongen.

Udenfor Kronborg, fjernt fra de Mure, bag hvilke Dronningen holdtes indesluttet, havde hendes Stilling imidlertid allerede længe, inden hun selv endnu kunde vide det, været Gjenstand for Deeltagelse, og havde sat denne i virksom Bevægelse. Fra dansk Side vilde man gjerne gjøre gjældende, at Spørgsmaalet om Dronningens fremtidige Skjæbne ikke havde nogen international, eller som man dengang sagde, nogen national Karakter, men den britiske Regjering indtog snart det modsatte Standpunkt, den blev i Foraaret 1772 utrættelig i at gjentage, at der ved Bestemmelserne angaaende Dronningen ogsaa maatte tages

hohen und andern Officiren. Altona. 1773. S. 19). Den 16de April 1777 blev han udnævnt til en af Kongens Generaladjutanter, fra hvilken Tjeneste han den 1ste October 1780 afgik med Rang af Oberstlieutenant.

*) Efter Udtoget af Schencks Rapport i den Bülowiske Samling i Sorø.

Hensyn til, at hun var «Hans britiske Majestæts Søster og en Englands Datter». Med en tilsvarende Paastand var hendes Broders Minister i Kjøbenhavn her allerede fremkommen, da hun blev ført til Kronborg.

Den britiske Regjering var siden Somren 1771 ved Hoffet i Kjøbenhavn repræsenteret af Skotlænderen Robert Murray Keith, tilhørende den Green af Slægten Keith, der nævnes efter Craig i Kincardine Shire. Hans Fader Robert Keith, hvis Hustru, Margaret Cunningham, ogsaa tilhørte en skotsk Slægt, havde som britisk Minister i Wien og Petersborg været Sønnens Forgjænger paa den diplomatiske Bane; af hans Sødskende blev Broderen Admiral Sir Basil Keith, der havde vundet et anseet Navn i den britiske Marine, i Aaret 1773 Gouvernør paa Jamaica, hvor han døde i Aaret 1777, og Søsteren Anna Murray Keith, der døde i Aaret 1818, en fortrolig Veninde af Walter Scott, som har taget hende til Forbillede ved Skildringen af den Karakter, der i «Chronicles of the Canongate» nævnes som Bethune Bauliol. Slægten Keith tæller baade i Skotlands Historie og i fremmede Landes Tjeneste et stort Antal bekjendte Krigere, og ogsaa Robert Murray Keith havde vundet Laurbær i Krigen, inden han kaldtes til at betræde en anden Bane. Han havde først tjent i de saakaldte «Scotch-Dutch», eller i den skotske Brigade, der var i Nederlandenes Tjeneste, indtil den blev reduceret og opløst, men efter at den ældre Pitt, senere Lord Chatham, havde fattet den dristige Tanke at søge Støtte for Huset Hannover blandt de samme skotske Høilændere, der tidligere netop havde været de meest frygtede Bærere af Stuarternes Sag, finder man ham som Fører af et af disse høilandske Regimenter eller «Keiths Highlanders» blandt de britiske Hjælpetropper paa Fastlandet. I Syvaarskrigen, hvor hans Fætter James Keith som Felt-

marskalk i preussisk Tjeneste faldt i Slaget ved Hochkirchen, kjæmpede Keiths Høilændere med de andre britiske Regimenter som Preussernes Allierede mod Franskmændene; Prinds Ferdinand af Brunswig, Enkedronning Juliane Maries Broder, under hvis Overbefaling ogsaa de britiske Hjælpetropper vare stillede, priste gjentagende Gange især Høilændernes Tapperhed og udmærkede særdeles Oberst Keith. Da Freden kom og de høilandske Regimenter opløstes, blev Oberst Keith først ansat som britisk Minister ved Hoffet i Dresden, og herfra var han efter et Par Aars Ophold i Aaret 1771 bleven sendt til Kjøbenhavn for i Stedet for Sir Robert Gunning at repræsentere Kong Georg den Tredie hos dennes kongelige Svoger. Han havde større Sprogkundskaber end hans Landsmænd i Almindelighed, men det Navn, han medbragte, grundede sig dog vistnok mindre paa nogen særegen diplomatisk Dygtighed, end paa hans Karakter; en af hans Samtidige har bemærket, at Ingen som Keith kunde minde om Montroses ridderlige Karakter, saaledes som denne findes skildret hos Hume.

For en saadan Karakter kunde der, hvad hans Souverain mulig havde forudseet, ogsaa være Brug under den stormfulde Tid, hvori Keiths Ophold i Danmark falder. Ved Keiths Ankomst til Kjøbenhavn, havde Byen selv tiltalt ham, men Forholdene, hvoraf han saa sig omgivet, vare ham snart utaalelige. Det var ikke blevet lettere for ham end de andre fremmede Ministre at faae private Audientser, han kunde med de andre Diplomater tilbringe en Times Tid om Ugen ved Hoffet, men ogsaa han havde i de fem første Maaneder af sit Ophold i Danmark neppe fundet Leilighed til at vexle ti Ord med hans Souverains Søster, og over Struensee, hvem han fra Begyndelsen tilskriver den Beslutning at hindre hans Tilnærmelse til de allerhøieste Personer,

var hans Dom ikke bleven mindre streng, end dennes danske Fjenders, maaskee stundom altfor streng. Men om der ogsaa i hans Domme om «Medico-Ministeren» eller «denne Paddehat af en Minister» kan have været noget af Tidens aristokratiske Stemninger, der saae ned paa den Borgerlig-fødte, og hvorfra selv Preussens «store» Frederik ikke formaaede at frigjøre sig*), var det dog ikke fra noget politisk Standpunkt, at Keith, naar han for sin Slægt i Skotland udtalte sig om sit eget neutrale Forhold til den eneraadige Minister, i Efteraaret 1771 ogsaa tilføier: «Der ere nogle Omstændigheder i hans Stilling, ikke som en Minister, men som en Mand, der, jeg tilstaaer det, af og til vække min Uvillie, men jeg har en rigelig Hævn i den Ængstlighed, den Mistanke og de Skrækkedilleder, der øiensynlig og uafsladelig tynge paa hans Sjæl**). Nogle Uger senere, da han atter

*) Det karakteriserer Tiden, at ogsaa Kong Frederik den Anden af Preussen udtalte: «La familiarité, que ce médecin eut à la cour, lui fit gagner imperceptiblement plus d'ascendant sur l'esprit de la reine, qu'il n'était convenable à un homme de cette extraction». Disse Ord ere tagne af Kongens «Mémoires depuis la paix de Hubertsbourg, 1763, jusqu' à la fin de la partage de Pologne, 1775» (Oeuvres de Frédéric le Grand. Berlin. 1846—1856. VI, 50), hvori han ogsaa dvæler ved Januarkatastrophen i Danmark. Det kan fortjene at tilføies, at Frederik den Andens Svigerinde, Enkedronning Juliane Marie allerede Dagen efter Januarkatastrophen, den 18de Januar, tilskrev ham om den nye Stilling, hun nu havde indtaget, og at denne Henvendelse blev saa imødekommende besvaret, at den nye Regjering i Danmark gjorde Regning paa preussisk Hjælp, hvis det skulde komme til et aabenbart Brud med England. Horace Walpole meente dengang ogsaa, hvis Bruddet ei blev undgaaet, at «a Prussian army would sail by land to Hannover, without waiting for a wind» (Letters of Horace Walpole, Earl of Oxford, to Sir Horace Mann. London. 1843. II, 207).

**) Keiths Skrivelse af 30te Oktober 1771, i Memoirs and Correspondence af Sir Robert Murray Keith. I, 228.

karakteriserede den diktatoriske Minister og igjen anfører baade Fortrin og Feil, fremhæver han tydeligere blandt de mørke Sider især «den Utaknemlighed, hvormed han, ved sin hovmodige og bydende Adfærd, behandler Hende, som med uovervindelig Bestandighed vedbliver at overøse ham med Velgjerninger*)».

Den «Storm», som ogsaa Keith havde forudseet, udeblev ikke, skjønt den, da den frembrød den 17de Januar, kom fra en anden Side, end han havde ventet, og med andre Virkninger. Den nedslog Dronningens Omgivelser, men Dronningen blev ikke, som han havde ventet, frigjort ved Stormen, den styrtede ogsaa hende. Katastrophen den 17de Januar forandrede imidlertid ikke hans Dom om de tidligere Magthavere**), men den kaldte ham ufortøvet lige over for de nye til en Optræden for Dronningen, hvortil han baade troede at kunne finde Opfordring i sine Instruktioner, og hans egen Følelse tilskyndede. Fra den Dag, da Caroline Mathilde var bleven ført bort fra Kjøbenhavn, gjorde den britiske Minister her gjældende, at Dronningens endelige Skjæbne ikke skulde bestemmes af den danske Regjering alene, men kun i Forening med den Souverain, som han repræsenterede, og om Aftenen paa den samme Dag sendte han sin Sekretær Ernst til London for at give Beretning om den Stilling, han havde troet at burde indtage,

*) Keiths Beretning af 18de November 1771, i Fr. v. Raumers Beiträge zur neueren Geschichte aus dem britischen und französischen Reichsarchive. Leipzig 1836—39. III, 188.

**) I et Brev til Faderen, dateret den 9de Februar 1772, skriver han om Struensee og Brandt: «Never, never was blind ambition and presumptuous infatuation carried farther than by these men, and their fate, though shocking, is by no means surprising». Memoirs and Correspondence of Sir Robert Murray Keith. I, 253.

og for mundtlig at oplyse, hvad Tiden ei tillod udførlig at skrive.

Dagen efter, den 18de Januar, ilede ogsaa den danske Koureer Jacob Holberg, den første af de fem «Kabinets-Kou-rerer» *), fra Kjøbenhavn, for til Kong Georg den Tredie og til Enkeprindsessen af Wales at overbringe et Par Breve, hvori Christian den Syvende i al Korthed gav dem Underretning om, at han havde fundet sig nødsaget til at fjerne sin Dronning — Kongens Søster, Prindsessens Datter — fra sit Hof, og hertil føiede et Tilsagn om, at hun dog skulde blive behandlet med alle de Hensyn, der skyldtes hendes Fødsel **). Skjønt Keiths Sekretær havde forladt Kjøbenhavn fjorten Timer tidligere, lykkedes det den danske Koureer at

*) Königlich dänischer Hof- und Staatscalender für das 1772 Jahr Christi. Altona. S. 34.

**) Til Georg den Tredie skreves: «Monsieur mon Frère, Les raisons les plus graves et les plus importantes au bonheur de ma personne et de mes états m'ayant mis dans la nécessité triste, mais absolue, d'éloigner de ma cour et de ma personne la Reine mon Epouse, Soeur de Votre Majesté, Je n'ai pas voulu perdre un moment pour lui faire part de cette démarche, en l'assurant que cela n'alterera d'aucune manière l'amitié et la bonne intelligence, qui a subsisté si heureusement entre nos maisons royales, si étroitement liées par les liens du sang et par l'intérêt commun de nos couronnes. Quelque juste que soit mon mécontentement de la Reine mon Epouse, Elle sera cependant traitée avec tous les égards dus à Sa naissance». I den tilsvarende Henvendelse til Enkeprindsessen af Wales: «Madame ma Soeur et Belle Mère, La conduite de la Reine, mon Epouse, Fille de Votre Altesse Royale, m'ayant mis dans la triste nécessité de l'éloigner de ma cour et de ma personne, je ne saurai me dispenser d'en informer Votre Altesse Royale en la priant d'être perenadée, qu'il n'a pas été dans mon pouvoir de faire autrement, et que la Reine, quoiqu' éloignée de moi, sera traitée avec tous les égards dus à sa naissance». Af begge Brevene, der ere daterede Christiansborg den 17de Januar 1772, findes en her fulgt Afskrift i den Bülowiske Samling i Sorø.

vinde Forspring for ham, men Forskjellen udjævnedes, da Modvind i otte og tredive Timer hindrede Paketskibet i Helvoetssluis fra at løbe ud, og begge Sendebud naaede samtidig først London om Morgenen den 29de Januar.

Den danske Minister i England, Friherre Diede von Fürstenstein, en Diplomat af den ældre Bernstorffs Skole, var dengang ikke i London, men havde med Regjeringens Tilladelse forladt sin Post for at reise til Tydskland og der at holde Bryllup*). I hans Fraværelse besørgedes Forretningerne af Legationssekretæren Friderich von Hanneken, der i over tyve Aar havde været ansat ved Legationen i England og var meget fortrolig med de engelske Forhold. I en Skrivelse til Grev Osten giver han denne Beretning om den Vei, ad hvilken han, i Övereenstemmelse med Ostens Önske, den 29de Januar strax havde vidst at faae de ham overdragne Breve afgivne i Paladset St. James:

«Saasnart jeg havde løst Seglet fra Deres Excellences Depesche af den 18de, begav jeg mig, saa naturligt som muligt, og uden at blive lagt Mærke til, som om jeg gjorde mig en Fodtour i Parken, til Dronningens Palais, for at finde Demoiselle Schwellenberg, Dronningens afgjorte Favoritinde, som nyder den Begunstigelse til enhver Tid at kunne gaae ud og ind hos Majestæterne, og betroede til hendes Omsorg begge Kongens Breve, baade det til Hans britiske Majestæt og det til Prindsessen af Wales, under Foregivende af, at da jeg troede, at de blot indeholdt rene Familiesager, og ikke Statssager, fandt jeg det mere passende at lade dem gaae igjennem hendes Hænder, end gjennem Ministrenes,

*) Han blev en Uge førend Katastrophen af 17de Januar, den 10de Januar 1772, gift med den unge Grevinde Ursula Margrethe Constantia Louise Callenberg, hvis Fader var saxisk Geheimeraad.

der desuden maaskee ikke engang i dette Øieblik vare i Byen. Jeg erfarede snart af hende, at Kongen tillige med Prindsen af Wales endnu var til Hest i Ridehuset, der støder op til Palaïet. Hans Majestæt foretrækker meget ofte dette i de Morgener, hvor Veiret ei er gunstigt for Ride-toure i det Frie. Efter at have snakket et Kvarteerstid med hende om ligegyldige Ting, om Friherre Diedes Reiser, om hans Planer om at gifte sig eller ikke at gifte sig, om Grev Bothmar o. s. v., reiste hun sig og bragte Brevene til Hennes Majestæt, der beholdt dem liggende paa sit Bord til Kongens Tilbagekomst fra Ridehuset. Det gjaldt mig kun om at blive ret sikker herpaa ved den tilbagevendende Dø-moiselle, for saa at forkorte al yderligere Konversation og at anbefale mig.

Jeg havde allerede været to Timer hjemme igjen, da jeg af en Person, som kom tilbage fra St. James, erfarede, at den sædvanlige Morgenopvartning hos Kongen om Onsdagen i Dag ikke havde fundet Sted, at man sagde, at Kongen var meget bedrøvet, og at Nogle tilføiede, at daarligere Nyheder fra Danmark vare Skyld deri. Denne tjenstfærdige Overbringer af uanmodede Nyheder skaffede jeg mig fra Halsen saa hurtig, som jeg kun paa en høflig Maade kunde, idet jeg anstillede mig forundret og tillige nysgjerrig efter at vide, hvad det kunde være for Nyheder; Klokken var vel dengang halv Eet. Kort efter kom en fremmed Minister til mig, som var bedre underrettet, men dog ikke ret bekjendt med mange Enkeltheder. Den engelske Kou-reer har havt en Tjener med sig, og det er høist sandsynligt, at denne kjender andre, der tjene hos de fremmede Ministre, har snakket af Skole, hvorved der iøvrigt dog denne Gang ikke er Meget tabt, da Nyheden alligevel ikke kunde hemmeligholdes i mange Timer, saameget mindre,

som den ikke var fuldkomment uforudseet her*), To Timer senere, da jeg endnu sad til Bords, sendte Hendes kongelige Høihed, Prindsesse Amalia, der kun boer fyrgetyve Skridt fra Friherre Diede**), Bud til mig og lod mig sige, at flere Herrer fra Hoffet havde været hos Hende — de vare der endnu, i det mindste flere af dem, saa vidt jeg veed —, for at underrette Hende om, at Hans britiske Majestæt var i Fortvivelse over en fra Kjøbenhavn kommen Efterretning. Hun vidste ogsaa, at jeg havde faaet en Koureer, og bad mig blot med to Linier, som hun lovede strax at kaste i Ilden, at lade hende vide, hvad der var paa Færde. Af Agtelse for min Herres Tante***) skrev jeg hende, at jeg

*) D'autant moins, qu'elle n'étoit pas absolument imprevue ici. Hannekens Skrivelse til Osten af 31te Januar 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv. Det har større Betydning, at ogsaa Horace Walpole nogle Dage senere, i et Brev af 3die Februar 1772, skriver saaledes om den danske Dronning og den danske Kabinetminister: «It is certain that fame has been busy with their amours these two years», hvortil han dog strax føier: «yet, at I look on revolutions as I do on private quarrels, in which both sides are generally in the wrong, I do not doubt but that it will come out that Her Majesty's gallantry has been amply balanced by ambition and treachery». Letters of Sir Horace Walpole to Sir Horace Mann. II, 193.

**) Det danske Gesandtskabs Hotel var dengang i Harley Street.

***) Prindsesse Amalie Sophie Eleonore, Kong Georg den Andens Datter, var en Søster til Dronning Louise, Christian den Syvendes Moder, og til den i Aaret 1751 afdøde Prinds Frederik Ludvig af Wales, Faderen til Kong Georg den Tredie og til Dronning Caroline Mathilde. Prindsesse Amalie havde, da hendes Neveu, Kong Christian den Syvende besøgte England, til Ære for ham den 19de August 1768 givet et stort Festbal paa hendes udenfor London liggende, med mange tusinde Lamper oplyste Slot Gunnersbury. Holck, Kong Christian den Syvendes Reise til fremmede Lande i Aaret 1768. Kjøbenhavn. S. 13. Olsen, Kong Christian den Syvendes udenlandske Reise i Aaret 1768. Randers. 1837. S. 33.

havde modtaget to Breve, det ene til Kongen, det andet til Hendes Kongelige Høihed, Prindsessen af Wales, uden at Kopier vare vedlagte, at jeg havde ladet dem komme til deres Adresser, og at dette var Alt, hvad jeg vidste.

Førend jeg gik til Seng, erfarede jeg endnu, at mellem Klokken tre og fire om Eftermiddagen havde hele Underhuset i nogen Tid gjort en Pause i sine Forhandlinger, hvorunder Medlemmerne havde underholdt sig indbyrdes om et besynderligt Rygte, som Nogle af dem havde medbragt — formodentlig nogle af de Personer, der havde maattet vende tilbage fra St. James ved den til Morgenopvarningen bestemte Tid; man fortalte mig, hvorpaa dette Rygte gik ud; det var omstændelig og nogenledes rigtig, i det Mindste i Hovedpunkterne».

Den samme Dag, den 29de Januar, havde imidlertid Keiths Sekretær ogsaa fuldført sit Hverv, og den samme Dags Aften blev han sendt tilbage til Kjøbenhavn, som han efter en besværlig Reise i den strengeste Aarstid, gennem Snee og Iis, endelig naaede den 12te Februar. Han bragte Oberst Keith en fuldstændig Anerkjendelse og Billigelse af den Maade, hvorpaa han havde meent strax at burde optræde til Fordeel for Dronningen, og overbragte ham flere Breve fra Georg den Tredie og Enkeprindsessen af Wales, som han skulde afgive til den danske Konge. For denne udtalte Georg den Tredie sit Haab om, at det nu saa længe bestaaende lykkelige Forhold mellem Rigerne ei maatte afbrydes, Prindsessen af Wales den Smerte, som Kongens Skrivelse havde voldt hende*). I Forening med disse Breve

*) Georg den Tredies Brev til Christian den Syvende, dateret St. James den 31te Januar 1772, og Prindsessen af Wales's Brev til Samme, dateret Carlton-House den 31te Januar 1772, begge i Geheimearkivet.

afgaves to andre, bestemte for Caroline Mathilde. Broderen lod hende vide, hvorledes den danske Konge havde tilskrevet ham, at der vilde blive viist hende alle de Hensyn, der skyldtes hendes Fødsel, og gav denne Forsikkring: «Du maa intet Øieblik tvivle om at have en varm Talsmand i mig, hvis Raad, om det var blevet fulgt, kunde have bevaret Dig for denne Ulykke» *). Moderens Hilsen lød saaledes: «Min kjære Datter, Du kan selv sige Dig, hvad en øm Moders Hjerte maa føle ved at erfare din nærværende Tilstand. Gud vise Dig den Naade at vaage over Dig og give Dig Kraft til at overvinde dine Fjender. Hvis Du har Tilladelse til at skrive, lad os da saa snart som muligt høre fra Dig. Himlen bevare Dig, som det ønskes af din hengivne Moder Augusta» **). Moderens Hilsen skulde blive hendes sidste. Enkeprindsesse Augusta havde i Aaret 1770 forladt England, for at besøge Hannover og her i Lüneborg at træffe sammen med Christian den Syvende og sin Datter, Dronningen af Danmark og Norge; hun havde under den flygtige Sammenkomst, som den ogsaa her tilstedeværende Struensee vel ogsaa havde gjort Sit til at afkorte, forgjæves søgt at advare sin Datter mod hendes nye Omgivelser Indflydelse, hvis egentlige Grund Moderen selv neppe kjendte; i Begyndelsen af Aaret 1772, da hun fra Danmark modtog

*) You can never doubt of having a warm advocate in me, whose advice if followed might have preserved you from this misfortune. Kong Georg den Tredies Brev af 29de Januar 1772, efter Afskriften i Udenrigsministeriets Arkiv.

**) Ma chère fille, Vous pouvez juger ce qu'un coeur d'une tendre mère sent de savoir votre presente situation. Dieu vous fasse la grace de veiller sur vous et vous donner la force de succomber vos ennemies. Si vous avez la permission d'écrire, donnez moi au plutôt de vos nouvelles. Le ciel vous conserve, étant Votre affectionnée mère Augusta. Prindsessen af Wales's Brev af 29de Januar 1772, efter Afskriften i Udenrigsministeriets Arkiv.

Budskabet om sit yngste Barns Ulykke, havde Enkeprindsessen allerede længe lidt af Kræft i Brystet, hendes Sygdom forværredes uafbrudt, siden hun den 29de Januar endnu havde kunnet sende Caroline Mathilde den anførte Hilsen, og Samtidige have antaget, at Enkeprindsessen af Wales's Død den 8de Februar 1772 er bleven fremskyndet ved Sorgen over Datterens Fangenskab paa Kronborg*).

Om Bestemmelsen af Dronningens Skjæbne, har Reverdil skrevet, at «Hr. von der Osten havde den Snildhed at faae Kongen af England overbeviist om, at denne Sag aldeles ikke hørte til dem, der burde forhandles gjennem Ministrene, mellem Nation og Nation, men at den var reent personlig, at hans Broder, Kongen af Danmark, skulde tilskrive ham selv egenhændigen, og at Hans britiske Majestæt skulde svare paa samme Maade**). Som det vil sees, var det virkelig ogsaa fra dansk Side lykkedes at faae Sagen bragt i et saadant Spor, man havde vidst at træde i Forbindelse med Georg den Tredie uden derved at komme i Berøring enten med hans Repræsentant i Danmark eller med hans Ministre i England. Man havde herved den Fordeel, at man ikke blot længe kunde formene Oberst Keith enhver Adgang til den fangne Dronning, og saaledes sikkre sig mod maaskee at see ham optræde som en Mellemand mellem Dronningen og Kongen, men ogsaa kunde paabe-
raabe sig hiin Forhandlingsmaade som Paaskud til længe at unddrage Keith enhver nærmere Meddelelse om Sagens

*) She could not be unapprised of her approaching fate, for she had existed upon cordials alone for ten days, from the time she had received the fatal news from Denmark, and died before she could hear again of her daughter. Horace Walpoles Brev af 12te Februar 1772, i Letters of Horace Walpole to Sir Horace Maun. II, 196.

**) Mémoires de Reverdil. p. 387.

Gang; naar han blev utaalmodig over den langvarige Hemmelighedsfuldhed, anstillede man sig kun forundret over, at han kunde være saa paatrængende for at vide Noget, som den danske Konge ikke fandt det passende at sige enten sine egne Ministre i Hjemmet, eller sin Repræsentant ved Hoffet i London. Men Keiths Klager over disse «krogede Veie» bragte snart Sagen i et andet Spor*); det varede ikke længe, inden den engelske Statssekretær for de udenrigske Anliggender, Jarlen Henry af Suffolk og Berkshire, med stor Bestemthed gjorde gjældende, at der ved denne Forhandling ikke blot var Spørgsmaal om et Familieanliggende, men at Sagen ogsaa var af national Betydning**). Da den danske Minister ved det britiske Hof, Friherre Diede von Fürstenstein, der havde faaet Befaling til over Hals og Hoved at skynde sig tilbage til sin Post, den 4de Marts igjen var kommen til London, bragte den danske Koureer ham et Par Dage derefter, den 6te Marts, en ny Skrivelse, der som et privat Brev fra Christian den Syvende skulde tilstilles Kong Georg den Tredie ad den samme Vei som det foregaaende. Ministeren var endnu syg efter sin besværlige Tilbagereise, men lod Sekretæren atter henvende sig til Dronningens Favoritinde, for at Brevet ogsaa denne Gang gjen-nem hende kunde naae frem til Kongen. Men nu var Demoiselle Schwellenberg bleven bedre belært, hun vilde ikke

*) Jvnf. Keiths Skrivelse af 14de Februar 1772, i *Memoirs and Correspondence of Sir Robert Murray Keith*. I, 256.

**) Om en Samtale med Lord Suffolk skriver den danske Minister fra London: «Je luy dis encore que j'avais vu, avec surprise, qu'on avoit pensé a faire de cette affaire une affaire nationale. Mylord repondit, que cette affaire en étoit une sans doute, qui interessoit la nation, puisque Sa Majesté la Reine étoit Soeur de Sa Majesté Britannique et Fille d'Angleterre». Diedes Beretning af 13de Marts 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv.

modtage Brevet, som Hanneken bragte hende, og det frugtede Intet, at Friherre Diede selv i denne Anledning et Par Gange tilskrev hende meget venskabelige Billetter. Ministeren fik ikke heller større Udbytte ved derefter i samme Anledning at henvende sig til Hr. Hiniiber, Kong Georgs hannoveranske Sekretær, og saa sig da tilsidst nødt til ligefrem at tilskrive Lord Suffolk, hvorledes han vel endnu befandt sig upasselig, men dog ønskede personlig i en Privataudients at kunne bringe Hans britiske Majestæt et Brev, som han til Høistsamme havde modtaget fra sin Souverain. Den engelske Statssekretær tillod sig i et Par Linier, noget ironisk, at gjøre Friherre Diede opmærksom paa, at Brevet, allerhelst da Friherren var syg, ikke kunde afgives paa noget mere passende Sted, end i Statssekretærens Hænder, og da den danske Minister lod, som om han heri kun havde fundet en privat Meningstilkjendegivelse og i sit Svar bemærkede, at hans Helbred ikke skulde kunne hindre ham i at efterkomme sin Pligt, endte Lord Suffolk med klart og godt at lade ham vide, at det var hans kongelige Herres Villie, at saavel det ommeldte Brev til ham, som alle andre til ham, hvilke Friherre Diede senere maatte faae sig tilsendt fra det danske Hof, kun skulde overleveres til ham gennem Lord Suffolks Hænder*).

Det kan ikke forundre, at de britiske Ministre snart kun

*) Dienes Beretninger af 10de Marts og 13de Marts 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv. Blandt Tillægene til den første er Lord Suffolks Skrivelse, dateret Duke Street, den 7de Marts 1772, hvori Statssekretæren lader den danske Minister vide, at "he has just received His Majestys Commands to acquaint Baron Diede, that His Majesty thinks it most proper that this and any subsequent Letter, which Baron Diede may receive from His Court, to His Majesty, should be transmitted to His Majesty, through Lord Suffolks hands..

havde seet et tomt «Spil» i den Hemmelighedsfuldhed, hvor- med man fra dansk Side havde villet give det Udseende af, at det var Kongen alene, som forhandlede med sin britiske Svoger. Denne Rolle egnede sig ikke for Christian den Syvendes daværende Tilstand. Keiths Beretninger fra Kjøbenhavn have ikke undladt at oplyse derom. Om hine franske Breve kunde det siges, at den underskrivende Haand havde været Esaus, men Røsten var Jacobs. Et af dem, dateret Christiansborg den 6te Marts 1772, hvormed Kongen over- sendte en tydsk Oversættelse af de danske Vidneforklaringer mod Dronningen og tillige Struensees Tilstaaelse for Inkvi- sitionskommissionen, begynder saaledes: «Min Hr. Broder og Svoger! Dersom det er naturligt for et ømt og ædel- modigt Hjerter at bedrøves baade over egne Ulykker og over andres, er det ikke mindre naturligt, at et retfærdigt og dydigt Hjerter søger og finder sin Trøst i sin Sags Retfær- dighed og i sin Uskyldighed lige over for andres Lidelser. Jeg har, Gud være lovet, denne Trøst i min nærværende Stilling»; et Sprog som dette passer kun lidet for den Chri- stian den Syvende, som man i Aaret 1768 havde lært at kjende i England*). Brevets Vendinger om, hvad Retfær- digheden, Religionen og Pligten krævede, eller om hvorle- des, «Religionen, der befaler os at elske vor Næste, fore- skriyer Grændser for denne Kjærlighed, som den Retfærdige ikke kan eller tør overskride», svarer derimod saaledes til

*) I et af Walpoles Breve, hvoraf flere omtale Christian den Sy- vendes Ophold i England, skriver han saaledes om Kongen eller, som han gjerne kalder ham «the little king»: «At the play of the «Provoked Wife» he clapped whenever there was a sentence against matrimony: a very civil proceeding, when his wife is an English princess». Brevet fra Strawberry Hill, den 22de Septem- ber 1768, i Letters of Horace Walpole to Sir Horace Mann. II, 3.

de lignende Vendinger, hvoraf Osten Dagen efter benyttede sig, da han i sin Skrivelse til Petersborg hævdede Dødsstraffenes Nødvendighed, at der ikke lades Tvivl om, hvem den britiske Konge egentlig havde til Korrespondent*). Det bliver da ogsaa saa meget lettere at forstaae, hvorfor den danske Udenrigsminister, da Christian den Syvende senere, den 8de April, igjen havde sat sit Navn under et nyt Brev, hvormed en Oversættelse af Skilsmisdommen skulde tilstilles Georg den Tredie, bagefter lod Kongen tilføie et Par egenhændige Linier: «Jeg har givet mine Befalinger til, at Dronningens Navn ikke skal anføres i Dommen over Struensee eller over de andre Statsforbrydere»; det skulde herved navnlig opnaaes, som Osten selv forestiller Enkedronningen, at Kongen af England maatte blive overbeviist om, at Kongen her havde kjendt, hvad han havde underskrevet, og ikke været Gjenstand for nogen Overrumpling**). At denne Hensigt blev opnaaet, at der virkelig herved i London er vakt synderlig større Forestillinger om Kongens Selvvirksomhed, er lidet rimeligt, og i Sagen selv havde man i al Fald allerede dengang i Kjøbenhavn maattet give efter. Da man fra britisk Side saa bestemt havde tilbageviist Tanken om Sagens Henviisning til fortrolig Brevvexling mellem de to Souveræner, havde Grev Osten, som han kundgjorde Keith, nu faaet Kongens Befaling til at indlade sig i konfidentielle Meddelelser med ham, og den danske Minister i London havde ligeledes maattet afgive en tilsvarende Erklæring om nu at være bleven indviet i Sagernes Stilling.

*) En Afskrift af Christian den Syvendes Brev af 8de April 1772 findes, blandt andre Steder, i den Bülowiske Samling i Sorø.

**) Pour convaincre le Roi d'Angleterre que le Roi savoit le contenu de la lettre et qu'il ne l'avoit point signée par surprise. Ostens Skrivelse til Enkedronning Juliane Marie, af 9de April 1772, efter Afskriften i den Bülowiske Samling i Sorø.

I England var det ikke blot Hoffet, der med Deeltagelse fulgte Caroline Mathildes Skjæbne, men hun var ogsaa hos det store Publikum en Gjenstand for den Interesse, hvormed det gjerne omfattede Alt, hvad der var engelsk eller paa nogen Maade berørte England. «Jeg finder», skrev Friherre Diede til Osten, kort efter sin Tilbagekomst til London, «at vore Sager her staae temmelig daarlig; vi have ved denne Leilighed baade Folket og Oppositionen og Hoffet imod os^{*)}. Man holdt længe fast ved den Tanke, at det dog ikke vilde komme til nogen egentlig Skilsmisse. Dette gjælder især om Pressen, der ved denne Leilighed som ved saa mange lignende, viste sig lidet fortrolig med de fremmede Forhold, som den omtalte^{**)}, men det gjaldt ogsaa om flere af Ministrene. Endnu den 26de Marts søgte et af Medlemmerne af Ministeriet, Jarlen af Rochford, i en Konferentse med Baron Diede, at hævde, at naar der fra dansk Side fra Begyndelsen og altid taltes om at ville tage alle Hensyn, vilde dette enten aldeles Intet sige, eller ogsaa maatte Meningen være, at man ikke vilde gjøre den yderste Ret gjældende, og som en saadan Yderlighed betegnede den engelske Minister en Skilsmisse^{***)}, I Kjøbenhavn, hvor Keith gjorde alt Muligt for at forebygge en

^{*)} Diedes Beretning af 20de Marts 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv.

^{**)} Bladet «The public Ledger» var saa sangvinsk, at det (Num. 3882) endnu efter Skilsmissen lader en Korrespondent fra Kjøbenhavn skrive: «Preparations are making in the royal palace for the reception of our most amiable Queen Caroline Mathilde, who is hourly expected from the castle of Cronenburg. It is imagined, that a reconciliation will be brought about between the two Queens by means of Sir Robert Murray Keith — — The Queen Dowager proposes to spent some few weeks in Brunswick, and prepares to set out with her son Prince Frederick for that city».

^{***)} Diedes Beretninger af 27de Marts og 3die April 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv.

Skilsmisse, og, ført bag Lyset, eller skuffende sig selv, længe meente at skulle kunne opnaae dette, modtog han allerede i Februar Bathordenens røde Baand, der denne Gang, da der ikke var nogen ledig Plads i Ordenen, ikke blot var et ualmindeligt Vidnesbyrd om kongelig Gunst*), men ogsaa lige over for det danske Hof et Udtryk for, hvor meget Ministerens Bestræbelser stemmede med hans Konges Ønsker. Endnu den 2den April, da den danske Regjerings Hensigt var kommen tydeligen for Dagen, foreslog Oberst Keith, eller, som han nu kaldtes, Sir Robert Keith, at den indledede Proces skulde standses, men at Dronningen skulde reise; man vilde da fra britisk Side indestaae for, at hun skulde vedblive at opholde sig uden for Landet. Det skal ved denne Leilighed især have været Schack-Rathlou, som modsatte sig enhver Eftergivenhed, og med stor Styrke gjorde gjældende, at man burde gaae videre frem paa den Vei, hvorpaa man allerede havde gjort de første Skridt**). Svaret, som Osten meddeelte Keith, gik ogsaa ud paa, at Kongens Værdighed krævede Skilsmisse, at Kongen maatte opnaae Frihed til igjen at gifte sig, at den danske Lovgivning, som han paastod, ikke kjendte til nogen Separation i Mod-sætning til Skilsmisse, og, med et for Englænderne passende Argument, at Kongen ved nu at gribe ind og standse Processen, vilde komme i Strid med juridiske Former***).

I England beklagede man sig over den danske Regjerings

*) Walpole skriver den 5te Marts 1772: "Mr. Keith's spirit in behalf of the Queen has been rewarded. The red riband has been sent to him, though there was no vacancy, with orders to put it on directly himself, as there is no Sovereign in Denmark to invest him with it." Letters of Horace Walpole to Sir Horace Mann. II, 201.

***) Efter Suhms haandskrevne Efterretninger.

***) Keiths Forslag og Ostens Svar i Geheimearkivet.

Fremgangsmaade. Man havde vistnok ogsaa ladet Kong Georg modtage Oplysning, man havde tilstillet ham Meddelelser om Vidneforklaringerne, om den styrtede Ministers Tilstaaelse eller om Dronningens Forklaring*), men medens disse Meddelelser fremkom under et Skin af Tillid og Fortrolighed, havde man, som det nu sagdes, i Virkelighed kun med Ringeagt selv afgjort Alt, uden at oppebie noget Svar, og dog havde der i de første Tilsagn, der vare blevne givne Keith, indirekte ligget, at man kun i Fælleddskab vilde komme til en Afgjørelse. Mod denne britiske Opfattelse havde den danske Minister i London, allerede førend Skilsmissen blev fastsat, vel erindret, at det var Keith, der havde Uret, at han havde lagt mere i de første Forsikringer, end han havde burdet, men Lord Suffolk var ikke bleven bevæget herved, han paastod, at han tilfulde kjendte disse Forsikringer, og at Keith havde Ret**). I en anden Henseende følte Kong

*) Herom meldte en af de kongelige Skrivelser, dateret Christiansborg den 13de Marts 1772: «Monsieur mon Frère et Beaufrère! Les quatre conseillers, savoir Mr. de Thott, de Schack, de Juel Wind et Stampe, dont j'ai annoncé dernièrement à Votre Majesté le départ pour Cronbourg, en sont revenus, s'y étant acquitté de leur commission de la manière que Votre Majesté le lira dans l'écrit que pour cet effet je joins ici, et qui est la traduction vérifiée du protocole qu'ils ont tenu. Votre Majesté y verra que la Reine, loin de desavouer Struëensée, a confirmé sa confession par son propre aveu et par sa signature». Efter Afskriften af Brevet i den Bülow'ske Samling i Sorø.

**) Mylord repondit, qu'il les avoit aussi, ces pièces, et qu'il avoit eu des rapports très détaillées de tout ce qui s'étoit passé entre Votre Excellence et lui, et qu'il pensoit que Mr. Keith avoit raison. Dienes Beretning til Osten af 20de Marts 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv. En omtrent samtidig Skrivelse fra den hannoverske Minister i London, Hr. von Alvensleben, til Geheimeraadskollegiet i Hannover (Heimbürger, Caroline Mathilde. S. 151) klager i Majestätens Navn ligeledes over, «das Betragen, so der dänische Hof gegen dieselbe persönlich und gegen seine eigene

Georg sig ikke mindre, og her uden Tvivl med Føie, personligen krænketh. Da Keith havde overgivet Christian den Syvende Georg den Tredies og Prindsessen af Wales Breve af 29de Januar, vare de for Caroline Mathilde bestemte vel blevne hende tilstillede, men det blev hende nægtet at svare. «Hendes Majestæt har villet svare», saaledes lød herfra den kongelige Motivering af denne Nægtelse, «men hvor tilbøielig jeg ogsaa er til at formilde hendes Stilling ved enhver Opmærksomhed, som Omstændighederne tillade, har jeg i dette Øieblik ikke kunnet rette mig efter hendes Ønske, idet jeg med Grund frygter, at hun i et saa bevæget Øieblik snarere vilde forbitte, end berolige, hvad der vilde fjerne mig fra mit Maal, som er og altid skal blive at bevare og pleie Venskab med Deres Majestæt *). Kong Georg indvendte: «Jeg vil aldrig opgive en levende broderlig Medfølelse, og da jeg vel veed at skjelne mellem Klager, der maae røre, og saadanne, der kun sigte til at forbitte, vil det falde mig altfor vanskeligt at finde mig i Afbrydelsen af den reent familiære Brevvexling mellem Dronningen min Søster og mig, og jeg kan ikke forestille mig, at denne Afbrydelse vil blive opretholdt, naar Deres Majestæt har overveiet mine Grunde **). Dengang Kong Georg sendte

Zusage bei dieser Gelegenheit gehalten». Suhm har i sine haandskrevne Efterretninger denne Bemærkning: «Osten fordærver det med den Engelske Minister ved at lyve og give ham godt Haab».

*) *Aprehendant avec raison, que dans ce moment d'agitation Elle ne cherchât plutôt à aigrir qu' à calmer, ce qui m'auroit éloigné de mon but qui est et qui sera constamment d'entretenir et de cultiver l'amitié de votre Majesté.* Christian den Syvendes Brev til Georg den Tredie, dateret Christiansborg den 22de Februar 1772, efter Afskriften i Geheimearkivet.

**) *Je ne sçaurois supposer qu'elle (l'interruption) puisse subsister après que Votre Majesté aura bien considéré les raisons que je Lui expose.* Georg den Tredies Brev til Christian den Syvende, dateret St. James den 10de Marts 1772, i Geheimearkivet.

sin Svoger disse Ord, var man i England endnu ikke sikker paa, at Skilsmissen skulde betragtes som uundgaaelig, men Fortrydelsen var dog allerede umiskjendelig; den tiltog, da Visheden kom og i dens Følge et andet stødende Budskab. Da Skilsmisedommen var bleven forkyndt for Dronningen paa Kronborg, blev der hende tilstaaet nogen større Frihed; hun havde i Foraarsdagene faaet Tilladelse til at tage sig nogen Bevægelse paa Kronborgs Volde, men det var tillige blevet hende forkyndt, at hun maatte holde sig beredt til snarest muligt at føres videre bort. Det var dog ikke til Norge, som man havde fortalt i England*), eller til Clausholm, som Rygtet havde gaaet i Danmark**), at man vilde sende hende, men man havde — og i det Mindste efter hvad Osten har bemærket, allerede lige fra den 17de Januar — bestemt Aalborghuus til hendes fremtidige Opholdssted***); herhen var Hofbygmesteren, Professor Harsdorff, allerede blevet sendt, for at forestaae nogle nødvendige Forandringer; en Deel af det for Caroline Mathilde bestemte Tjenerskab var allerede ankommen dertil, og Vagtskibet i Sundet, Fregatten Tranquebar, under Kaptain Ziervogel, Vagtskibet i Storebelt, Hukkerten Amager under Kaptainlieutenant Neuspitzer, og Hukkerten Amrum under Kaptainlieutenant von Hemmert vare allerede beordrede til at overføre hende selv med Følge†). Det er

*) Letters of Horace Walpole to Sir Horace Mann. II, 200.

**) Ljeutenant Normanns Brev i Slesvigske Provindsialefterretninger. Ny Række. IV, 341.

***) Tout cela était déjà décidé et réglé du jour même de la révolution, skriver Osten den 28de April til Dreyer i Petersborg.

†) Efter Schønnings Optegnelser under 15de April 1772. Schønning fik paa denne Dag Ordre til at forestaae Kammerherre, Kommandeur Schindels Kompagni, under dennes Fraværelse, der skulde forestaae Dronningens Overfart til Aalborg, »hvor hun nu som i Arrest skulde opholde sig med en liden Hofstat«.

vel muligt, at den engelske Statssekretær, saaledes som den danske Minister i London har bemærket, kun har havt lidet rigtige Forestillinger om det Sted, hvortil hine Skibe skulde føre Dronningen*), Aalborghuus har maaskee i Lord Suffolks Øine snarere været som et Slags Tower, end et kongeligt Slot, men deri havde han dog neppe saa megen Uret, at Dronningens Overførelse til Aalborg for ham nærmest fremstillede sig som en Overførelse til et nyt Slags Fangeliv. Den Mand, der var udseet til paa Aalborghuus at være Dronningens nye Overhofmester, Oberst Gottfried Penz, havde været en af de to Repræsentanter for Landetaten, der havde deeltaget i at afsige Skilsmisdommen den 6te April; til hendes Kammerjunkere paa det nye Opholdssted havde man udseet et Par andre Officerer, »hvilke tvende«, som en Samtidig skriver**), «ikke nogen Tid havde været i hendes grace»; for de mere Fjerntstaaende kunde man vel give det Udseende af, at det slesvigske Dragonregiment, der under Dronningens Ophold paa Aalborghuus skulde indkvarteres i Byen, og hvoraf de to Eskadroner

*) Mylord fit d'abord semblant que le divorce seul bronilleroit les Cours et puis me dit de nouveau avec beaucoup de force, s'approchant de moi avec un air fort animé: «Et que ferez vous de la Reine? Le Roy mon Maitre ne souffrira jamais que Sa Soeur soit enfermée (»lock'd up«); Il veut la revoir; Il veut, qu' Elle ait sa liberté; qu' Elle quitte le Danemarck; Il souhaite même ardemment qu' Elle n'y remette jamais les pieds». Je luy repondis que je ne savois pas qu'il fut question de tenir la Reine enfermée Il me repliqua: «Comment? Elle ne sera pas enfermée? Qu'est ce donc que votre Alborg?». Je luy repondis: Alborg, Mylord, n'est pas une prison, c'est une ville; il y a un palais, comme il y en a d'autres dans les pays du Roy, ou la Reine pourroit être assignée». Diedes Beretning af 17de April 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv.

**) Schønnings Bemærkning i hans Dagbogsoptegnelse af 30te Mai 1772. Bemærkningen gjælder Winterfeldt og Castenskiold.

allerede vare ankomne til den*), havde den Bestemmelse at danne en Æresvagt, men i Virkeligheden var der dog vistnok ikke tiltænkt den nye Garnison nogen nærmere Op-gave, end hidtil Garnisonen paa Kronborg, nemlig at be-vogte Dronningen; selv Friherre Diede kunde, idet han lige over for Lord Suffolk bekæmpede Forestillingen om det paa-tænkte Ophold paa Aalborghuus som et nyt Fangeliv, dog ikke gaae videre end til den Forsikkring, at Dronningen der vilde kunne faae «al den Frihed, som Omstændighederne kunde tillade» **). Forsikkringen tilfredsstillede ikke***). Ef-ter at der fra dansk Side var bleven sat fuldstændig Skilsmisse mellem Christian den Syvende og Caroline Mathilde, vilde Georg den Tredie ikke tilstaae den danske Regjering nogen Adkomst til at raade over Søsterens Skjæbne, og hendes egen Tilskyndelse gav ham nu snart ogsaa yderligere Op-fordring til stærkere Optræden, idet de første Linier, som Caroline Mathilde siden den 17de Januar havde kunnet hen-vende til Broderen, endelig kunde naae til ham fra Kron-borg†).

*) Jydske Efterretninger for 1772. Aalborg 1772. Nr. 16, S. 186, Nr. 17, S. 199, Nr. 28, S. 329.

**) *Toute la liberté, que les circonstances pourront permettre.* Diedes Beretning af 17de April 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv.

***) Da Osten i det følgende Aar var bleven entlediget som Uden-rigsminister og udnævnt til Stiftamtmand i Aalborg, skriver en af de engelske Admiralitets herrer, J. Bradshaw, en Ven af Keith, saaledes til denne, der nu var Ambassadeur i Wien: «Lord Suffolk talked of you every day; and he desired me to tell you that Osten is sent to the very castle which was intended for the Queen». Skrivelsen af 26de Marts 1773, i *Memoirs and correspondence of Sir Robert Murray Keith*. I, 377.

†) Det tilsigtede Brev lyder saaledes: «A la fin, mon chère Frère, j'ai reçu la permission de répondre à Votre Lettre du 10me Mars, que je fais avec beaucoup d'empressement, d'autant plus que j'ai

Georg den Tredie havde ladet sig det være magtpaa-
liggende i egen Person at vise den danske Konges Repræ-

été inquiète de n'avoir pas eu de reponse à ma dernière lettre datée de Friderichsberg, elle sera peut-être arrivée depuis que je suis ici et qu'on n' aura pas su comment me la faire parvenir. Je me flatte, que vous vous souviendrez de ce, que je vous ai dit, et que vous ne vous laisserez pas imposer par les rapports qu'on ne manquera pas de vous donner. Votre gloire est trop interessée dans cette affaire pour que vous puissiez rester spectateur ou vous contenter des vagues promesses qu'on vous donne de me laisser les honneurs dus à mon rang. Cela ne peut que me gêner et en rien adoucir mon séjour ici et me faire ma liberté; c'est à vous, mon frère, de me la procurer. J'aurois depuis longtemps demandé à parler à Votre Ministre, mais je n'ai pas voulu m'exposer à un second refus, comme on m'avoit même refusé de voir le Conte d'Osten, qu'on ne pouvoit pas supposer dans mes interets, ou il ne seroit pas à la poste on il est. Je ne vous fais pas le recit de la façon impertinente, qu'on m'a arrêtée, je me contente de vous dire que le Comte de Ranzau s'est réservé ce plaisir; il étoit accompagné de trois Officiers qui avoient la garde au chateau. Donnez moi bientôt de vos nouvelles, pour que je puisse avoir derechef le plaisir de vous escrire, et n'oubliez pas nos amis. et celle, qui ne cessera qu' avec sa vie d'être votre très affectionnée soeur, Caroline Mathilde. De ma prison à Cronbourg le 3ième avril 1772. — Je suppose, que cette lettre sera ouverte à Copenhague, comme mon cachet doit etre renvoyé avec celleci; on pretend, que ça est pour estre plus sur que je n'écrive pas*. Brevet er her meddeelt efter Afskriften i den Bülowiske Samling i Sorø, dog med Rettelse af aabenbare Skjodesløsheder, der maaes antages at hidrøre fra Afskrivningens Hastighed, og i det Mindste ikke kan hidrøre fra Caroline Mathilde selv, paa hvis franske Brevstil man kan finde Prøve i hendes Breve til hendes Overhofmesterinde i Hannover, Baronesse Ompfeda (i Neues vaterländische Archiv oder Beiträge zur allseit. Kentn. des Königreichs Hannover und der Herzogthümer Braunschweig. Begründet von G. H. G. Spiet. fortgesetzt von E. Spangenberg. Jahrgang 1831. Lüneburg 1831. II^{ter} Band. S. 282—294). Jeg antager Brevet for ægte, dels fordi Kong Georg den Tredie netop vides den 10de Marts igjen at have tilskrevet Søsteren (ifølge Diedes Skrivelse til Osten af 13de Marts 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv), dels af Hensyn til to

sentant, hvor meget han fandt sig fornærmet. Søndagen den 12te April, da der var Cour i Palladset St. James, og da Kongen var ankommen til det Sted, hvor Friherre Diede stod, mellem den hollandske Minister og Sir Robert Gunning, Keiths Førgjænger i Kjøbenhavn, afveg Kongen fra sin Sædvane at henvende et Par Ord til enhver af de Tilstedeværende og forbigik den danske Minister; denne var endnu ei fuldkomment sikker paa, om dette maaskee dog ikke var et Tilfælde, og stillede sig derfor, da Dronningen ogsaa gjorde sin Omgang, saaledes, at hun ikke kunde undgaae ham, men det Par Ord, hun henkastede, vare for kolde til at kunne berolige, og for at komme til Vished om Stillingen, som ogsaa efter andre Tegn syntes at være truende, indfandt den danske Minister sig igjen den paafølgende Onsdag ved den sædvanlige Morgenopvartning hos Kongen. Da Kongen traadte ud af sit Kabinet, stod den sardinske Minister nærmest ved Døren, derpaa kom den preussiske, den neapolitanske og den saxiske Minister, og efter dem fulgte den danske. Georg den Tredie talte længe med enhver af de fire førstnævnte Ministre og underholdt sig især med Grev Brühl, Friherre Diedes Nabo, meget længe om de meest ubetydelige Ting, men da han tilsidst sluttete sin Samtale med den saxiske Minister, vendte han den danske Minister Ryggen, uden at værdige ham et Blik, paa en saa iøinefaldende Maade, at der ikke kunde lades Tvivl om, at dette

Billetter fra Overhofmesteren, Grev Holstein, til Osten, daterede Kronborg den 1ste og 4de April 1772, begge i Geheimearkivet. Den første omtaler, hvorledes Grev Holstein har modtaget, den anden, hvorledes han igjen tilbagesender Osten Dronningens Signet, og i den første hedder det udtrykkelig, at Dronningen vilde tilskrive sin Broder »paa Fredag«, det vil sige den 3die April. Hendes Brev er formodentlig blevet aabnet i Kjøbenhavn.

skete med Forsæt. Horace Walpole skriver i et af sine Breve til Horace Mann, den britiske Minister-Resident i Florents, at Diede ved denne Leilighed havde været uforkammet nok til paa Kongens Bekostning at lee til den preussiske Minister*), men efter den minutiøse, næsten høitidelige Maade, der ret betegner Diplomatiets fra det forrige Aarhundrede, hvorpaa den danske Minister senere i en af sine Beretninger har gjort Rede for hiin Opsigt gjørende Hofbegivenhed**), maa Walpoles Angivende ansees for grundløs, saa meget mere, som Lord Suffolk siden fandt sig kaldet til at meddele den danske Minister, at Kongens Holdning ikke havde gjældet Friherre Diede personlig, men kun Repræsentanten for det danske Hof. Hvad Kongens Væsen havde bebudet, erfarede Friherre Diede strax efter sin Nærværelse i St. James, da det blev bekjendt, at en Krigsflaade allerede var begyndt at samle sig, idet Ministrene i denne Anledning endnu ikke havde henvendt sig til Parlamentet, men gjorde Brug af Vagtskibene og andre Skibe, hvorover de allerede havde Raadighed. Skjønt det ikke udtrykkelig tilføiedes, at Flaaden skulde afgaae til det baltiske Hav, herskede der dog kun een Mening om, at Skibene rustedes til et Tog imod Danmark, og Statspapirerne sank***).

*) It is certain that Baron Dieden, the Danish Minister, behaved with great insolence to the King the other day at the levée, laughing indecently to the Prussian-Minister on the King's not speaking to him. His wife is just arrived, but has not been at court, nor is visited by the great ladies. Brevet af 21de April 1772, i Letters of Horace Walpole to Sir Horace Mann. II, 209.

**) Dienes Beretning af 17de April 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv.

***) Dienes Beretning af 17de April 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv. I Horace Walpoles ovennævnte Brev af 21de April 1772 findes ogsaa disse Ord: «We have a strong fleet preparing, that has a formidable appearance. The world destines it against Copenhagen». Letters of Horace Walpole to Sir Horace Mann. II, 207.

Førend den danske Ministers Budskab om Faren, med hans Beklagelse over, at man i London ikke havde villet lade ham kjende den tidligere, kunde naae frem til den danske Regjering, havde Skipperefterretninger allerede i Helsingør fortalt om en forestaaende Ankomst af en britisk Flaade, og Keith i Kjøbenhavn ved en engelsk Koureer modtaget den sidste og bestemte Fordring, som han her skulde gjøre gjældende. Fordringen gik ud paa, at Hans britiske Majestæt ikke vilde taale, at Dronningen blev fastholdt i Danmark, efter at hendes Forbindelse med Danmark var bleven opløst*), men at han vilde have sin Søster tilbage, og var, hvis dette ikke tilstodes, fast bestemt paa at fremtvinge (to enforce) sit Krav med Magt; Fordringen, der ogsaa berørte den Dronningen tilkommende Livrente, maatte tilstaaes strax, uden Ophold eller Forhaling, thi Sir Robert Keith havde Befaling til ikke at indlade sig paa den mindste Underhandling om den, men skulde i Tilfælde af Afslag strax forlade Danmark, ligesom den hannoveranske Minister-Resident Andreas Gottlieb Reiche, der nu i en lang Aarrække havde været ansat ved det danske Hof, for det samme Tilfælde havde modtaget en tilsvarende Befaling**). Da Keith faa Dage,

*) A daugther of England, confined in Denmark, after her connexion with Denmark was dissolved. *Memoirs and Correspondence of Sir Robert Murray Keith*. I, 287.

**) Reiche døde i Kjøbenhavn den 28de Oktober 1776, efter at have gjort Tjeneste her i syv og halvtredsindstyve Aar. Det var om ham Suhm har skrevet (*Samlede Skrifter*. XIV, 239): «Reiche blev hannoveransk Resident hos os et Aar, førend Friderich den Fjerde sluttede Freden til Friderichsborg. Han har mere end eengang fortalt mig, at Folk var da meget glade, og at han aldrig hørte her [i Kjøbenhavn] nogen klage, endskjønt Danmark havde da havt en langvarig Krig, og der vare mange Skatter, blandt andre Dagskat; nu derimod i Friderich den Femtes Tid hørte han klynke og klage af alle».

førend han modtog hiin bestemte Befaling, havde erklæret Osten, at han vel endnu ikke var bemyndiget til at gjøre et saadant Krav, men at han dog ikke betvivlede, at hans Herre, efter at man i Danmark havde fældet en Skilsmisshed, snart vilde «reclamere» sin Søster, og lade nogle af sine Skibe hente hende, og at han derfor bestemt maatte udtale sig mod Dronningens Overførelse til Aalborg, hvor Seiladsen var Englænderne mere fremmed, havde den danske Udenrigsminister aldeles ikke viist sig imødekommende; nu, da den truende Fordring fremsattes den 15de April, skete dette lige ved den Tid, da man netop vilde skride til at udføre Beslutningen om Dronningens Overførelse. Det synes, som om mere end eet Medlem af den nye Regjering ikke har følt sig tiltalt ved strax at skulle opgive Bestemmelsen efter det fremmede Bud, men paa den anden Side maatte i al Fald een Hovedbetænkelighed nu fremstille sig for Alle mod at fastholde hiin Beslutning. I de første Maaneder af Dronningens Ophold paa Kronborg havde man nægtet den britiske Minister enhver Adgang til hende, han havde kun i sit Hofs Navn kunnet forespørge om hendes Befindende; men efter at Skilsmissheddommen nu var falden, havde man ikke længer troet at kunne fortsætte paa samme Maade, men havde indrømmet ham en, om endog begrændset, Adgang til at tale med hans Konges Søster*). Sir Robert Keith havde strax benyttet sig af denne Tilladelse, han

*) Keith maatte for hver enkelt Gang, han ønskede at see hende, i denne Anledning først henvende sig til Osten. Som Grund anførtes, at Kronborg var en Fæstning, hvortil ingen Fremmed kunde faae Adgang uden Kommandantens Tilladelse, men Osten skulde, naar Keith ønskede at begive sig derhen, hos Kongen udbede sig de fornødne Befalinger til Kommandanten. Ostens Skrivelse til Keith af 18de April 1772, efter Afskriften i Geheimearkivet.

havde nyligen været paa Kronborg, og det maatte nu ligge nær at antage, at Dronningen, der saa længe havde gjort Modstand mod at føres bort fra Christiansborg, efter hans Paavirkning vilde vise sig endnu mindre villig til nu at føres længere bort. Enhver Tanke om i denne Hensigt at bruge Magt, har dengang navnlig Schack-Rattlau fraraadet som lidet passende til Forholdene. Naar den engelske Flaade virkelig skulde vise sig i Sundet, vilde efter hans Formening, da Dronningen dog ikke havde noget Parti i Landet eller Hovedstaden, Stillingen ikke være mere farlig, fordi den endnu traf Dronningen paa Kronborg, maaskee snarere endog mindre, end om hun var paa Aalborghuus, naar man kun ellers iagttog de fornødne Forsigtighedsregler mod at hun kunde komme til at tale eller skrive til Kongen*). Ved nærmere Overveielse viste det sig dernæst overhoved tvivlsomt, om Opfyldelsen af hele den fremmede Fordring virkelig kunde kaldes noget Offer; i Førstningen har man vel snarest tænkt sig betrygget mod nye Omslag ved at beholde Dronningen i Landet, men selv om man ikke i Udlandet kunde kontrollere hendes Færd og Forbindelser, saaledes som her, kunde dog fra en anden Side Meget tale for, at Forholdene i Fremtiden vilde blive nok saa sikre, naar hun var reent ude af Landet. Naar man tillige kun skyndte sig med at tilstaae den fremmede Begjæring, førend den kom til at fremtræde mere truende ved den bebudede Flaades Nærværelse, vilde denne Eftergivenhed ikke heller saa let kunne stemples som Svaghed, men man kunde give sig Udseende af, at man lige saa gjerne gav Slip paa Dronningen, som den engelske Konge syntes gjerne at ville have

*) Avec les précautions nécessaires pour qu'elle ne parle ni écrive au Roi. Udtoget af en Forestilling fra Schack-Rathlou til Arveprindsen, i den Büloweske Samling i Sorø.

hende*). Denne Tankegang vandt Indgang hos den danske Regjering; allerede den 18de April meddeelte Osten Keith, at den danske Konge «med Glæde» vilde imødekomme hans britiske Majestæts Ønske om at hjemføre Dronningen til sine Stater, og ligeledes indrømmede, at hun forblev paa Kronborg lige til sin Afreise.

Ved denne hurtige Imødekommen blev Bruddet forebygget, men dog indtraadte der endnu nogle Øieblikke, hvor Skyerne igjen syntes at trække sig sammen; efter at man var bleven enig om Sagen, syntes Formen at skulle bringe ny Strid. Eftergivenheden fra dansk Side fulgtes nemlig dog af en Paastand om, at der nødvendigviis burde gives en særegen Forsikkring mod, at Dronningen ikke vilkaarlig skulde kunne vende tilbage og derved berede ny Urolighed; i denne Henseende gjorde Osten baade Paastand paa en fra britisk Side udtrykkelig indgaaet Forpligtelse, og ønskede tillige at gjøre en saadan endnu fastere ved at opnaae en fremmed, og da navnlig en russisk Garanti. Sir Robert Keith i Kjøbenhavn, ligesom Lord Suffolk i London, udtalte i denne Anledning, at deres kongelige Herre paa ingen Maade ønskede at see sin Søster vende tilbage til Danmark, og at dette maatte være den danske Regjering nok; om nogen-
somhelst høitideligere Forsikkring, Konvention eller Traktat om dette Punkt, kunde der derimod, som de erklærede, ikke længer være Spørgsmaal, efter at Skilsmisse nu var fastsat, og lige saa lidet vilde deres Herre høre Tale om, at der i denne Henseende skulde gives Garantier af Fremmede; den danske Minister i London mindede forgjæves om,

*) Et en apparence avec autant de plaisir que le Roi d'Angleterre semble en avoir d'être mis en possession de la personne de la Reine. Udtoget af Schack-Rathlous Forestilling, i den Büloweske Samling i Sorø.

hvor let mundtlige Ord kunde glemmes og tilsidesættes, han traf en saa absolut Uvillie mod enhver Overeenskomst, som den ommeldte, at han for det Tilfælde, at man ei her vilde opgive Ønsket om en saadan, maatte befrygte Krig, og raade Regjeringen til selv at ruste og til at meddele ham sin Beslutning saa betimelig, at han kunde være istand til at give de danske og norske Skibe, der maatte befinde sig i britiske Havne, fornøden Underretning*). Men ogsaa Paastanden om en særlig Stipulation mod Dronningens mulige Tilbagevenden var, navnlig efter russisk Tilskyndelse, snart igjen opgivet i Danmark, og den danske Legation i London, hvis Medlemmer ogsaa af private Hensyn kun med Beklagelse havde tænkt sig et fuldstændigt Brud som nærforestaaende**), aandede igjen friere. At denne fredelige Udjevning ogsaa stemmede meest med de engelske Ministres Ønsker, kan vel ei betvivles, men idet Lord Suffolk den 1ste Mai, ved Slutningen af Sir Robert Keiths Forhandlinger i Danmark, atter tolkede ham Kongens Tilfredshed og særdeles gav ham sin Anerkjendelse af den Maade, hvorpaa han nu havde tilbageviist den paatænkte Stipulation***), vilde han dog heller

*) Dienes Beretning af 28de April 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv.

**) Ministeren, der havde flere Kreditorer, vilde ikke alene gaae Glip af den sædvanlige Afskedspresent af 500 Pund, men frygtede endog for, at det ved en pludselig Tilbagekaldelse kunde gaae ham, som den sidste venetianske Minister-Resident Imberti, der, da han skulde bort, var bleven sat i Gjældsængsel. Hanneken, der som mangeaarig Legationssekretær i London baade havde været behjælpelig ved Oprettelsen af Dronning Louises og af Dronning Caroline Mathildes Ægteskabscontract, tabte nu ogsaa en ham tidligere givet Udsigt til et anseeligt Honorar ved hans eventuelle Afgang. Dienes og Hannekens Skrivelser til Osten af 28de April 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv.

***) The care you have taken to distinguish between a claim of right, and the subjects of negociation, and to prevent the mixture of stipulations with a demand, is perfectly agreeable to your in-

ikke lade ham være uvidende om, hvor forberedt man havde været paa at naae Maalet ved andre Midler. Lord Suffolk tilskrev ham dengang ogsaa disse Ord: «Til Deres egen Underretning indeslutter jeg en Liste paa de Skibe, der vare bestemte til at fremtvinge Dronningen af Danmarks Frihed, dersom samme var blevet nægtet. De fra Plymouth vilde allerede været seilet, dersom Kontra-Ordren kun var kommen nogle faa Timer senere, end Tilfældet var. De andre vare netop nu færdige til at gaae til Dünerne, og hele Flaaden vilde sandsynligviis paa denne Tid have været paa sin Vei til Kjøbenhavn, under Befaling af Sir Charles Hardy» *). I en Depesche fra Osten til Friherre Diede, der krydsedes med Lord Suffolks Skrivelse, trøstede den danske Udenrigsminister sig med spottende at bemærke: «Englands Rustninger havde kunnet foraarsage en Kuldkastelse af det politiske System i Norden, til Skade for England selv, men alle de engelske Flaader vilde ikke kunne gjøre Dronning Mathildes Last til Dyd, ligesom man i hele Verden siden Alexanders Dage ikke vilde have seet en Krig i en saadan Anledning» **).

structions. Lord Suffolks Depesche, dateret St. James den 1ste Mai 1772, i *Memoirs and Correspondence of Sir Robert Murray Keith*. I, 287.

*) Lord Suffolks Skrivelse til Sir Robert Keith, dateret St. James den 1ste Mai 1772, i *Memoirs and Correspondence of Sir Robert Murray Keith*. I, 286. Skibslisten findes ikke meddeelt i det citerede Skrift, men en Fortegnelse over Skibene findes ogsaa vedlagt Dienes Beretning af 21de April 1772. Efter denne Fortegnelse talte Flaaden dengang Linieskibene: Marlborough, Albion, the Resolution, the Triumph, the Centaur, Egmont, Torbay, Asia, Somerset og Worcester, foruden Frogatter og Bombeskibe.

**) Comme dans l'univers depuis Alexandre on n'aurait pas vu une guerre pour un pareil motif. Ostens Depesche af 5te Mai 1772 i Geheimearkivet.

Da Friherre Diede igjen kunde indfinde sig i Palladset St. James og hans Gemalinde der kunde forestilles, fandt han endnu noget Nag hos Kong Georg den Tredie*), og det er bekjendt, at Andre endog have meent, at en fra denne Tid nedarvet Uvillie ved det britiske Hof ikke skal være bleven uden al Indflydelse paa langt senere Forhold til det Land, hvor Caroline Mathilde var bleven forskudt: «hoc fonte derivata clades» **). Men efter at man her havde rettet sig efter den britiske Konges Fordring, kunde den danske Minister derimod kun yttre sig tilfreds med den Maade, hvorpaa den engelske Statssekretær for sin Person nu igjen viste sig forekommende, og navnlig i Henseende til et Punkt, hvorpaa den danske Regjering lagde Vægt. Da man i Danmark var gaaet ind paa den af Keith fremsatte Fordring, at den britiske Konge vilde have sin Søster tilbage, var det tillige blevet forudsat og tilstaaet, at hun uden for Landet kunde oppebære en hende tillagt Livrente; men hellere end Aar for Aar at skulle udrede en Pension til den forrige Dronning, ønskede dog den nye Regjering een Gang for alle at komme ud af hele dette Forhold, ved i Stedet derfor at tilbagebetale hele den af Dronning Caroline Mathilde bragte Medgift; Ønsket var et Udtryk af de samme efter den 17de Januar herskende Stemninger, der efter at Mathildeordenen var afskaffet, og Dronningens Navn udeladt af Kirkebønnen***), ogsaa gav

*) Le Roi de la Grande Bretagne a encore quelque peine à vaincre sa sensibilité, mais Il y viendra. Skrivelse fra Diede til Osten af 5te Mai 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv.

**) N. Wraxall, Posthumous Memoirs of his own time. Philadelphia 1843. p. 143.

***) Ifølge Reskript af 23de April 1772. Af Biskop L. Harboes Skrivelse af 24de April 1772, hvorved Reskriptet meddeles Stiftsprovsten, findes en Afskrift i den Bülowske Samling i Sorø.

et nyt Navn til Orlogsskibet Caroline Mathilde, som allerede førend den unge Dronnings Ankomst, den 12te Juni 1766, her var løbet af Stabelen paa Ny-Holm*), og der senere ogsaa befalede, at «Stipendium Carolino-Mechthildianum», som var Lovet oprettet i Anledning af Caroline Mathildes Indtogsdag den 8de November 1766, — i Stedet for en af Kommunitetet dengang paatænkt Æreport paa Nørregade — herefter skulde kaldes «Stipendium domus regiae»**). Lord Suffolk opnaaede Kongens Bifald til at opfylde den danske Regjerings Ønske, og undertegnede derefter med Friherre Diede en Overeenskomst, hvorefter fyrgetyve tusind Pund Sterling, som Dronning Caroline Mathildes Medgift fra den britiske Krone, og fyrgetyve tusind Rigsdaler, som hendes hannoveranske Medgift, den 1ste Januar 1773, skulde efter Hans britiske Majestæts Ordre udbetales i Hamborg af Huset Bauer og Søn i Altona, med en Rente af fem Procent fra den Dag, da Dronningen havde forladt Kronborg***). Lord Suffolk erklærede ligeledes, at man nu, «for ei at gjøre den mindste Parade» kun vilde afhente Dronningen med nogle mindre Skibe, at Sir Robert Keith skulde følge med hende og ikke vende tilbage til sin tidligere Stilling, men at den britiske Konge dog i Stedet for ham, der under den foregaaende Forhandling havde haft haarde Sammenstød med Grev Osten og den danske Regjering, vilde sende en ny Repræsentant til Kjøbenhavn†). Paa den an-

*) Garde, Efterretninger om den danske og norske Sømagt. IV, 598.

**) Nyerup, Efterretninger om Regentsen. Kjøbenhavn. 1809. S. 24-26.

***) Overeenskomsten blev af Lord Suffolk og Friherre Diede afsluttet i London den 10de Juli 1772, men Medgiften blev allerede i August, ved Kjøbmandshuset Claus Heyde et Comp. i London, udbetalt i norske Vexler.

†) Keith fik som britisk Minister i Kjøbenhavn til Efterfølger Raulph Woodford, der tidligere havde været ansat i Hamborg.

den Side fandtes Kong Christian den Syvende villig til at gjøre Afkald paa den Andeel i Arven efter Prindsessen af Wales, der efter den engelske Lovgivning skulde tilfalde ham, som endnu ikke skilt fra Caroline Mathilde dengang, da hendes Moder døde den 8de Februar. Idet Lord Frederick North, Premierministeren og Georg den Tredies bekendte Yndling, der som Kommissær behandlede Boet, for Friherre Diede anmeldte det Beløb, der efter forskellige Gaver til den afdøde Prindsesses Hoffolk, vilde være at fordele mellem hendes fem levende Børn, og foreløbig angav, at enhver Femtedeel kun lidet vilde overstige 8,000 Pund Sterling, henstillede han, hvorvidt mulig Kongen af Danmark og Norge vilde gjøre Afkald for sin Person til Fordeel for Dronning Caroline Mathilde eller nogen Anden; efter denne Henstilling renoncerede Kongen paa ethvert Krav til Fordeel for Dronningen. Denne Renunciation maatte dog synes at være en saadan Selvfølge af de givne Forhold, at en modsat Færd ved denne Leilighed ei vel var mulig, men som en Imødekommen fra dansk Side blev det betragtet, at man her vedblev at nævne Kong Georgs Søster som «Dronning» Caroline Mathilde, om endog ikke som Dronning af Danmark og Norge*). Da Lord Suffolk havde røbet

Selv blev han, da han havde fulgt Dronningen til Stade, efter et Besøg i Hjemmet og et Besøg hos Caroline Mathilde i Celle, i tyve Aar britisk Ambassadør i Østerrig, og deeltog som saadan i Kongressen i Sistovo. Efter den franske Revolutionskrigs Begyndelse tog han Afskeed, og døde i Aaret 1795 paa sin Villa ved Hammersmith udenfor London.

*) «Elle a cessé d'être Reine de Dannemark, quoiqu' à l'exemple de la Reine Marguerite, épouse de Henry Quatre [o: Henry Six] Elle continue d'être appelée Reine Caroline Mathilde», skriver Osten den 2den Juli 1772 til Diede, i en af hans Depescher i Geheimearkivet. Fra britisk Side nævnte man Caroline Mathilde som Hendes danske Majestæt, til Exempel i de juridiske Akt-

et Ønske om, at Dronningen, naar hun forlod Danmark, ikke maatte savne et passende Følge, blev det ogsaa overladt Dronningen paa Kronborg blandt hendes hidtilværende Omgivelser der, selv at vælge de Personer, som skulde ledsage hende paa Søreisen*).

Dengang den femtenaarige Prindsesse Caroline Mathilde skulde forlade sit Fødeland for at blive Danmarks og Norges Dronning, havde hun viist sig levende bevæget; den berømte engelske Hofmaler, Sir Joshua Reynolds, der havde faaet det Hverv at male hendes Billede, pleiede senere at sige: «Det var et svært Arbeide, thi Prindsessen var næsten altid i Graad, medens hun sad for mig». Da den unge Dronning, inden hun endnu havde fyldt sit eet og tyvende Aar, skulde forlade Kronborg og Danmark, skete det under Forhold, der ikke lod hendes Bevægelse være mindre; en ny Tid oprandt atter for hende, de Aar, hvori hun, inden sin tidlige Død, skulde voxe under Sorgen, og med hende fulgte uforgjængelige Indtryk, blandt dem sikkert ogsaa Mindet om hendes Ophold paa den anden nærliggende Kongeborg, hvor hun havde seet sig efterladt, medens Kongen, allevegne modtaget med Pragt og Herlighed, færdedes i Udlandet, hvor hun havde sukket: «O keep me innocent, make others great»**). Men medens det under disse Forhold da

stykker angaaende Christian den Syvendes Afkald paa Arven efter hendes Moder, men dette fremkaldte her stadig Mistro og Indsigelse.

*) Dienes Beretning af 19de Mai 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv. I en ciffreret Skrivelse fra Diede af 19de Mai melder han senere Osten, at han havde fundet Lord Suffolk «se louant particulièrement du trait concernant *les lettres de Struensee*, dont il me fit confidence». Gaves eller gives der Breve mellem Struensee og Caroline Mathilde?

**) Feldborg, Denmark delineated. London. 1821. I, 90. Rasbech, Frederiksborg Slots Beskrivelse. Kjøbenhavn. 1832. S. 151. Den

ogsaa skulde ventes, at Beretningerne om hendes sidste Dage paa Kronborg og om hendes Afsked fra Danmark maatte have særlig Interesse, er det Modsatte Tilfældet; medens de romantiserende Skildringer af Dronning Caroline Mathilde have havt let ved at udmale hendes Bortseiling, ere de faa historiske Beretninger herom kun yderst fattige. Dette gjælder navnlig ikke mindre om de engelske Dagblade, end om de danske Aviser. Til de lakoniske Breve eller Billeder, hvori Kommandanten eller Overhofmesteren tidligere give en eller anden, dog som oftest ubetydelig Melding om Forholdene paa Kronborg, træffes ei engang tilsvarende fra Slutningen af Dronningens Ophold*). I den trykte Samling af Sir Robert Murray Keiths Skrivelser findes et Brev til hans Søster, hvori han skriver: «Kan Du forestille Dig, hvad din Broder maa have følt, da han gik gennem den hvælvede Indgang til Hamlets Borg, for at bringe en sorgfuld og krænkert Fyrstinde de velkomne Beviser paa broderlig Kjærlighed og giengivet Frihed?*)», men den Forventning, en saadan Begyndelse kunde vække, bliver imidlertid senere aldeles skuffet ved den ufuldstændige og mangelfulde

Rude i Frederiksborg; hvorpaa Dronning Caroline Mathilde med en Diamant havde skrevet hine bekjendte Ord, blev ødelagt ved Slottets Brand i Aaret 1859. Feldborg, der har givet en Facsimile af Indskriften, tilføier, at Kong Frederik den Sjette saa meget mere havde paalagt Slotsforvalteren paa Frederiksborg at vaage over denne Rude, som en Rude i Kronborg, hvorpaa hans unge Moder under sit Fangenskab der havde efterladt et tilsvarende Udtryk af Sindets Bevægelse, allerede dengang var itubrukket.

*) Can you figure to yourself, what he must have felt in passing through the vaulted entrance of Hamlets Castle, to carry to an afflicted and injured Princess the welcome proofs of fraternal affection, and liberty restored. Keiths Brev, dateret Kjøbenhavn den 4de Mai 1772, i *Memoirs and Correspondence of Sir Robert Murray Keith*. I, 290.

Maade, hvorpaa hans Korrespondance er udgivet; idet alle Keiths officielle Beretninger om sine Besøg paa Kronborg ere udeladte, træffer man senere, i et af hans følgende Breve til Søsteren, endnu kun dette Vidnesbyrd fra ham om Caroline Mathilde, at «en ømmere Moder end denne Dronning var aldrig født i denne Verden» *); om hendes Afreise fra Kronborg anfører han aldeles Intet. Under denne Mangel paa samtidige Oplysninger herom, eller sammes Utilgjængelighed, tør en hidtil utrykt Beretning fra Helsingør, der er affattet umiddelbart efter Dronningens Afreise, vel endnu have Krav paa at meddeles. Beretningen er skrevet af Generalkrigskommissær Christian de Tuxen, der var født i Skanderborg i Aaret 1713 og egentlig hed Christian Møller Friis, men i Aaret 1749 var bleven adlet under Navnet de Tuxen; han havde tidligere havt Embedet som Notarius publicus i Kjøbenhavn, men levede nu i Helsingør, hvor han døde i Aaret 1792. Hans Beretning angiver sig

*) I am just returned from her Majesty, who is, Heaven be praised! in perfect health, notwithstanding the danger she has run of catching the measles from the young princess, whom she never quitted during her illness. A more tender mother than this Queen never was born in this world. Keiths Brev, dateret Helsingør den 24de Mai 1772, i *Memoirs and Correspondence of Sir Robert Murray Keith*. I, 294. Et tilsvarende Vidnesbyrd forekommer i et senere Brev fra Celle til Lord Suffolk, dateret den 2den November 1772 (*Memoirs and Correspondence*. I, 302). Her anfører Keith, at Dronningen nu især yttrede stor Frygt for de Forestillinger om hende, som man vilde indgive hendes Børn; Keith bemærkede i denne Anledning, at Hendes Majestæts Børn endnu længe vilde være saa små, at saadanne Indtryk i al Fald længe ikke vilde kunde blive dybere, end at de jo senere let kunde udviskes, men han har tilføiet: «The Queen seemed willing to lay hold on that hope, yet could not help bursting into tears, when she mentioned the danger of losing the affections of her children».

selv som stilet til hans Efterfølger som Notarius publicus, og dette var den i Aaret 1810 afdøde Justitsraad Christian Schmidt; Tuxen havde i Aaret 1756, paa den dengang sædvanlige Maade, faaet Tilladelse til at afstaae denne sit Embede, saaledes at han selv bevarede den største Deel af Indtægterne. Hans Efterfølger, der var født i Aaret 1721 i Landsbyen Kelleklinte ved Kallundborg, havde, efter at være bleven dimitteret fra Kallundborgs latinske Skole og derefter taget theologisk Examen, faaet et Navn som Oversætter af fremmede Skrifter*); bekjendtere er han dog bleven som Bogsamler, ved sit især paa historiske Skrifter rige Bibliothek, som han, da Alder og Svaghed i Aaret 1797 tvang ham til at opgive sit Embede, fik solgt til Justitsraad Scavenius til Gjersløv, men som blev ødelagt under Englændernes Bombardement i Aaret 1807, da Scavenius's Gaard i Klædeboderne gik op i Luer. Den samme historiske Interesse, som Schmidt lagde for Dagen ved at samle sit Bibliothek, kan vel i Aaret 1772, under de daværende Avisers Ordknaphed, have ladet ham forudsee, at en omstændeligere, faktisk Beretning om den unge Dronnings Afreise maaskee ikke vilde blive Eftertiden uvelkommen.

Tuxens Beretning lyder saaledes**):

«Helsingør den 1ste Juni 1772.

Velædle Hr. Notarius, allerhøystærede gode Ven! Ifølge Deres kiærkomne Skrivelse, som jeg rigtig har bekommet, har jeg ey villet undlade at melde, hvad jeg tilforladelig veed om Dronning Caroline Mathildes Afreise.

*) Nyerup og Kraft, Litteratur-Lexikon. S. 534.

**) Den meddeles her efter Afskriften i den Bülow'ske Samling i Sorø. En skjødesløs Skrivemaade, som Rabe for Raben, er her rettet.

De tre Capitainer af de to Fregatter og Konge-Jagten paa 10 Kanoner, af hvilke den fornemste forestiller en Commandeur, med sammes Flag paa Stor-Masten, hedde Mac Bride, Davis og Commons, alle anseelige og smukke, vel equiperede Folk, dog med det engelske strute Væsen*). Commandeuren gav ingen Visite til Kammerherre Schindel**), efter at have meldt sig hos General Hauch ved General-

*) Kjøbenhavns Adresse-Contoirs Efterretninger for Fredagen den 29de Mai 1772 have under «Handels-Beretninger» denne Artikel: «Helsingør den 28de May. I Gaar ankom med liden Vind af N.V. 80 til 90 Skibe af adskillige Nationer til Østersøen, hvoraf de fleste vare Engelske, og deriblandt vare og to Engelske Fregatter og et Snauskib, hvilke skulle afhente Dronning Caroline Mathilde». «De kjøbenhavnske Tidender» for den 29de Mai, der ligeledes anmelde de tre engelske Skibes Ankomst i Sundet, anfører dem som «to Fregatter og en saakaldt Slup eller Snau», men heller ikke her angives Skibenes Navne, som man ogsaa forgyæves søger i de forskjellige Skrifter om den engelske Marines Historie. Flagskibet, hvorpaa Dronning Caroline Mathilde gik ombord, var Fregatten «Southampton» paa 30 Kanoner, den anden Fregat var «Seaford» paa 20 Kanoner, det tredie Skib har Diede, der nævner Fregatterne, kun vidst at anføre som «une chaloupe, dont le nom étoit échappé à Mylord (Suffolk), de 10 pièces» (Skrivelse til Osten af 1ste Mai 1772, i Udenrigsministeriets Arkiv). I Stedet for Kaptain MacBride, der tilhørte en irsk Slægt (William Anderson, Genealogy and Surnames. Edinburgh. 1865. p. 19, 74) anføres paa andre Steder urigtig en Kaptain eller Kommandeur Hamilton som Eskadrechefen (Høst, Struensee und sein Ministerium. II, 375. Heimbürger, Caroline Mathilde. S. 155). Da Mac Bride senere, som en af de to Repræsentanter for Plymouth, spillede en Rolle i det engelske Parlament, viste han sig som «a man of blunt manners» (N. Wraxall, Posthumous Memoirs. p. 100), men i de engelske Officerers «strute Væsen» i Helsingør tør man dog vistnok ogsaa see et Udtryk for den almindelige Misstemning i England over Caroline Mathildes Behandling; og denne Misstemning har vel ogsaa gjort Sit til, at man kun vilde see Damerne paa samme Skib som Dronningen.

**) Kammerherre, Kommandeur Conrad von Schindel, der i Aaret 1794 døde som en af Flaadens Admiraler, var kongelig Jagtkaptain.

Consul Fenwich, som sig altid blev liig, men gik strax ombord igien. Dagen efter, da Keith var kommen, præsenterede han disse Officierer til Schindel med Sigende: at det var den Mand, Kongen havde befaleet at gaae ham*) til Haande i alt og see efter, intet manglede, samt med Konge-Chaloupen at sætte Dronningen ombord; hvortil han svarede, at de behøvede ingen Assistance i nogen Maade, og at han ey vilde lade sig betage Æren, selv at bringe Dronningen ombord. Da Keith videre sagde ham, at han tillige med Grev Holstein og Kammerjunker Raben, Oberhofmesterinden**) og en Hof-Dame skulde være paa samme Skib, som Dronningen, for at opvarte hende, og at man meente Flag-Skibet dertil, som det største, var og det bedste, svarede han, at den liden Jagt egentlig var indrettet dertil, og kunde nok rumme dem, saasom der var Mængde af Værelser, just bygde for sligt, skiøndt han vel og vilde tilstaae, at den derfor var ingen god Seyler, men dersom Dronningen skulde være paa hans, som Flag-Skibet, saa tog han ey mod mere end Dronningen, hendes tvende Hofdamer og Kammer-Jomfru, og maatte Keith, Holstein og Raben gaae ombord paa et andet Skib***). Keith sagde, at han fra sit

*) o: Mac Bride.

**) Ved «Overhofmesterinden» kan her kun menes Overhofmesteren, Grev Holsteins Hustru; siden Aaret 1769 var Greven, i sit andet Ægteskab, gift med Baronesse Charlotte Elisabeth Henriette Knyp og Inhausen, der i Aaret 1809 døde som Diakonisse i Vallø.

***) Kammerjomfruen, der med Grevinde Holstein og Frøken Møsting kom ombord paa Southhampton, findes i «Staats- und gelehrte Zeitung des Hamburgischen unpartheyischen Correspondenten» for Løverdagen den 6te Juni 1772, i en Notits fra Kjøbenhavn om Dronningens Afreise, nævnt som «die Kammerjungfer Müllern». Det er vistnok til den samme Kammerjomfru, at der sigtes, naar det i Præsten Lehsens Skildring af Dronningens Død senere hedder: «Gegen Mademoiselle M. ***, mit der Sie gemeiniglich Dänisch sprach,

Hof havde expresse Ordre at være paa samme Skib, og Commandeuren replicerede, at Hoffets Ordre gik ham lidet an, han havde Admiralitets-Befaling at indtage Dronningen og ingen anden end til Nød de ommeldte tre Fruentimmer, og ingen flere indtoges, hvormed de da maatte lade sig nøye*). Samme Dag blev de tre Chefs præsenterede for Dronningen, og de knælede med eet Knæ, da de kyste hendes Haand. Man begyndte strax at embarquere Proviant i stor Mængde af Stude, Kalkoner, Lam, Kaponer, Høns, Ænder etc., samt Dronningens Bagage, svære Kister og Kasser, hvoraf jeg har seet Nr. 40 med hendes Navn paa**).

hatte Sie verschiedentlich was von «Kindern» gesagt, und man zweifelte nicht, Sie hätte ihre eigenen Kinder damit gemeint. (Die letzten Stunden Ihro Majestät, der hochseeligen Königin von Dänemark, Caroline Mathilde. Dritte Auflage. 1776. S. 30).

*) Det vil sige, at de to danske Hofmænd maatte, ligesom Keith, gaae ombord paa Fregatten Seaford, medens det øvrige Følge fik Plads paa det tredie Skib (jvnfr. Hamb. Corresp. for 10de Juni 1772). Det kunde til den ovenstaaende Beretning føies, at Englænderne, der selv havde deres Skibslæger, ikke heller vilde have nogen dansk Læge med. J. C. Tode skriver i sin Autobiographi (i Lahdes og Nyerups Samling af fortjente danske Mænds Portrætter med biographiske Efterretninger. Kjøbenhavn. 1798—1806. III, S. 29): «Som Hofmedikus fik jeg ogsaa 1772 Befaling at følge med Dronning Caroline Mathilde, og jeg begav mig derfor til Helsingør; men Commodore Mac-Bride havde ingen Plads mere paa Skibet».

**) Keith bemærkede senere, under sit Besøg hos Dronningen i Celle: «She mentioned, with a smile, some of the paltry things, which had been sent as part of her baggage from Denmark, adding that this new instance of their meanness had not surprised her». Keiths Skrivelse af 2den November 1772, i The Correspondence of Sir Robert Murray Keith. I, 303. Selv havde Caroline Mathilde, da man ogsaa havde sendt alle hendes Diamanter til Kronborg som Osten meddeelte Diede, kun uddtaget dem, som hun selv havde medbragt til Danmark, og givet de andre tilbage. Apostille til Ostens Depesche af 9de Mai 1772, i Geheimarkivet.

Da Skibene kom, stod hun paa Volden vel i 3 Timer, men var saa vel inde som ude øynsynlig bedrøvet; sagde det og til hvem som talte med hende, saasom Holstein, Raben og Damerne, Hauch og Putscher*). Hun har og i nogen Tid været meget hæftig mod de om Hende værende, ladet sig give Jerusalems «Wahrheiten der Christlichen Religion», taget den danske Psalmebog med sig, for ey reent at glemme Sproget, og vilde ladet kiøbe en dansk Bibel; og som da ingen strax var forhaanden, blev hende af Hauch en foræret, med Undskyldning, at han dertil fordristede sig. Hun har sagt til mere end til een, at hendes eneste Tilflugt var Gud, og har ey kunnet tvinge sit Hiertes store Bedrøvelse, saa de eller den, som har været nærværende, vemodig med hende har maattet græde. Det haardeste Pust var i Overgaars noget over Middag; da hun leverede Printsessens til Generalinde Hauch, svømmede de i Taarer, og med mange 100 Kys, endog efterat Generalinden havde hende paa Armen**). Med eet Ord, hun var inderlig bedrøvet. Dog recolligerede hun sig, og bad Putschers lille Datter, et meget smukt Barn, af 7 Aar, som hun noget forhen selv havde ført ind til Printsessen for at kysse og spøge med

*) Etatsraad Johann Gotlieb Putscher, tidligere Livchirurg hos Kong Christian den Sjette (jvfr. C. D. Biehls Historiske Breve. Historisk Tidsskrift. Tredie Række. IV, 201), nu en af Kæmmerrerne ved Øresunds Toldkammer. Han døde i Aaret 1781 som Konferentsraad og første Toldkæmmereer; det var hans tidligere Eiendom, der allerede i Aaret 1772 blev kjøbt af Regjeringen til at være Embedsbolig for Direktørerne, og vedblev at være dette til Øresundstoldens Ophør. V. Lassen, Indbydelsesskrift i Juli 1870. S. 45.

**) Generallieutenant Hauchs anden Hustru, født Anna Cathrine von der Maase, Enke efter Kammerherre og Staldmester Adolf Henrik Staffeldt.

hende, komme ind til sig igien*), og sagde til Putscher, at hun vilde stræbe at holde sig overfor Engælænderne, hvortil Putscher sagde, det maatte hun ikke, men give sin Bedrøvelse Luft, for ey at skade sig selv, allerhelst hun var søsyg; hvorpaa hun erklærede sig at ville giøre det saa godt, søm hun kunde. Derpaa sagde hun, at hun vilde tage frisk Luft; gik saa ud med Generalen Hauch, Frøken Møsting — thi Frøken Schmettau og Sperling vare reyste med Printsessen**) —, Fru Grevinden Holstein, hendes Mand, Keith og Raben samt Frøken Hauch; hist og her med megen kiendelig Hiertekeklemmelse, skiøndt man stræbte at tale med Hende om indiferente Ting, indtil Klokken var 6, da de Engelske Officierer kom og sagde, at det nu var Tid. Hvorpaa Holstein og Raben gik foran, og Dronningen mellem Hauch og Keith, Frøken Møsting og Frøken Hauch bagefter***), ned af

*) Den nævnte lille Pige, Juliane Charlotte Putscher, født i Aaret 1764, blev senere, i en Alder af neppe sytten Aar, gift med Kasserer ved Kongens Partikulær-Kasse, Conrad Daniel Linde. Hendes endnu levende Datter, Fru Agnete Amsinck, erindrer meget nøie, hvorledes det mange Gange er blevet hende fortalt af hendes afdøde Moder, at Putscher i sin tidligere Egenskab af Læge daglig skulde besøge Caroline Mathilde under hendes Fangenskab, at Dronningen nærmest for Prindsessens Skyld havde ønsket, at han vilde tage sin Datter med sig, og at hun, den lille, fremmede Pige, ved sine Besøg af Caroline Mathilde var bleven modtaget med en Venlighed og Kjærlighed, der aldrig senere gik hende af Minde.

**) Jvfr. «De Kjøbenhavnske Tideuder» for Mandagen den 1ste Juni: «Løvedag Eftermiddag Klokken 4 afreyste Hendes kongelige Høyhed, Kronprinsesse Louise Augusta fra Cronborg i en kongelig Carosse med 6 Heste forspændt, ledsaget af tvende Dronning Caroline Mathildæ hidtil værende Hofdamer og Prindsessens Vart-Frue, og ankom om Aftenen her til Staden». Den saakaldte «Vart-Frue» eller Goldammen, Madam Knudsen, hvvde allerede den 17de Januar fulgt med til Kronborg.

***) Frøken Margarethe Sophie Hauch, Datter af Generallieutenant Hauchs første Ægteskab med Sophie Styrup, en Datter af General

Slottet og over et Batterie mod grønne Hauge; steeg deraf ned paa en Steenkiste, der saavelsom en ny Bro ud i Vandet var beklædt med Bræder og rødt Klæde, hvorfra hun steeg ned i den Engelske Chaloupe, der strax hidsede Konge-Flag, hvori hun adskillige Gange, med Tørklædet for Øynene, vendte sig og hilsede Hauch meget venlig, slog ad ham med Haanden, og stræbte at tvinge sig, men kunde ikke. Da hun gik ud af Slottet, hilsede Fæstningen hende med 27 Skud, og Vagtskibet med lige saa mange*). Saa snart hun var i Skibet, heisedes Konge-Flag**) og kanonerede

Georg Christopher Styrup. Frøken Hauch gik dengang, født den 16de October 1757, i sit femtende Aar og var nylig bleven konfirmeret; hun var senere gift med General Adam Ludvig Moltke, og efter dennes Død med hans Broder, Statsministeren Frederik Moltke. Begge de unge Piger, der her fulgte den unge Dronning ned til Stranden, eller ombord paa Skibet, saae senere en Broder i høi Yndest og høie Stillinger hos Caroline Mathildes Søn.

*) Derimod var Rheden paa denne Løverdag Eftermiddag og Aften, den 30te Mai, aldeles tom. Dagen i Forveien havde saavel Kommandanten paa Kronborg, som Helsingørs Magistrat bekjendtgjort Kongens Villie, at »for at al Opsigt og Sammenstimlen af Tilskuere kunde undgaaes, maatte ingensomhelst Baade eller Fartøier under Dronningens Indskibning og Bortsejling under noget Paaskud opholde sig paa Rheden«. V. Lassen, Indbydelsesskrift i Juli 1870. S. 34.

**) Allerede den 14de Mai 1772 skriver Horace Walpole: »The yacht to convey her (the Danish Queen) is to hoist the Danish flag as soon as she goes on board (Letters of Horace Walpole to Sir Horace Mann. II, 210), og senere har John Carr givet den tilsvarende Beretning: »When she came on board, Captain Mac Bride hoisted the Danish colours, and insisted upon the fortress of Cronborg saluting her as Queen of Denmark« (A northern Summer, or Travels round the Baltic, through Denmark, Sweden, Russia, Pussia and part of Germany, in the year 1804. London. 1805. p. 100). Hvad der ligger til Grund for disse engelske Angivelser, bliver oplyst ved en dansk Optegnelse. Idet ogsaa Schønnings Dagbøger nævne, at der ved Dronningens Afreise

Skibene for det Engelske 3 Gange; men som Vinden med eet var bleven contrair, laae Hun der i Gaar Nat og hele Dagen, da hun i det mindste har været 10 Timer paa Dækket, skiondt det maa have gaaet hende meget nær der at ligge lige under Landet og Fæstningen*) — indtil Klokken 10 i Dag, da de lettede Anker for en sagte Syd-Ost-Vind, hvormed jeg saae dem avancere en Miils Vej herfra, og fik hun da herfra fra Flag-Batteriet og de tvende næste de sidste Æreskud af 27.

Et ynkeligt og bedrøveligt Syn for ethvert retsindigt Gemyt, at see en Dronning i sit 21de Aar paa saa fatal en Maade at forlade Rige og Lykken, Mand og Børn, allene fordi hun ey har holdt sig til Gud, der kunde have bevaret Hende fra de onde Hænder, hun faldt i. Herren være Hende naadig, og os samtlige, som have seet dette slette Optog, der endte paa saa tragisk en Maade.

P. S. Da Vinden er S. O. og følgelig meget god for Dronningen, saa kan man sikkert slutte, at hun i Dag, som er den 2den Juni, maa være ude af Cattegattet**).

blev saluteret fra Kronborg, fra Vagfskibet, Fregatten Tranquebar, fra Helsingborg og fra de engelske Skibe, bemærker han om det paa Chefskibet heiste Flag: »Kongeflaget paa Toppen var dertil indrettet med baade det danske og engelske Vaaben i, eftersom Commandeur Schindel har sagt mig».

*) At Skibene maatte ligge stille om Natten, hele Søndagen over og indtil Mandag Morgen, var ogsaa Generallientenant Hauch meget imod. Han skriver fra Kronborg, Søndag Morgen Klokken 8, til Osten: »Gud give, at Vinden maatte gaae om til Synden eller Østen, at den Engelske Esquadre nu maatte og kunne komme af Sted, og man ey settes udi den embarrassante Omstændighed, at Dronningen blev syg og forlangede at komme i Land. Jeg haaber, næst Guds Hjelp, at den cas ei skeer, mens poneret, at den skeede, saa beder jeg at give mig nogen Underretning, hvorledes jeg i den Fald hafde at forholde mig, eftersom jeg uden allerhøyeste Befaling ikke kunde tage imod hende».

**) Denne Forventning opfyldtes saa fuldstændig og Farten omkring

IX.

Da Jubelfesten i Anledning af den for et Aarhundrede siden indførte Souverainitet afholdtes i Aaret 1760, frem-

Halvøen fuldførtes saa hurtig, at Grev Holstein kun tre Dage senere, i nogle hastige, i Geheimearkivet opbevarede Linier til Osten, daterede Stade den 5te Junii 1772, kunde melde Dronningens Ankomst til denne hannoveranske Stad. Allerede i November Maaned i det samme Aar have derefter Suhms haandskrevne Efterretninger denne Bemærkning: «Hr. Cramer skrev mig til, at Dronning Caroline fører sig saa vel op i det Hannoverke, at hun næsten tilbedes der». Naar denne Angivelse hos Suhm bliver saa meget mærkeligere, som han i sine Optegnelser tidligere er saa bitter mod Dronningen, maae paa den anden Side de Vidnesbyrd vistnok forkastes, hvorved Caroline Mathilde inden sin snart paafølgende Død skulde have frikjendt sig for enhver Skyld i Danmark. Om det ene af disse Vidnesbyrd, Brevet til hendes Broder, der findes heftet til den tredie Udgave af Præsten Lehsens Skildring af hendes sidste Dage, og som hun inden sin Død skulde have overgivet ham, er det allerede andetsteds fremhævet, at der ikke træffes nogensomhelst Antydning af et saadant Brev enten i hele Lehsens Skildring eller i Udgiverens Forord; det kunde tilføies, at Brevet heller ikke findes i de to første Udgaver, der begge ere fra Aaret 1775. Mod det andet Vidnesbyrd, nemlig de af Præsten Roques den 7de Marts 1780 for Philip Secretan fremførte og af denne samme Dag optegnede Yttringer om, hvorledes Caroline Mathilde skulde have udtalt sig for den nævnte Præst i Celle, er det ligeledes med Føie blevet fremhævet, at denne franske Præst selv ikke vides at have opskrevet Dronningens Ord strax efter at have hørt dem (C. Paludan-Müller, Bemærkninger om Ove Høegh-Guldberg som Statsmand. S. 8). Derimod er der hidtil ikke blevet gjort opmærksom paa, hvor nær Misforstaaelsen i dette Tilfælde ligger. Ogsaa efter at Struensee var bleven hængt, vedblev Suhm at tillægge «Kabalen» «et snedigt Anlæg, som sigtede til endda langt høiere Ting»; skjønt Suhm maatte tilstaae, at Inkvisitionscommissionen ikke havde overbeviist Struensee om noget Saadant, vilde han dog kun finde Forklaringen deri, at «vore milde Love ej tillade at bruge pinlig Forhør, og han paa Friderichsberg havde opbrændt utallige Brevskaber, da Bulderet var med Livvagten» (Til mine Landsmænd, de Danske, Norske og Holstenerne. Samlede Skrifter. XVI, 58). Paa samme Maade seer man Kong Frederik den Anden, efterat Caroline Ma-

træder der overalt i Danmark kun Lovprisninger af Kongernes Enevælde som den bedste af alle Forfatninger, eller Enevoldsmagten omtales i det Mindste saaledes, at der her med den, paa en velsignet Dag, var grundet en ny Æra af Lykke og Tilfredshed for Folket. Tolv Aar senere, ved Katastrophen i Aaret 1772, viser der sig allerede nogen Forandring; man træffer nu under den store Bevægelse, hvad der ofte er overseet, den første Tanke om at indskrænke den siden Aaret 1660 saa ubundne Kongemagt. I denne Henseende havde især den nye Konges Personlighed virket. Da en Forfatter, der i Aaret 1771 her udgav et nyt Skrift, dedicerede dette til «Deres Høygrævelige Excel-

thilde allerede henved tre Aar havde opholdt sig i Hannover, gjentage en Fortælling om hende, hvorefter «la Reine et le médecin imaginèrent que sous prétexte de donner des remèdes au Roi, on lui ferait prendre de l'opium, pendant lequel le Roi était hors d'état de les troubler. L'usage trop fréquent de ces soporifiques altéra considérablement l'esprit de ce jeune prince. — On découvrit enfin, que le projet de la Reine et de son ministre était de faire déclarer le Roi incapable de régner, et, sous ce prétexte apparent, de s'emparer de la tutelle du royaume». Det var kun faa Maaneder førend Dronningens Død, at Juliane Maries Svoger slutter denne sin Fortælling om Caroline Mathilde saaledes: «Elle s'établit à Celle, où elle fut traitée par son frère avec des distinctions, dont ses crimes l'avaient rendue indigne». (Oeuvres de Frédéric le Grand. VI, 51, 52). Lige over for disse eller lignende Sigtelser, hvis Betydning i Aaret 1772 fremtræder saa levende i Fleischers Fremstilling af hans Andeel i Januarkatastrophen, men som Reverdil og andre Samtidige med Rette betegnede som blottede for al Grund, og der ikke kunne være blevne Caroline Mathilde heelt ubekjendte, kunde Dronningen ikke uden Aarsag have følt sig opfordret til at ytre hinde tillagte Ord: «M. Roques, je vais paroître devant Dieu; je proteste que je suis innocente des crimes qu'on m'impute» (Mémoires de Falckenskiöld. p. 235), — Ord, der senere meget let, navnlig blandt Fremmede, der vare mindre fortrolige med de danske Rygter fra Aaret 1772, kunde faae den lille Udvidelse eller den Mistydning, der var tilstrækkelig til at forvanske dem.

lence, Høy-velbaarne Herre, Herr Johan Friderich von Struensee, Hans Kongelige Majestæts til Danmark og Norge høystbestaltet Geheime-Cabinetsminister og Maitre des requêtes», meente han vel endnu i denne sin underdanigste Dedikation at kunne nævne den Konge, der havde forstaaet at vælge sig en saadan Minister, som «vor nordiske Salomon»*), men dem, der stode Thronen og Regjeringen nærmere, havde Kongen ved hele sit sindssyge Væsen, ved sin lunefulde Ustadighed, ved sin Frygtsomhed og Mistænksomhed, ved en særegen Skadefryd og Ødelæggelseslyst, eller paa andre Maader, snarere kunnet minde om en eller anden af de sindsforvildede romerske Keisere**), Tanken var lagt nær, hvor farlig Enevoldsmagten kunde blive, naar Alt skulde beroe paa en Personlighed som denne unge Konges***). Den eneraadige Ministers Væsen havde virket i samme Retning som Kongens. Den anførte Dedikation fra Aaret 1771 priser Kabinetministeren for hans «vise Raad», der havde antaget sig «den fattigste og uanseeligste Stand i Landet, nemlig Bondestanden» og sat «Grændser for de Mægtiges

*) Rejer Gjellebøls Ord om Christian den Syvende i Dedikationen til Struensee af «Naturlig og oekonomisk Beskrivelse over Hølands Præstegjæld i Aggershuus Stift i Norge. Kjøbenhavn 1771.» Efter Struensees Fald skrev Forfatteren den 23de Februar 1772 i et Brev til Luxdorph: «Jeg udbeder mig tusinde Gange Forladelse, Deres Høivelbaarenhed! for den Feil, som jeg begik med min Dedication til Struensee» (Nyerup, Luxdorphiana. Kjøbenhavn. 1791. II, 476), og fik da ogsaa derefter et Præstekald i Norge.

**) Niebuhr, der ikke blot i Vanviddet, men ogsaa i Søvnløsheden finder Berøringspunkter mellem Caligula og Christian den Syvende, har bemærket, hvor let den Sidstnævnte «unter anderen Umständen sich wie ein Caligula gezeigt haben würde.» Vorträge über römische Geschichte. Berlin 1848, III, 178.

***) Saaledes have Suhms haandskrevne Efterretninger, blandt flere tilsvarende Bemærkninger om Kongen, ogsaa denne: «Da han var paa Frederichsborg, slog han for Moroe Spiele, Borde og Stole itu, alt dette gjorde, at man frygtede for et aabenbare Tyrannie.»

Begjærlighed», men den feberagtige Lyst til at reformere, som den nyere Tid fandt saa betegnende for den politiske Umodenhed og Vigtighedssyge, havde hensynsløst fulgt med «de vise Raad», det havde været i høi Grad træffende, naar den engelske Minister i det samme Aar 1771 i en af sine Beretninger bemærkede, at der «gives vistnok noget raaddent i Danmark, men det var Synd at sige, at der gives noget rustent*)».

Tanken om en Indskrænkning af Kongemagten har formentlig ved Januarkatastrophen foresvævet Flere, der nu ikke kjendes, som dens første Talsmand nævnes imidlertid fra den Tid kun den daværende Kommandeur-Kaptain og Fabrikmester Friderich Michael Krabbe**). Han var, som Schønnings Dagbogsoptegnelser omtalte, een af de Søofficerer, der deeltog i Festen paa Postgaarden, hvorved man lagde sin Glæde for Dagen over, at Revolutionen var lykket — det var hans unge Frue, der ved denne Leilighed fik en af de nye Ministre til at dandse Menuet —; han hilsede, for at nævne hans egne Ord, den 17de Januar som den Dag, da «de over de danske Stater optrukne sorte Skyer vare med Eet forsvundne, og Lys og Liv syntes igjen udbredet næsten over alle Ansigter»; i Struensees Ministerium havde han kun seet «den uforglemmelige Epoque, da en dristig

*) There may be something rotten in the state of Denmark, but there is nothing rusty. Keiths Skrivelse fra Kjøbenhavn af 30te Oktober 1771, i *Memoirs and Correspondence of Sir Robert Murray Keith*. I, 227.

**) Født i Esrum den 28de Mai 1725. Han blev i Sommeren 1772 udnævnt til Deputeret i Admiralitets- og Kommissariats-Kollegiet, og ved samme Leilighed overført i Civil-Etaten som Etatsraad; senere (1774) udnævnt til Kammerherre, derpaa (1781) Ridder af Dannebrog og strax derpaa i samme Aar Geheimeraad. Han blev efter Ansøgning afskediget den 3die Juni 1785, og døde i Skjelskør den 25de Oktober 1796.

Voldsmand havde bemægtiget sig Statens Roer, og forjaget alle dem, i hvis Hænder det var»*). Disse Ord ere tagne af Krabbes Autobiographi, hvori han ogsaa dvæler ved sit Ophold i Udlandet, da han som ung Søofficer var bleven udsendt for at uddanne sine Kundskaber i Skibsbyggeriet. Han omtaler her England som «dette blomstrende og tillige vel dyrkede Land», nævner Englænderne som «denne efter mine Tanker agtbare og lykkelige Nation»**), og Erindringer fra hans tidligere Ophold i England kan mulig ogsaa hos ham have næret den Tanke, som han under Sammensværgelsen mod Struensees Ministerium prøvede paa at skaffe Indgang.

I den samme Uge, hvori Sammensværgelsen kom til Udførelse, faa Dage førend Katastrophen den 17de Januar, begav Krabbe, der ikke var uden Kundskab om eller Deel i hvad der forberedtes, sig til Suhm i dennes Gaard i Pustervig, liggende i en Have der, hvor Håuserpladsen nu er. For Suhm, der selv ogsaa var blevet indviet i Sammensværgelsen, udviklede Krabbe her en Formiddag, «at det var ei nok at dæmpe den nuværende Cabale, man maatte og sætte sig i Sikkerhed for Fremtiden, at saadant ei kunde skee mere, da Kongen var foible, og Dronningens Kron-Prinds kom uden Tvivl engang til Regjeringen, og kunde da kalde sin Moder tilbage og hun hævne sig; det eneste Middel var at indskrænke Regjeringen.» Han henvendte derfor det Spørgsmaal til Suhm, om denne «ei vilde skrive en Plan dertil».

At denne Opfordring netop blev rettet til Suhm, har maaskee nærmest været fremkaldt ved det lille franske Skrift

*) Friderich Michael Krabbes Levnets-Beskrivelse, skrevet af ham selv i Aaret 1791. Kjøbenhavn 1793. S. 131, 133.

**) Krabbes Levnets-Beskrivelse, S. 21.

om Videnskabernes og Kunstens Tilstande i Danmark og Norge, som Suhm, skjærmet af den nye Skrivefrihed, Aaret forud havde ladet trykke. Thi i dette Skrift, der ei bærer Suhms Navn, men som udgiver sig for at være forfattet af «en Engländer», havde Suhm, hvad der dengang var et Særsyn, ikke betænkt sig paa at prise den engelske Forfatning i Modsætning til Regjeringsformen i Danmark, «da Friheden opløfter Sjælen, medens Slaveriet nedtrykker den*)». Om Struensees hele Styrelse dømte han heller ikke anderledes end Krabbe, det var dengang ogsaa hans Mening, at «hvad Virkning hastige Forandringer tilveiebringe i Staten, det have vi i nogle Aar havt bedrøvelige Prøver paa, Alting bliver da uvist, vaklende, maa stedse omgjøres**); en repræsentativ Forfatning skulde, eftersom man dengang tænkte sig den, ikke mindst tjene som et Værn mod en Tilbagevenden af et tilsvarende Regimente. Suhm viste sig da ogsaa villig til at efterkomme Krabbes Opfordring og nedskrev det nedenstaaende Udkast til en ny Regjeringsform; Krabbe læste denne hans «Plan», «og», som Suhm bemærker, «syntes godt om den».

Souverainiteten bør sættes paa en fast Fod, saa den ei kan rykkes, og heller intet Indgreb gjøres i Undersaatternes Velfærd. Til den Ende bør alle Gratialia blive i Kongens Magt, men Ingen afsættes uden Stændernes Samtykke ved Lov og Dom***); ingen Skat paalægges uden dem; ingen Hovedforandring gjøres i Landets Oekonomie og indvortes Bestyrelse uden dem.

*) Essay sur l'état présent des sciences, des belles lettres et des beaux arts dans le Danemarck et dans la Norvège. Par un Anglois. A Friebourg (c: Copenhague). 1771. p. 4—5.

**) Suhm, Til mine Landsmænd og Medborgere, de Danske, Norske og Holstenerne. Samlede Skrifter. XVI, 67.

***) Med Hensyn til denne længere hen nærmere fastsatte Bestemmelse kan henvises til den dog ei fuldstændige Liste over

Et Parlament af 48 Personer, samlet i Kjøbenhavn, som efter tre Aars Forløb skulde fornyses, og de samme Personer ei igjen vælges førend efter ni Aar, skulde forestille Stænderne.

Dannemark skulde inddeles i sex Portioner: Kjøbenhavn være den ene; Sjælland den anden; Fyen den tredje, hertil regnes Langeland; Øerne Lolland, Falster, Møen, Bornholm etc. den fjerde; Aarhus og Aalborg den femte; Ribe og Viborg den sjette. Fyrstendømmene deles i tre Portioner: Slesvig i to; Holsteen og Oldenburg i een, saaledes at een Person af de tre skulde altid være fra det Oldenborgske eller Delmenhorstiske. Norge skulde inddeles i sex: Christiania Stift i to; Christianssand i een; Bergens i een; Trondhjems i to, saaledes at Trondhjems og Romedals Amter skulde bestaae af een og Nordlandene og Finmarken af een. Island skulde have een. Hver Portion skulde bestaae af tre Personer. Hertil maatte vælges Adelige og Uadelige, saa og Geistlige, dog ingen uden Bisper eller Præster. Ingen maatte vælges paa Landet, uden at han havde faste Eienede, og ingen i Byerne, uden han var en anseelig Embedsmand. I hver Portion maatte i det mindste een være fra Landet, og ligeledes een fra Byerne.

Vælgerne skulde være i det Geistlige alle Præster i hver Portion. For Byerne to Deputerede af Magistraten fra hver Bye og to Borgere af de anseeligste Byer, men af de smaa Byfogden og een Borger. Paa Landet Fogderne, Sorenskriverne, og een Bonde af hvert Fogderi. Christiania Stift skulde inddeles saaledes, at Byerne udgjorde den ene Portion og Landet den anden. Ligeledes skulde Slesvig inddeles.

Paa Island skulde vælges af Sysselmændene, Amtmændene, Fogderne, Bisperne, Præsterne og een Bonde af hvert Sysse. Alting skulde gaae efter de fleste Stemmer. I Dannemark og Fyrstendømmene skulde vælges ligesom i Norge, undtagen at

•Embedsmænd af høiere Grader, som Struensee gav Afsked efter den 15de September 1770», der efter en Optegnelse fra Aaret 1771 er meddeelt i Nyt historisk Tidsskrift. V, 325—328.

paa Landet skulde være een Herremand af hvert Amt iblandt Vælgerne, og i hele Kjøbenhavn den hele Magistrat og de 32 Mænd, som igjen burde indsættes^{*)}).

Udi Parlamentet burde i alle almindelige Ting gaaes efter de fleste Stemmer og ligeledes i alle vedkommende hver Province, hver Stand for sig. De skulde alle bestaa af Bystanden, Landstanden og Geistligstanden. Kom Tvist imellem Portionerne, da skulde alle Provincer i Dannemark efter de fleste Stemmer afgjøre Sagen, og ligeledes i Norge etc. Kom Tvist imellem Stænderne i hvert Rige, skulde alle tre Riger, hvorunder jeg forstaaer Fyrstendømmene, afgjøre den efter de fleste Stemmer. Kom Tvist imellem Rigerne, som Gud forbyde, da skulde det tredie Riges Stemme give Udslaget.

Samlingen skulde holdes paa Kongens Palais.

Hver Deputeret skulde aarlig have 500 Rd., at udrede af hver Portion. De fra Island og Nordlandene skulde salareres af hele Landets Kasse.

Naar Nogen blev tiltalt paa sit Embede, da skulde Parlamentet træde sammen med Høiesteret og dømme tilhobe uden Appel.

I Parlamentet maatte Ingen sættes, som havde Betjening til Hove, eller var i Conseillet. Og blev det befundet, at Nogen af Parlamentet tog Salarium af Hoffet, da maatte hans Vælgere i hvert Rige strax kunne votere ham ud.

Kongen har Magt at afsætte sine egne Hofbetjentere efter eget Behag.

Conseillet skulde bestaae af otte Personer. Derudi maatte ingen sidde, som havde Forestilling. De skulde conferere med Kongen og tillige med Parlamentet i at afgjøre Landets almindelige Sager. Intet maatte deri besluttet, uden Kongen og Parlamentet vare enige. Alle Ting, som ei vedkomme det Hele og Store, lader Kongen expedere ved Conseillet og Collegierne.

^{*)} Kjøbenhavns Magistrats og de 32 Mænds Afsættelse var bleven kundgjort den 3die April 1771; de gjenindsattes, saaledes som det her blev foreslaaet, ved Reskriptet af 1ste Oktober 1772.

Hver Conseils-Minister skulde have 3,000 Rd. Thott og Schack skulde sættes deri. Ministeren af de udenlandske Affairer er den eneste af dem, der har Forestilling, som bør være deri.*)

De Artikler om Successionen og den augsborgske Confession staa ved Magt.

Dette bør Kongen nu strax besvære, og siden hver Konge ved Regjeringens Tiltrædelse. Prinds Friderich bør være den første i Conseillet og Statholder i Dannemark, ligesom Prindsen af Hessen i Fyrstendømmene, og Benzon, der igjen bør indsættes, i Norge**).

Magistraten i Byerne og Borgernes Formænd komme sammen og ved Kugler udvælge den ene Repræsentant. De Geistlige i den Portion, som skal indbegribe al Søkysten indtil . . ., møder og i Christiania, 16 i Tallet, tilligemed Bispen og Rector, og udvælge den geistlige Repræsentant. Den Deel af Stiftet, som ligger inde i Landet, samles paa Hedemarken, og handler paa samme Maade, undtagen at Bispen maa og være der tilstede i den geistlige Forsamling. Ligeledes handles i Danne-mark.

Valget kan i Dannemark skee i Juni Maaned. I Norge i Februarii og Martii. Repræsentanterne bør være samlede i Kjøbenhavn til Mikkelsdag. Alle Valg skee ved Kugler. Befindes nogen at have søgt ved Penge eller anden Fordeel at kjøbe

*) Ligesom Grev Otto Thott og Geheimeraad Schack-Rathlou, saaledes som det her var forudsat, bleve Ministre efter Januar-Katastrophen, saaledes blev ogsaa den sidstanførte Bestemmelse optaget i Forordningen af 13de Februar 1772. Idet denne gjenoprettede Kongens gamle Conseil under Navn af et Geheime-Statsraad, blev det fastsat, at intet Lem af dette Statsraad maa tillige være Præsides for noget Collegio, Departementet for de udenlandske Sager alene undtagen.

**) Geheimeraad Jacob Benzon, Ridder af Dannebrog og af Elephanten, Herre til Aggersvold, Mørkegaard, Bjørnekjer, Aastrup, Cathrineberg og Rugaard (født den 31te Oktober 1688), var den 8de Februar 1771 bleven afskediget som Statholder i Norge. Han døde den 25de November 1775.

sig Stemmer til, være for evig udelukt fra at komme paa noget Valg.

Kongen udgiver strax en Declaration, at han, for at sætte Souverainiteten paa en fast Fod, og bevise den Kjærlighed, han bær for sine Undersaatte, har besluttet at kalde Stænderne sammen. Dette underskrives ogsaa af Prinds Friderich, at han samtykker dette. Siden udgives en nærmere Declaration, hvorudi Stændernes Rettigheder fastsættes, efter Dette og Mere, som efter videre Overlæg kan tillægges, fratages og forandres. Denne Declaration underskrives ogsaa af Kongen og Prindsen for dem og deres Arvinger, og bliver en Grundlov.

Naar Stænderne ere samlede, aflægge alle Embedsmænd, Borgere og Militien en ny Eed, at de ville vedligeholde Souverainiteten og Regjeringsformen paa den Maade, som den er fastsat i Grundloven, navnlig, at Kongen og alle Friderich den 3dies Descendentere vedblive, efter den Orden, som er fastsat i Kongeloven, at regjere Riget, og det med en Enevolds-Magt overdraget dem af Stænderne, og fastsat paa den Maade, som den nu er bestemt i den sidste Grundlov, navnlig at ingen Skatter maa paalægges, ingen Formering eller Forandring skee i Krigshæren til Lands og Vands, ingen Betjent afsættes uden Stændernes og Kongens overensstemmende Villie, og at disse Stænder forestilles ved en Samling af 48 Personer, som stændig opholder sig i Kjøbenhavn, og hvilke 48 Personer sidde i 3 Aar, da de afløses med andre 48, og saa videre, som kan sees af Grundloven.

En Province eller Portion maa ei udvælge andre end dem, som bo og stadig opholde sig i deres egen Province. Naar Parlamentet skal støde til Høieste-Ret, da udvælger det ved Kugler 12 eller 16 af sine Lemmer, at det ei skal hindres i sine øvrige Forretninger.

Kongen lader ved een eller to af Conseilet proponere i Parlamentet.

Ingen Skatformering eller Forandring af Milicen eller andre saadanne vigtige Ting maa gjælde, inden derom er bleven

voteret tre Gange efter hinanden paa adskille Dage i Parlamentet, og Tingene da alle tre Dage haver faaet de fleste Stemmer. Men har den kun een eller to Gange havt det, da maa den ei igjen proponeres førend efter et Fjerding Aar. Bliver den reent tre Gange efter hinanden afslaaet, da maa den ei proponeres førend efter et Aar.

Ingen Parlamentsmedlem kan udstødes eller fængsles, uden at han overbevises om Bestikkelse. Skulde han forsee sig med usømmelige Ord mod Kongen eller det kongelige Høs, da kan han af Parlamentet forenet med Høieste-Ret dømmes i Bøder, afsættes fra sit andet Embede etc.

Skulde, som Gud forbyde, enten Kongen eller Parlamentet gjøre Indgreb i hverandres Rettigheder, da viser Grundloven, hvo der haver forurettet hinanden, og da ere alle Collegier, Militaire etc. forpligtede til, efter deres Eed, at holde Grundloven ved Magt.

Ingen Undersaat maa fængsles eller skee nogen Ulempe, uden efter Lov og Dom. Skeer det enten af Kongen eller Parlamentet, da har den ene af dem Magt til at søge dette rettet paa en god Maade*).

Selv om man vilde antage, at Suhm i længere Tid havde beskæftiget sig med Tanken om, hvorledes en Samstatsforfatning for alle Kongens Lande kunde tage sig ud, inden han af Krabbe opfordredes til at fremkomme med en saadan Plan — hvad der i det Mindste ikke bekræftes ved Udkastets Ord om, at Adskilligt endnu «efter nærmere Overlæg kan tillægges, fratages og forandres» —, fremgaaer det dog af hans egen Fremstilling, hvor hurtig Nedskrivelsen er gaaet for sig. Af denne Hurtighed

*) Suhms Samlede Skrifter. XVI, 79—86. Paa dette Sted meldes Intet om Anledningen til dette Udkast eller om sammes Skjæbne; i Suhms haandskrevne Efterretninger, der give Oplysning om Krabbes Opfordring og om Guldbergs Forkastelse, fattes derimod Udkastet.

kunne de umiskjendelige Skrøbeligheder udledes, der ikke vare en ligefrem Følge af Tidens politiske Umødenhed overhoved; Spørgsmaalet var jo her om en repræsentativ Forfatning, der skulde været indført tolv Aar førend den danske Bondestands Emancipation. I een Henseende kunde dog vel allerede dengang Forslaget være ventet anderledes, især af en Mand, som allerede nu havde lagt en levende Nationalfølelse for Dagen. Slesvig skulde efter Udkastet vel have sex Repræsentanter, medens det kongelige Holsten, Oldenburg og Delmenhorst kun skulde have tre, men den hele Stilling, der var blevet Slesvig til Deel, røber her ingen klar Erindring om, hvad der var foregaaet i Aaret 1721, ingen Sikkerhed som den, der nogle Aar senere, da den slesvig-holsteenske Kanal blev anlagt, lod Guldberg bestræbe sig for hellere at faae en anden Kanal nordligere, mellem Slesvig og Husum, «fordi Slesvig er Danmark, og Holsteen kunde i Tiden ved en quindlig Linies Bestigelse paa Thronen tabes for Danmark» *).

Guldberg var ogsaa den, der saa afgjørende tilbageviste Suhms Udkast, at Tanken om en Indskrænkning af Kongemagten dengang forsvandt lige saa hurtig som den var opkommen. Guldberg havde vistnok nærmest været den, ved hvem Suhm var bleven indviet i Sæmmensværgelsen; da Suhm, under den fortrolige Forhandling mellem ham og Krabbe, betroede den Sidstnævnte, at der arbeidedes paa at vinde to Regimenter for «den gode Sag», kunde han udtrykkelig nævne Guldberg som den, af hvem han vidste dette. Efter Suhms Fortælling havde han selv egentlig ogsaa skulde taget Deel i Værkets Udførelse; han ventede,

*) Guldbergs Ord i Brevet af 16de December 1788, i Historisk Tidsskrift. Fjerde Række. I, 238.

som han ligeledes allerede meddeelte Krabbe, at Guldberg, efter dennes foregaaende Yttringer til ham, i rette Tid skulde lade ham tilflyde den fornødne Underretning i saa Henseende. Hvorfor Opmærksomheden var bleven henledet paa ham som en brugelig Medhjælper, omtales derimod ikke i hans egne Optegnelser, men man vilde i denne Henseende have Forklaringen, naar man turde stole paa Reverdils Fortælling. Ifølge Reverdil havde nemlig netop Suhm for Enkedronningen angivet den «Kabalen» tillagte Plan om at tvinge Kongen til at abdicere; Suhm skal, efter Beretningen hos Reverdil, der nævner ham som «exalteret» og «fanatisk», have overrakt eller tilsendt Juliane Marie en ham tilkommet Afskrift af den Proklamation, hvorved Kongens Abdikation skulde forkyndes, og ved denne Meddelelse af en imaginær Proklamation og om en Abdikation, der i Virkeligheden aldrig havde været paatænkt, have fremskyndet Enkedronningens Indgriben*). Reverdils Fortælling kan vel lige over for Suhms egen Taushed herom i dette Tilfælde neppe være afgjørende, men den vilde ikke passe mindre til Suhms senere Utilbøielighed til at opgive Indbildningen om den Struensee tillagte Plan, eller til hans stærke og idelige Lovprisninger af Enkedronningen, som han til Exempel efter den 17de Januar nævner som «vor Telesilla»**), end den naturligen kunde forklare hans for

*) Mémoires de Reverdil. p 328, 348.

**) Suhm skrev i Aaret 1779: «Intet uden den sande Ære drev vor Telesilla hin store og mærkelige Dag den 17de Januarii, hvilken vil gjøre hende uforglemmelig for Efterslægten, som den allerede har gjort hende kjær for den nærværende.» Samlede Skrifter. XVI, 113. Ved Festen Hybristika, hvor Kvinderne viste sig klædte som Mænd, Mændene som Kvinder, feiredes i Argos især Mindet om Argiverinden Telesilla, der, da Fjender vare trængte ind i Landet, satte sig i Spidsen for Forsvaret; hendes Billede i et af

Krabbe udtalte Forventning om, at han selv skulde være med ved det afgjørende Tidspunkt. Hans Forventning blev imidlertid skuffet, Suhm blev ikke kaldet til nogen nærmere Deeltagelse i det store Foretagende, fordi, som han skriver, «Guldberg holdt ei Ord», og som Guldbergs Bevæggrund har Suhm selv i det Mindste antaget, at denne kan have frygtet for, at Suhm skulde prøve paa at skaffe sine «republikanske Principer» Indgang. Da Hovedstaden vaagnede den 17de Januar, var Alt fuldført i den af Suhm saakaldte «herlige Nat». Opad Dagen undlod Suhm dog ikke at fremstille sig for Guldberg, for at gjøre denne bekendt med sit Grundlovsudkast, men hans egne Ord bevidne tilstrækkelig den ublide Modtagelse: «Jeg leverede Guldberg min Plan om Regjerings Forandring, men han forkastede den, vant til Slaverie.» Det var altid Guldbergs faste Standpunkt, at «efterat Kongeloven er bleven kundgjort, kand aldrig nogen Dansk Undersaat tale om en Rigsdag, uden at angribe Souverainiteten*); for ham kunde Udkastets Begyndelse, at «Souverainiteten bør sættes paa en fast Fod», kun være tomme Ord, der modsagdes af alt det Øvrige.

I Stedet for at give Stødet til en ny Statsforfatning, maatte Suhm lade sig nøie med en langt mindre Rolle, idet han den 21de Januar i Forening med den nu til Generalleutenant befordrede Køller, med Konferentsraad Schumacher og med Guldberg blev udnævnt til Medlem af en Kommission, hvis Hverv det var at gennemgaae Fangernes Papirer, at fordele dem og afgive dem paa rette Sted. Suhms egen Overbeviisning om, hvad Tidsforholdene kræ-

Argos's Templer viste hende rustende sig, i Færd med at sætte Hjelmen paa Hovedet.

*) Guldbergs Ord i Brevet af 19de Oktober 1790, i Historisk Tidsskrift. Fjerde Række. I, 294.

vede eller tillode, synes heller ikke at have været saa fast, som hans egne Ord om hans «republikanske Principer» kunde antyde, navnlig naar man seer hen til det Flyveskrift, som han skyndte sig med at faae udgivet et Par Dage efter den 17de Januuar. I dette berømte Skrift «Til Kongen» fremsættes vel forskjellige Ønsker og Savn, men under Forudsætning af, at disse opfyldes eller afhjelpes, hedder det derpaa, at «da skal Enevolds-Magtens Land være Friheds, Glædes, Overflødigheds, Trygheds Land, mere end det fri Engelland selv.»*) Da Suhms Plan til en Indskrænkning af Kongemagten, som i Aaret 1772 blev lagt til Side og snart var glemt, under den franske Revolution igjen blev fremdragen, viste dette Udkast sig endnu som noget saa Fremmed og Uørt, at Christian Colbjørnsen meente, at den, der nu havde gjort opmærksom derpaa, egentlig kunde fortjent at sidde paa Christiansø eller Munkholm**). Ogsaa i vore Dage har dette Udkast fra Aaret 1772 paa flere Steder, hvor der kunde forudsættes Bekjendtskab dermed, viist sig saa upaaagtet, at det her syntes at turde forenes med den Oplysning, som dets egen Forfatter paa et andet Sted har meddeelt om dets Oprindelse; baaide ved det Territoriums Omfang, hvorfor det var bestemt, og ved dets indre Karakter egner dette Grundlovsudkast sig, som en Modsætning, til at sammenholdes med de Forfatningsforhold, hvorunder Staten indtræder i Aaret 1872.

*) Til Kongen. Af Peter Frederik Suhm. Samlede Skrifter. XVI, 6.

**) Strøm, Nyerups Levnetsløb, beskrevet af ham selv. Kjøbenhavn. 1829. S. 50.

